

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI
2022-YL-159

**SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KASPAMINDA YEREL
HALKIN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK
BİR ARAŞTIRMA: KUŞADASI ÖRNEĞİ**

HAZIRLAYAN
Anıl YALÇINKAYA

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Tuğrul AYYILDIZ

AYDIN-2022

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Anıl YALÇINKAYA tarafından hazırlanan ‘‘Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Yerel Halkın Görüşlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Kuşadası Örneği’’ başlıklı tez, 04/07/2022 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince oybirliği ile kabul edilmiştir.

	Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan	Doç. Dr. Tuğrul AYYILDIZ	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	
Üye	Doç. Dr. Hakan ATAY	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Kansu GENÇER	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun ..... tarih ..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Savaş DUMAN

Enstitü Müdürü

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

04/07/2022

Anıl YALÇINKAYA

ÖZET

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA YEREL HALKIN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA: KUŞADASI ÖRNEĞİ

Anıl YALÇINKAYA

Yüksek Lisans Tezi, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Tuğrul AYYILDIZ

2022, XIII +115 sayfa

Aydın ilinin köklü geçmişe sahip turizm destinasyonlarından biri olan Kuşadası, günümüzde de turizm hareketliliğinin yoğun yaşandığı önemli bir destinasyondur. Kuşadası'nın tarihi boyunca artan turizm hareketliliği, yerel halkın yaşamında önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Destinasyonda geçmişte tarıma dayalı olan ekonomi, giderek turizme doğru eğilim göstermiştir. Bu değişimin sonucunda, yerel halkın ve destinasyonun yaşamında sosyal, ekonomik ve çevresel açıdan birtakım avantajlar ve dezavantajlar ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda, turizm faaliyetlerinin yıllar boyunca devamlılığının sağlanabilmesi için yerel halkın mevcut turizm görüşlerinin yanı sıra geleceğin turizmine yönelik görüşlerinin belirlenmesi de amaçlanmıştır.

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olan görüşme tekniği kullanılarak, 30 gönüllü katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin her biri yalnızca 13 sorudan oluşmaktadır. Araştırma sonuçlarını elde etmek için betimsel analiz ve içerik analizi yöntemi birlikte kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, destinasyonda tespit edilen çevre kirliliği, çarpık yapılaşma, tanıtım faaliyetlerinin ve ekonomik kazançların yetersizliği, yerel halkın davranış sorunları, taşıma kapasitesi ve altyapı sorunlarına yönelik yerel halka ve yerel yönetimlere çeşitli çözümler ve öneriler sunulmuştur. Ayrıca, yerel halk ile ilişkili olan bu fikirler, turizm ile doğrudan ilişkili olan veya doğrudan ilişkili olmayan katılımcıların meslek gruplarına göre sınıflandırılmıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Kuşadası, Sürdürülebilirlik, Turizm, Yerel Halk.

ABSTRACT

A RESEARCH ON DETERMINE THE VIEWS OF LOCAL RESIDENTS IN THE CONTENT OF SUSTAINABLE TOURISM: THE CASE OF KUŞADASI

Anıl YALÇINKAYA

Master Thesis at Department of Tourism Management

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Tuğrul AYYILDIZ

2022, XIII +115 pages

Kuşadası, one of the tourism destinations of Aydın province with a long-grounded history, is a crucial destination where tourism population is densely today. The increasing tourism activities have caused drastically changes in life of local residents over its history. The economy of the destination, which was based on agriculture in past, has shown an inclination towards tourism activities gradually. In the wake of this transformation, some social, economic and environmental advantages and disadvantages have emerged in life of local residents and the destination. In the context that, it was investigated into their opinions about not only current tourism but also future of tourism so that tourism activities can maintain throughout years.

Inquiry has been carried out with 30 volunteer people by using the interview technique, which is one of the qualitative research methods. Each interview include in merely 13 question. Descriptive analysis and content analysis have been used together in order to obtain the inquiry outcomes. As a consequence of research, miscellaneous solutions and recommends have been suggested to tourism workers and local governments about environmental pollution, unplanned construction, inadequate of promotional activities and economic acquisitions, behavioral problems of local people, carrying capacity and infrastructure problems detected in the destination. On the other hand, the opinions which associated with local residents have been classiflicated as their profession which related to direct with tourism or indirect with tourism.

KEYWORDS: Kuşadası, Sustainability, Tourism, Local Residents.

ÖNSÖZ

Uzun zamandır hayalini kurduğum ve severek başladığım araştırma serüvenime dahil olan, araştırma konusunun belirlenmesinden, sonuçlanmasına kadar geçen yarı keyifli, yarı engebeli ama bir o kadar benim için değeri biçilmez *anılara* sahip bu yolculukta desteğini ve katkılarını hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam ve danışmanım Sayın Doç. Dr. Tuğrul AYYILDIZ'a içtenlikle teşekkürlerimi sunarım. Bu heyecanımı benim ile savunmada paylaştan ve olumlu yorumlarıyla tezin gelişimine katkı sağlayan Sayın hocalarımdoç. Dr. Hakan ATAY ve Dr. Öğr. Üyesi Kansu GENÇER'e bir kez daha teşekkür ederim.

Okul hayatımda geç tanıma fırsatı bulduğum fakat sonrasında iyi ki tanıdığım dediğim ve derslerini dinlemekten büyük keyif aldığım hocalarımdoç. Dr. Öğr. Üyesi M. Ece ÇİVİCİ' ye ve Dr. Öğr. Üyesi Gülnur TANDOĞAN'a çalışmaya olan değerli katkılarından dolayı teşekkür ederim. Aynı zamanda üniversite hayatım boyunca değerli bilgileri ve içten yaklaşımları ile her zaman yol gösterici olan tüm değerli hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tezin araştırma kısmında emeği geçen gerek zamanından gerek günlük işlerinden feragat ederek, yaptığım işin farkında olan, güler yüzünü, ikramlarını ve değerli görüşlerini eksik etmeyen katılımcılara da tekrar buradan teşekkürlerimi iletmek isterim.

Son olarak, gözlerimi dünyaya açtığım beri üzerimde büyük emeği geçen, benim ile birlikte her zaman yaşayan, varlığını her daim yanımda hissettiğim Gülter ve İ. İlhan YALÇINKAYA' ya sonsuz *şükran, sevgi ve özlemle...*

Anıl YALÇINKAYA

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
TABLolar DİZİNİ.....	xi
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	3
1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	3
1.1. Kalkınma Kavramı.....	3
1.2. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınmanın Tarihsel Gelişimi.....	5
1.2.1. Birleşmiş Milletler Stockholm Çevre Konferansı	6
1.2.2. Brundlant (Ortak Geleceğimiz) Raporu.....	7
1.2.3. Rio Zirvesi	8
1.2.4. Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı.....	9
1.2.5. Rio+5 Zirvesi	10
1.2.6. Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi	10
1.2.7. Rio+20 Zirvesi	11
1.3. Türkiye’de Sürdürülebilir Kalkınma Süreci	11
1.4. Sürdürülebilir Turizm ve Gelişimi.....	12
1.4.1. Sürdürülebilir Turizmin Boyutları	14
1.4.2. Sürdürülebilir Turizmin Göstergeleri	15
1.4.3. Sürdürülebilir Turizmin Sağlanmasında Paydaşların Rollerini	19
1.4.4. Sürdürülebilir Turizmin Sosyal Etkileri	23
1.4.5. Sürdürülebilir Turizmin Çevresel Etkileri	23

1.4.6. Sürdürülebilir Turizmin Ekonomik Etkileri	25
1.4.7. Turizmde Sürdürülebilirliğin Sağlanması Destekleyici Uygulamalar.....	26
1.4.7.1. Ekolojik ayak izi.....	26
1.4.7.2. Turizmde taşıma kapasitesi	27
1.4.7.3. Çevresel Etki Değerlendirilmesi (ÇED).....	27
1.4.7.4. Mavi bayrak.....	28
1.4.7.5. Yeşil yıldız	29
1.4.7.6. Yavaş şehir (Citta Slow) hareketi.....	30
1.4.8. Sürdürülebilir Turizm Yönetim İlkeleri.....	30
1.4.9. Sürdürülebilir Turizmin Hedefleri	33
1.4.10. Küresel Turizm Etik İlkeleri Kapsamında Sürdürülebilir Turizm.....	34
1.4.11. Sürdürülebilir Turizm’de Türkiye’de ve Dünyada Desteklenen Projeler.....	35
1.4.11.1. Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi (DATUR).....	35
1.4.11.2. Six Senses Fiji (Tropikal Malolo Adası).....	35
1.4.11.3. Elektrikli gemiler.....	36
1.4.11.4. Pikala Bikes (Fas).....	36
1.4.11.5. Gelecek turizmde projesi (Türkiye)	36
1.4.12. Sürdürülebilir Turizm ve Yerel Halkın Görüşlerini Belirlemeye Yönelik Literatürde Yapılan Çalışmalar	38
2. BÖLÜM	40
2. KUŞADASI.....	40
2.1. Kuşadası’nın Tarihi.....	40
2.2. Nüfus ve Yerleşim	41
2.3. Coğrafi Özellikler	43
2.4. Ulaşım Olanakları	44
2.5. Kuşadası Turizmi ve Mevcut Turistik Ürün Çeşitliliği	46
2.5.1. Kruvaziyer Turizmi	48
2.5.2. Yat Turizmi.....	49

2.5.3. Dilek Yarımadası Büyük Menderes Deltası Milli Parkı.....	51
2.5.4. Zeus Mağarası.....	51
2.5.5. Efes Antik Kenti ve Meryemana Evi.....	52
2.5.6. Kongre Turizmi	53
2.5.7. Termal Turizm	54
2.5.8. Kırsal Turizm ve Rekreasyon	55
2.5.9. Etkinlik Turizmi.....	55
2.5.10. Spor Turizmi.....	56
2.5.11. Üçüncü Yaş Turizmi.....	56
3. BÖLÜM	58
3. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA YEREL HALKA YÖNELİK NİTEL BİR ARAŞTIRMA	58
3.1. Araştırmanın Amacı.....	58
3.2. Araştırmanın Önemi	59
3.3. Araştırmanın Yöntemi ve Deseni	59
3.4. Veri Toplama Tekniği.....	60
3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları, Varsayımı ve Kapsamı	60
3.6. Araştırma Evreni ve Örneklemi	61
3.7. Katılımcılara İlişkin Bilgiler ve Özellikler	61
3.8. Araştırmanın Planlanma Süreci	65
3.9. Araştırmanın Soruları ve Verilerin Toplanması	66
3.10. Verilerin Analizi, Kodlanması, Güvenilirlik ve Bulguların Yorumlanması.....	68
4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	98
5. KAYNAKLAR	105
ÖZGEÇMİŞ	115

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1.1. Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) Sürdürülebilir Turizm Temel Göstergeleri ...	17
Tablo 1.2. Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Paydaşlar ve Üstlendikleri Roller	20
Tablo 1.3. Sürdürülebilir Turizmin Hedefleri	33
Tablo 2.1. 2020 Yılı Kuşadası Meteorolojik Ölçüm Parametreleri ve Aylara Göre Dağılımı	43
Tablo 2.2. Kuşadası'na Giriş Yapan ve Günübirlikçi Ziyaretçi Sayıları.....	46
Tablo 2.3. Kuşadası Yat Girişi Bilgileri	50
Tablo 3.1. Katılımcılara İlişkin Bilgiler Tablosu	63
Tablo 3.2. Araştırma Planlama Süreci.....	66
Tablo 3.3. Araştırma Temaları Tablosu	69
Tablo 3.4. Kuşadası'nda Yaşam Devamlılığına Neden Olan Etkenler Tablosu	70
Tablo 3.5. Kuşadası Turizmi Üzerinde Etkisi Olan Varlıklar	72
Tablo 3.6. Varlıkların Korunma Durumunun Değerlendirilmesi	72
Tablo 3.7. Destinasyonda Mevcut Sorunlar	74
Tablo 3.8. Uyarıcı Maddelere ve Diğer Suçlara Yönelik Eğilimlerin Nedenleri	76
Tablo 3.9. Turizmin Sosyal ve Kültürel Yaşama Katkıları	77
Tablo 3.10. Turizmin Sosyo-Kültürel Yaşamda Olumsuz Etkilerinin Değerlendirilmesi	79
Tablo 3.11. Yerel Halkın Davranış Şeklinin Giderek Değişmesinin Nedenleri.....	81
Tablo 3.12. Yerel Halkın Günümüzdeki Olumsuz Davranışları	82
Tablo 3.13. Yaşam Standartlarının Zorlaşmasının Göstergeleri	84
Tablo 3.14. Konuklar Tarafından Talep Edilen Ürün/Hizmetler Tablosu	86
Tablo 3.15. Bölgeye Gelen Konukların Ekonomik Harcamalarının Göstergeleri	86
Tablo 3.16. Turizmden Gelir Elde Edilmesini Zorlaştıran Nedenler	88
Tablo 3.17. Yerel Halkın Alım Gücünün Değerlendirilmesi	92
Tablo 3.18. Destinasyonun İkliminin Değerlendirilmesi	93
Tablo 3.19. Doğal Çevre Üzerindeki Tahribatın Göstergeleri	95

Tablo 3.20. Fiziki Yapılanma ve Görüntü Kirliliği Göstergeleri 96

KISALTMALAR DİZİNİ

BM / UN	: Birleşmiş Milletler
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirmesi
DATUR	: Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GEKA	: Güney Ege Kalkınma Ajansı
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
Km	: kilometre
KTB	: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
KUTO	: Kuşadası Ticaret Odası
m	: metre
mm	: milimetre
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
SUFOD	: Su Altı Fotoğrafçıları ve Filmcileri Derneği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRÇEV	: Türkiye Çevre Eğitim Vakfı
TÜRSAB	: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği
UDHP	: T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNWTO	: Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü
vd. / vs.	: ve diğerleri

GİRİŞ

Günümüzde turizm faaliyetlerini çeşitlendirmek pek çok ülkenin ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel kalkınmasında rol oynayan önemli bir unsur olarak görülmektedir. Bu çeşitlendirme faaliyetleri kapsamında farklı ihtiyaçlara yönelik turizm alanların yaratılması ve buna bağlı turistik seyahatlerin gerek ülke içinde gerekse ülkelerarası hız kazanması teşvik edilmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre, Türkiye'ye gelen kişi sayısı 2002 yılında 13.246.875 iken, 2019 yılında 51.747.199 kişi olarak kaydedilmiştir. Bu yıllara göredeğişen istatistikler incelendiğinde, artan hareketlilik ve uygulanan düzenlemelerin bir plan veya kontrol dahilinde gerçekleşmediğinde, turizmden beklenen faydalardan ziyade destinasyonlarda yerini birtakım zorluklara bırakması olası görülmektedir.

İlgili zorlukların ortaya çıkmadan önlenmesi ve mümkün olduğunca daha kontrollü bir yaşamın devam ettirilmesi isteği doğrultusunda üzerinde yoğun çalışılan konulardan olan sürdürülebilir turizm hareketi; insanoğlunun hem bugününü hem geleceğini koruyan çok yönlü bir hareket anlayışını beraberinde getirmektedir. Bu hareketin önemli parçasını oluşturan paydaş gruplardan biri de yerel halktır. Yerel halkın mevcut turizm anlayışına yönelik görüşlerinin; ülke veya bölge içinde birtakım düzenlemelerde ve turizmde geleceğin temellerinin bugünden atılmasında etkili olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada, genellikle yaz turizmi açısından büyük rol oynayan destinasyonda, turizmin yerel halktaki yerinin belirlenebilmesi ve devamlılığına yönelik görüşlerin saptanması amaçlanmıştır. İlgili görüşler turizmin çevresel, sosyal ve ekonomik olmak üzere çeşitli boyutları kapsamında değerlendirilmiştir. Ayrıca görüşlerde meslek grupları ile karşılaştırma yapılabilmesi için araştırma, turizm ile doğrudan ilişkili veya dolaylı ilişkili olmak üzere çeşitli meslek grupları üzerinde yürütülmüştür.

Bu tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilirliğin tarihsel gelişimi, sürdürülebilir turizmin boyutları, göstergeleri, çevresel, sosyal ve ekonomik etkileri, sürdürülebilir turizmin yönetim ilkeleri, hedefleri ve paydaşların rolleri açıklanmaktadır. Ayrıca ilk bölümde sürdürülebilir turizm konusunda literatürde yapılan benzer çalışmalar ve bu konuda desteklenen bazı projelere de yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde, çalışma alanı olan Kuşadası'nın tarihi, coğrafi özellikleri, ulaşım olanakları, nüfus ve yerleşimi ve mevcut turizmi hakkında bilgi verilmesi

amaçlanmıştır. Son bölüm ise araştırma bölümüdür. Bu bölümde önce araştırmanın önemi, amacı, sınırlılıkları, yöntemi ve veri analizi hakkında bilgi verilmiştir. İlerleyen kısımda yerel halk ile gerçekleştirilen nitel çalışmanın bulgularına yer verilmiş ve görüşlerin çeşitli aktarımlar yapılarakçeşitli tema ve kategorilerde analiz edilmesi sağlanmıştır. Araştırma, sonuç ve öneriler kısmı ile sonlandırılmıştır.

1. BÖLÜM

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde tezin kalkınma ve sürdürülebilirlik temelinde literatür araştırmasının yapılması ve bu bağlamda kalkınma kavramı, sürdürülebilirlik kavramı, sürdürülebilir kalkınmanın tarihi ve Türkiye’de sürdürülebilir kalkınma süreci hakkında bilgi verilmesi temel alınmıştır.

Turizmde son zamanlarda büyük ölçüde rol oynayan sürdürülebilirlik kavramının tanım, ilke, boyut ve hedefler kapsamında sayısal istatistiklerden yararlanılarak değerlendirilmesinin de bu bölümde yapılması amaçlanmıştır. Ayrıca çalışmada turizmin yerel halka sağladığı faydaların yansıtıldığı bir örneği niteliğinde olan ve ülkemizde sürdürülebilir turizm kapsamında önemli ölçüde desteklenen Gelecek Turizmde projesi hakkında da bu bölümde bilgi verilmiştir.

1.1. Kalkınma Kavramı

Haber sitelerinde, gazete manşetlerinde, televizyon programlarında veya dergi kapaklarında sık karşılaşılan bir kavram:*Kalkınma...* Türk Dil Kurumu’na göre iyileşme, şifa bulma ifadeleri ile açıklanan kavram, toplumlar tarafından farklı gelişim süreçlerinde yerine değişim, sanayileşme, modernleşme, ilerleme ve büyüme gibi farklı ifadelerin aktarılmasıyla kullanılmıştır. Günlük yaşamda da teoride görüldüğü gibi kavramın sanayileşme, büyüme ve modernleşme yerine aktarılması, kavramın anlaşılmasını zorlaştırmaktadır(Yavilioğlu, 2002: 64).

Kalkınma kavramı günümüze kadar süregelen süreçte, ekonomik, sosyal ve kültürel bağlamda birçok açıdan incelendiği için, kavramın tanımının geniş ölçekte açıklanması da uygun görülmüştür. Kavram, ekonomik açıdan incelendiğinde, kişi başına düşen milli gelirdeki artışı yani iş gücü, doğal kaynaklar, sermaye ve teknoloji hacmindeki artışı ifade etmektedir. Ekonomik kalkınma diğer bir ifade ile, bir ülkedeki üretim miktarının hangi oranda artış eğiliminde olduğunun göstergesi şeklinde açıklanmaktadır. Kavram sosyal açıdan incelendiğinde, toplumun refah düzeyinin yükseltilmene yönelik birtakım girişimlerisürdürmeyi hedeflemektedir (Kaypak, 2012: 15; Erdinç, 2018: 4). Uluslararası boyutta gerçekleşen önemli gelişmeler ve modernleşme çabaları insanları kalkınma süreçlerinin merkezine, diğer bir ifade ile kültürel bakış açısına yönlendirmiştir. Kültürel

kalkınma, bir ülkede yaşayan bireylerin kültür seviyelerinin yükselmesine yönelik gerçekleşen tüm hareketleri kapsayan kalkınma şeklinde ifade edilmektedir (Kaypak, 2012: 15). UNESCO tarafından 2001 yılında yayımlanan Evrensel Kültürel Çeşitlilik Bildirisi'nde; ülkeye, insana ve onların kültürlerine uygun kalkınmanın teşvik edilmesi, bireylere ve ülkelere geleceklerine sahip olma fırsatı vermesi yönüyle vurgulanmıştır. Evrensel Kültürel Çeşitlilik Bildirisi'nde, aynı zamanda kültür ve kültürel çeşitlilik; ekonomik ve sosyal kalkınmanın gerçekleşmesi için hayati bir önem taşıyan etik zorunluluk olarak kabul edilmiştir (UNESCO, 2010: 10).

Turizmde de kalkınma kavramının önemini farklı açılardan değerlendirmek mümkündür. İlk olarak, turizmin doğasında genellikle plajlar, vahşi yaşam ve kültürel miras alanları vb. mevcut doğal veya insan yapımı cazibe merkezlerinin gelişimi ve faaliyetleri etkili rol oynamaktadır. Bundan dolayı turizmin diğer endüstriler ile kıyaslandığında, başlangıç maliyetinin daha uygun olduğu düşünülebilir. Bu tip kaynaklar en temel anlamıyla ücretsiz olmasına rağmen; bu kaynakların korunmasına ve bakımına yönelik girişimlere giderek ihtiyaç duyulmaktadır (Emir & Toker, 2020: 119).

Turizmde kalkınmanın önemini yansıtan ikincil faktörü ticaret engellerinin olmayışı oluşturmaktadır. Avrupa Birliği veya ülkelerin her biri iç pazarlarını korumak amacıyla belirli sınırlamalar getirebilmektedir. Seyahat vizesi ve maliyetleri gibi bir tür kısıtlama olmasına rağmen, uluslararası turizm hareketlerinin bu tür ticaret engelleri ile pek karşılaşmadığını söylemek mümkündür. Bir diğer ifadeye göre, vatandaşların yurt dışına yönelik seyahatlerinde seyahat hakkına veya harcadığı tutarlara ülkeler tarafından nadir karşılaşılan sınırlamalar getirilmektedir. Bu durum hedef ülkenin turizm pazarlarına erişimini kolaylaştırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, turizm hareketliliğinin eşit erişim hakkı sağlayan etik ilkeler kapsamında desteklenmesi ve ticarete engel oluşturmaması, destinasyonlarda turizmin kalkınmasında önemli unsur olarak kabul edilmektedir (Emir & Toker, 2020: 119).

Öte yandan, Türkiye'de turizm faaliyetlerinin 1980li yıllardan itibaren artış göstermesi ile birlikte sektör, ülke ekonomisine katkı sağlayan önemli bir konuma gelmiştir. Turizmin içerisinde tarihi, kültürel, yiyecek, ulaşım, eğlence vb. birçok aktiviteyi barındıran bir faaliyet alanı olarak görülmesi, turizm hareketliliğine katılımı her geçen gün arttıran bir unsur olarak görülmektedir. Turizmde bu artışın getirdiği olumlu katkılar incelendiğinde, işsizliğin ortadan kaldırılmasını ve ödemeler dengesindeki açıkların

azaltılmasını ifade etmek mümkündür. Bu durum da turizmin cazibesini her geçen gün arttırmakta ve bünyesinde yeni birtakım düzenlemelere imkan sağlamaktadır (Çımat & Bahar, 2003: 2).

1.2. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınmanın Tarihsel Gelişimi

Sürdürülebilirlik, Türk Dil Kurumu'nda mevcut bir karşılığı bulunmamasına rağmen, devamlı, kesintisiz ve sürekli olma özelliği taşıması yönüyle ifade edilmektedir. Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun yayımladığı "Ortak Geleceğimiz" adlı raporda, 1987 yılında, sürdürülebilirlik kavramı, kalkınma ile ilişkilendirilerek dilimize kazandırılmış ve takip eden yıllarda önemli bir popülerliğe ulaşmıştır. Kavramın çevre üzerinde daha etkin rol oynadığı öngörülse de; sağlık, finans, iletişim ve kültürel değerlere kadar uzanan zengin bir literatürü beslediği de görülmektedir (Polat, 2010: 2; Şen vd., 2018: 5). Sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesilleri tehlikeye atmaksızın, kaynakların uzun vadede ve ölçülü biçimde kullanılmasına yönelik sorumlu davranışların bütünü olarak tanımlanmaktadır (Klarin, 2018: 68). Bir diğer ifadeye göre, sürdürülebilir kalkınma, ekonomiye rastgele katılan bir kaynağın, ölçüsünde eksilme olmaksızın sürekliliğinin sağlanmasıdır (Kaya, 1997: 2).

Sürdürülebilir kalkınmanın tarihsel gelişim sürecinde ne zaman ortaya çıktığı ile ilgili farklı görüşler mevcuttur. Bu görüşlerden ilki, sürdürülebilir kalkınmanın kökeninin dünya genelinde yaklaşık 310 yıl öncesine dayandığını savunmaktadır. 1713 yılında, Alman Madencilik başkanı Carl von Carlowitz tarafından ele alınan *Sylvicultura Oeconomica* adlı araştırma yazısında, ormanların istikrarlı kullanılması ve devamlılığının sağlanması vurgulanmıştır. Araştırma yazısı, yıl içerisinde aynı sayıda ağacın kesilmesi ile birlikte ormanların kendilerini sürekli yenilemesine fırsat verilmesi görüşünü destekler niteliktedir. Sürdürülebilirliğin yazıya göre 200 yıldan fazla süre boyunca kereste ve balıkçılık endüstrisi ile sınırlı kalmış bir kavram olduğu görülmektedir (Michelsen vd., 2016: 6).

Pigou'ya göre, sürdürülebilir kalkınma kavramı, ekonomiden türeyen bir disiplin olmuştur. 1800'lü yılların başında, Malthus nüfusu teorisi ile birlikte; hızla artan nüfusun, sınırlı olan doğal kaynakları karşılayabilme potansiyeline yönelik tartışmalar ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda hızlı nüfus artışına bağlı olan sorunların, kontrol altına alınmadığı takdirde yoksulluğu da beraberinde getireceği düşüncesi öne sürülmüştür (Mensah, 2019: 6-7).

Öte yandan kavram diğer bir görüŖe göre,1970-1980 yılları arasında artan çevre bilincinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıŖtır. Çevre bilincinin artması, dönem boyunca üretim, madencilik ve petrol arama Ŗirketlerinin çevre konularına karŖı pasif tutumu karŖısında ortaya çıkan çevresel kirlilik ve çevre kazaları sayesinde gerçekteŖmiştir (Ndubisi, Zhai, & Lai, 2020).1900lü yıllardaJaponya’da yaŖanan civa zehirlenmesi ve Londra’da ortaya çıkan KıŖ Dumanı olarak bilinen hava kirliliği olayı bu çevre kazalarına örnek niteliğindedir. Bu çevre kazalarının geniŖ çapta yarattığı tartıŖmalar, Roma Kulübü olarak bilinen düşünce kuruluşunun çevresel konuları merkeze alan bir rapor yayımlamasına neden olmuŖtur. Raporda kaynakların korunması ve sorunların çözümlenmesine yönelik çalıŖmalar, geliŖmiŖ ülkelerde de gündeme getirilen konulardan olmuŖtur (Michelsen vd., 2016: 7).

Günümüze kadar geçen zaman süreçte, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında dünya çapında verilen bir dizi konferans ve zirve;artan yoksulluk, eŖitsizlik ve çevresel sorunların çözümlenmesine ve gerekli önlemlerin alınmasına yönelik bir araya toplanmıŖtır. Bu konferans ve zirveler, konunun sürekli gündemdekalmasını sađlamıŖ ve global açıdanönemini sürekli vurgulamıŖtır.

1.2.1. BirleŖmiŖ Milletler Stockholm Çevre Konferansı

1972 yılında, BirleŖmiŖ Milletler tarafından Stockholm’de düzenlenen çevre konferansı (Stockholm konferansı), çevre sorunlarının bahsedildiği ilk dünya konferansı olma niteliği taŖımaktadır. Konferans, çevrenin düzenlenmesi için gerekli olan ortak bir görüŖ açısına gereksinim duyulduğunun ve çevredeki kültürel, sosyal değerlerin korunması gerektiğinin farkına varılması ile yerel halkın bilgilendirilmesi amacıyla toplanmıŖtır(UNEP, 1972: 4-5; Akıncı Ekiztepe, 2016: 35-38).Konferansın sonucunda 26 tane ilke kabul görmüŖtür. İlgili ilkeler, içerik ve konu bakımından incelendiğinde, eğitimi, teknolojiyi ve devletlerin ulusal veya uluslararası desteğini kullanarak; çevresel kaynaklı sorunların daha kolay tespit edilmesi, denetlenmesi ve çözümlenmesini sağlamaya yönelik birtakım giriŖimleri destekleyen maddeleri içermektedir. Ayrıca, çevredeki doğal kaynakların korunması ile birlikte kiŖilerin toplumda yaŖam kalitesinin arttırılması ve eŖit yaŖam koŖullarına sahip olması da bu ilkeler kapsamında değerlendirilen farklı bir düşünce konusunu oluŖturmaktadır(UNEP, 1972: 4-5).

Stockholm Konferansı çevre sorunlarının tartışıldığı ilk konferans olma özelliği taşıyor olmasına rağmen; çevresel kalkınma, politika ve uygulamalar bazında değerlendirildiğinde durgun kalmış bir konferans olarak gerçekleşmiştir. Konferans boyunca ülkeler genellikle hava, su, göller, denizler üzerinde gerçekleşen çevresel bozulmaların, sağlığa olan etkileri ile ilgilenmişlerdir. Öte yandan, Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın (UNEP) kurulması, konferansın önemli sonuçlarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, UNEP'in Birleşmiş Milletler Konferansları serisini organize etmesinden dolayı, çevre alanında katkılarının fazla olduğu bilinmektedir. 1974, 1976 ve 1977 yıllarında sırasıyla gerçekleşen Bölgesel Denizler Programı, İnsan Yerleşimleri Üzerine Habitat Konferansı ve Birleşmiş Milletler Çölleşme konferansı olmak üzere çevresel kaynaklı birçok konferansta UNEP'in katkıları görülmekte ve bu duruma Stockholm konferansının zemin hazırladığı düşünülmektedir (Kaya, 2000: 10).

1.2.2. Brundlant (Ortak Geleceğimiz) Raporu

1987 yılında Gro Harlem Brundlant tarafından, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu için hazırlanan Brundlant (Ortak Geleceğimiz) raporu, sürdürülebilir kalkınma kavramını resmi olarak ilk kez açıklayan rapordur (Özmehmet, 2008: 6). Ortak Geleceğimiz adlı raporda sürdürülebilir kalkınma, mevcut nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme potansiyelinden ödün verilmeksizin, gelecek nesillere de eşit imkanlar tanıyan kalkınma şeklinde ifade edilmiştir. Yosef (2008)'e göre sürdürülebilir kalkınmanın tanımında iki tip eşitliğe vurgu yapılmaktadır. Bunlardan ilki kaynaklar ve nesiller arasındaki ilişkiyi oluştururken; ikincisi de kaynakların nesiller arası eşit miktarlarda paylaşılmasındaki adalet olarak ifade edilmiştir (Singh, 2014: 25).

Ortak Geleceğimiz raporunda sürdürülebilir kalkınma kavramı ile yoksulluğun ve eşit olmayan gelir dağılımının kaldırılması, doğal kaynakların aşırı tüketiminin engellenmesi, nüfus artış hızının kontrol edilmesi, eğitim hakkının herkese eşit olması ve çevre dostu teknoloji ürünlerinin kullanımının teşvik edilmesi arasında bir ilişki olduğu belirtilmiştir (UN, 1987: 154-156; Munier, 2005: 14). Raporun tüm bu genel değerlendirmeler sonucunda, bütüncül olarak ülkelerde öngördüğü kalkınma önerisi; sürekli ve uzun vadeli ekonomik büyümeyi hedefleyen, doğa ile arasındaki istikrarı koruyan ve doğanın bozulmasına sebep olmayan uygulamalara dayanan sürdürülebilir ekonomiyi amaçlayan bir kalkınma önerisidir (Özmehmet, 2008: 7).

1.2.3. Rio Zirvesi

1992 yılında toplanan Rio Zirvesi, 178 ülkenin bünyesine dahil olması ile gerçekleşen geniş çaplı bir konferans olma niteliği taşımaktadır. Rio konferansının ana amacını, son yirmi yılda meydana gelen gelişmelerin genel değerlendirilmesinin yapılması ve geleceğe yönelik yol ve yöntemlerin saptanması oluşturmaktadır. Konferansta üzerinde tartışılan bir diğer konu ise, evrendeki mevcut kaynakların tasarruflu kullanımının sağlanmasına yönelik olan uluslararası ortak çalışmaların önemidir. Bu düşünce bağlamında, geçmişte kabul edilmiş olan Birleşmiş Milletler Stockholm Çevre Konferansı Zirvesi'ni hayata geçirmek amaçlanmıştır. Konferansta merkezi yönetim kurumlarının yanı sıra sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler ve çeşitli alanlardan temsilcilerin görüş ve düşüncelerine yer verilmesi, geçmişteki konferanslara göre ayırt edici yönünü ortaya koymaktadır (Akıncı Ekiztepe, 2016: 39-40).

Rio zirvesi genel olarak *iklim değişikliği sözleşmesi, biyolojik çeşitlilik sözleşmesi, Rio Gündem 21 ve ormanların korunmasına* yönelik olan temel konuları kapsamaktadır. İklim değişikliği sözleşmesi, gelişme sanayiinde kullanılan zararlı gazların emisyonunun azaltılması ve bu amacın gerçekleşmesi için gelişmekte olan ülkelere gerekli desteğin sağlanmasını hedeflemiştir. Türkiye sözleşmede bir dönem, emisyonun azaltımına yönelik olumlu görüşlere sahip olduğunu fakat gelişmekte olan ülkelere destek sağlama konusunda görevini yerine getiremeyeceğini bildirerek ayrılma isteğinde bulunmuştur. Türkiye, 1997 yılında konferansa yeniden dahil olmayı talep etmesi ile birlikte, öne sürdüğü şartlar kabul edilmediği için, 24 Mayıs 2014 tarihine kadar konferansta yer bulamamıştır (Dağdemir, 2005: 50-54). 1996 yılında resmi gazetede yayımlanan Biyolojik çeşitlilik sözleşmesi ile birlikte biyolojik çeşitliliğin devamlılığının sağlanması açısından yerel uygulamaların da önem arz ettiğine vurgu yapılmıştır. Ayrıca sözleşmede, biyolojik çeşitliliğin korunması ve devamlılığının sağlanması için uygulanabilecek olan araştırma ve eğitim çalışmalarına önem verilmesi gerekliliğinden bahsedilmiştir (Karagöz, 1998: 1-9). Rio zirvesinde kabul edilen Gündem 21 kapsamında, "İnsanoğlu tarihsel bir dönüm noktasıdır" sözünün etkilerini gözlemlemek mümkündür. Gündem 21 geniş bir bakış açısıyla benimsenen(global) ortaklığa bağlı kalarak, yaşam kalitesinin iyileştirilmesini, temel ihtiyaçların optimal şekilde karşılanmasını ve geleceğe yönelik temellerin daha güvenli atılmasını amaçlamıştır. Bu bağlamda ulusal veya uluslararası eşitsizlikler, açlık, yoksulluk, hastalıklar vb. artan sorunlar üzerinde yoğun çalışmalar yürütülmüştür. Ayrıca bütüncül işbirliğinin sağlanması,

yeni kaynakların yaratılması, merkezi ve yerel yönetim ilişkilerinin yerinden yönetim yönüyle güçlendirilmesi, programda uygulanabilirliği olan teknik ve ekonomik araçların belirlenmesi, programa dahil tüm alanlara yönelik finansman politikalarının belirlenmesi ve programa halkın dinamik katılımının sağlanması, yaklaşımın öncelikli amaçları arasında yer almaktadır (Emrealp, 2005: 16). Takip eden yıllarda her ülke için Gündem 21 yaklaşımının yerel düzeyde sorumlulukları ortaya çıkmıştır. Yerel Gündem 21, yerel toplulukların kendi programları ve girişimleri aracılığı ile sürdürülebilirlik için küresel bir planlama süreci uygulayabilen bir grup olduğunu kabul etmektedir. Gündem 21'in yirmi sekizinci bölümünde sürdürülebilir kalkınmanın uygulanmasında yerel yönetimlerin önemi ve rolleri şu şekilde vurgulanmıştır: *Yerel yönetimler; ekonomik, sosyal ve çevresel altyapıyı inşa eder ve devamlılığını sağlayabilir. İlave olarak yerel yönetimler planlama süreçlerinin denetlenmesi, yerel çevre politikalarının oluşturulması ve yerel halka sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek için eğitim faaliyetlerinde bulunması yönüyle önemli roller üstlenmektedir* (Carr & Norman, 2009: 406-411).

Rio zirvesinde tartışılan bir diğer konu ormanların korunmasına yönelik ortaya çıkmaktadır. Toplumların sağlıklı ve refah içinde yaşamını sürdürebilmesi, tüm dünyada ekonomik, sosyal ve çevresel yönden kaynakların devamlılığının sağlanmasına bağlıdır. Gelişmekte olan ülkelerde ormanlar, yenilebilir biyoenerji gereksinimini karşılamaktadır. Sözleşmede toplumlara bu denli yarar sağlayan ağaçlık veya her tür orman alanının devamlılığının sağlanması ihtiyacı da vurgulanmaktadır. Ayrıca yeniden ağaçlandırma, bitki örtüsünün yenilenmesi, ağaç dikimi ve milli ormanların korunması vb. ormanların yenilenmesine yol açabilecek çalışmalar da desteklenmiştir (Sarıbeyoğlu Skalar, 2014: 48-50).

1.2.4. Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı

Bir diğer ismi ile literatürde Kent zirvesi olarak bilinen konferans, 3-14 Haziran 1996 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleşmiştir. Kent zirvesi, Gündem 21'in, 7. bölümünde yer alan *'sürdürülebilir insan yerleşimleri gelişmesinin desteklenmesi'* konu başlığı doğrultusunda toplumsal etkileşimin önemli rol oynadığı kentsel ve kırsal yaşam alanlarının acilen düzenlenmesini ve bu alanlardaki barınakların ihtiyaçları karşılar hale getirilmesini sağlayarak sürdürülebilir kalkınmayı hedeflemektedir (UN, 1996: 7; Emrealp, 2005: 17).

Kent zirvesi, katılan devlet sayısı (11) bakımından, Rio zirvesine göre oldukça zayıf kalıyor gibi görünüyor olsa da, birçok olumlu ve yenilikçi ifadelerin ilk kez konuşulduğu zirve olma niteliği taşımaktadır. Kentsel yönetim, kentsel planlama ve araştırma konuları, dünyanın önde gelen uzmanları tarafından bu zirvede değerlendirilmiştir (Tıkız, 1998: 21-23).

1.2.5. Rio+5 Zirvesi

1997 yılında New York'ta toplanan Rio+5 Zirvesi, 1992 Rio Konferansı'ndan itibaren alınan kararların beş yıllık süreç içerisinde ne ölçüde uygulanabildiğini değerlendirmek ve sürdürülebilir tarım, turizm, ulaşım, teknoloji ve enerji gibi alanlarda öncelikleri belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir (Rechkemmer, 2005: 1-16).

Rio+5 zirvesinde; gelişmekte olan ülkelerin hala yeşil teknolojilerden yoksun olduğuna, dünya nüfusunun üçte birinin temiz içme suyuna erişiminin sağlanamadığına ve ormanların hala yüksek ölçüde devamlılığının sağlanamadığına vurgu yapılmış ve konferansta Gündem 21'in önemi üzerinde tekrardan durulmuştur. Bu bağlamda ülkelerin sürdürülebilir kalkınma eylem planlarını hazırlaması ve Yerel Gündem 21 programlarını oluşturması gerekliliği onaylanmıştır (UN, 1997; Özmehmet, 2008: 10).

1.2.6. Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi

26 Ağustos - 4 Eylül 2002 tarihleri arasında Birleşmiş Milletler tarafından Johannesburg'ta düzenlenen Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi, bugüne kadar düzenlenen zirvelerin en büyüğü olma niteliği taşımaktadır. Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi, literatürde ayrıca Johannesburg Zirvesi veya Rio +10 olarak bilinmektedir. Johannesburg Zirvesi'nin toplanmasının temel amacı, Rio'da on yıl önce müzakere edilen Gündem 21'in şimdiye kadar olduğundan daha etkili şekilde uygulanmasını sağlamak için yeni stratejilerin belirlenmesidir (Hens & Nath, 2003: 7).

Johannesburg Zirvesi'nde stratejilerin belirlenmesi, devlet ve hükümet temsilcilerinin yanı sıra özel sektörün, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının bütüncül yaklaşımı ile sağlanmıştır. Sürdürülebilirliğin sağlanmasında diğer zirvelerde söz sahibi olamayan toplum, devlet ve hükümet çalışmaları istendiği gibi sonuçlar veremediği için bu zirvede rol oynamıştır (Özmehmet, 2008: 10-11).

1.2.7. Rio+20 Zirvesi

20-22 Haziran 2012 tarihleri arasında düzenlenen Rio +20 Zirvesi'nde, hükümetler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektörün yanı sıra dünya liderleri; sosyal eşitliği sağlayabilmek, yoksulluğu azaltabilmek ve giderek nüfusu artan dünyada çevre korunmasının nasıl sağlanabileceğini değerlendirmek amacıyla bir araya toplanmıştır. Konferansta ayrıca son yirmi yıldaki gelişmelerin genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) kapsamında, kalkınmadaki başarıları ve başarısızlıkları tespit etmek ve sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen siyasal bağlılığı oluşturmak amacıyla gerçekleştirilen yerel ve bölgesel hazırlıklar için 72 ülkeye destek sağlanmıştır (UN & UNDP, 2012: 6).

''Yeşil ekonomi'' kavramı, Rio +20 Zirvesi'nden sonra önem kazanan bir konu haline gelmiştir. Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP)'a göre yeşil ekonomi; ekolojik problemleri ve çevresel riskleri ortadan kaldırırken öte yandan toplumların refahının yükselmesini ve bölgelerarası sosyal eşitsizliğin yok edilmesini amaçlayan, bir çeşit büyüme stratejisidir. Bu doğrultuda UNEP, yeşil ekonomiyi sürdürebilecek yatırımların; kamu harcamaları ve politikalar ile desteklenmesini gerektiğini de belirtmiştir (Özçağ & Hotunluoğlu, 2015: 313).

1.3. Türkiye'de Sürdürülebilir Kalkınma Süreci

Tüm ülkelerin belirlemiş olduğu ortak gelişme hedeflerine ulaşabilmek için uluslararası kalkınma stratejileri yürütüldüğü gibi, ülke veya bölge içi sorunların çözümünde yerel kalkınma stratejileri de yürütülmektedir. Türkiye'nin bu bağlamda belirli dönemleri kapsayacak şekilde çözüm önerileri sunduğu ve toplumsal yaşama yön vermeyi amaçladığı kalkınma planları mevcuttur. Beş yıllık dönemi kapsayan süreçte yürütülen kalkınma planlarında, insan gücü gereksiniminin belirlenmesi ve toplumun ihtiyaç duyduğu hizmet alanları için hedeflerin belirlenmesi amaçlanmaktadır (Akça vd., 2017: 396).

Beş Yıllık Kalkınma Planlarının içerikleri incelendiğinde; Birinci ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında çevreyi korumaya yönelik doğrudan bir bölümün bulunmadığı görülmektedir. Kirlilik ile mücadele etme ve kirliliği azaltma konularına dikkat çeken Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Türkiye'de ulusal ölçekte çevre konusunun ilk defa değinildiği plan olma özelliği taşımaktadır. Birinci ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planlarında yer almayan çevre konusu, artık ayrı bir bölüm dahilinde bu

plandaincelemektedir. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında ise konu, zihniyet ve biçim yönünden Üçüncü Kalkınma Planı'nın devamı niteliğinde değerlendirilmiştir. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın içeriğinde; çevre kirliliğine engel olmanın, en az kirliliği ortadan kaldırmak kadar önemli olduğuna dikkat çekilmiştir ve bu bağlamda desteklendiğinde, çevrenin gelecek nesillere daha sağlıklı aktarılacağı ifadesine yer verilmiştir (Akdur, 2005: 136-137). Bu kalkınma planı ayrıca kentleşmenin ekonomik gelişmeye katkı sağlayacak şekilde desteklenmesi gerekliliğini ve bu doğrultuda şehirlerin de fonksiyonlarına göre uzmanlaşmaları gerektiğini ileri sürmüştür (Ünal, 2012: 850).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı; muhtemel çevre bozulmalarının önceden tahmin edilerek engellenmesini, çevre bilincinin yaygınlaştırılmasını, ülke içindeki atıkların zararsız hale dönüştürülmesini ve kimyasalların ölçülü kullanımının sağlanarak çevreye verilebilecek zararın minimuma düşürülmesini kapsamaktadır (DPT, 1989). Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, tamamen Avrupa Birliği politikaları doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu bağlamda, önleyicilik ve karar verme süreçlerinde yerel kurum ve kuruluşlara yer verilmesi gibi konular ön plana çıkmıştır (Akdur, 2005: 136-137). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı kapsamında; çevredeki atık miktarının azaltılmasına, atıkların geri dönüşümünün sağlanmasına ve kırsal alanlarda mevcut su sıkıntılarının çözümlenmesine yönelik politikaların değerlendirilmesi amaçlanmıştır (DPT, 2000). Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, geçmişte çevrenin sürdürülebilir kullanımının sağlanmasına yönelik gerçekleştirilen kurum ve kuruluşlar arasında görev dağılımındaki belirsizliklerin giderilmediği belirtilmiş ve çevre üzerinde hala çok sayıda düzenlemeye ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir (DPT, 2007). Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı kapsamında genel olarak gelir dağılımının iyileştirilmesi, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması, ekonomik ve sosyal hayata katılımların teşvik edilmesi, geçmişte çözümlenemeyen sorunların tekrar değerlendirilmesi ve bu bağlamda yaşam refahının artırılması hedeflemektedir (DPT, 2014).

1.4. Sürdürülebilir Turizm ve Gelişimi

Son ağaç kesildiğinde, son nehir zehirlendiğinde, son balık öldüğünde paranın yenilemeyeceğini göreceksiniz der bir Kızılderili atasözü... Bu öngörüdeki istenmeyen durumların deneyimlenme ihtimaline her geçen gün birer adım daha yaklaşıyoruz. Destinasyonlarda bir yandan turizmin getirmiş olduğu cazip gelir fırsatları, diğer yandan çevresel bozulmalar, yaşam refahının azalması, canlıların ve

kaynakların tükenme tehlikesi altında olması gibi kısa süreli ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek amacıyla yapılan girişimler sonucunda ortaya çıkabilecek olumsuzluklar hüküm sürüyor(Sezerel, 2019: 27).

Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) istatistiklerine göre, gelişmekte olan ekonomilerde büyüyen orta sınıf, yeni iş modelleri, vize kolaylığı ve uygun fiyatlı seyahat imkanları uluslararası ziyaretçi sayılarını her geçen gün arttırmaktadır. UNWTO tarafından yayımlanan uluslararası istatistik verileri incelendiğinde, 2019 yılında 1.461.000.000 seyahatin gerçekleştirildiği ve bu oran bir önceki yıla göre %4 değişim kaydedildiği gözlemlenmektedir. İlgili yıl içerisinde seyahatler ve yolcu taşımacılığında elde edilen toplam kazançlar 1.700.000.000.000 \$ şeklinde gerçekleşmiş ve bu oran bir önceki yıla göre %3 değişim göstermiştir. 2009-20 yılları arasında kapsayan 10 yıllık süreçte, uluslararası turizm hareketliliğinde sürdürülebilir ekonomik artışlar kaydedilmiştir. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi tarafından yayımlanan diğer bir istatistiğe göre turizm sektörü, dünya çapında istihdam oranının %10'una tekabül etmekte ve 330 milyon kişiye de iş olanağı sunmaktadır. 2020 yılında Covid-19 salgını nedeniyle turizm verilerinde düşüşler gözlemlenirken, 2019 yılı tüm bu veriler ile tarihin altın çağını yaşadığı yıl olarak kaydedilmiştir (TÜRSAB, 2020: 6; UNWTO, 2021: 4).

Türkiye'de turizmin gelişimine yönelik incelemeler gerçekleştirildiğinde, 1980li yılların ortalarından itibaren, Almanya, İngiltere ve Benelüks ülkelerinden gelen ziyaretçi turların kapsamında önemli bir büyüme kaydedildiği bilinmektedir. Bunu takiben turistik tesislerin ülke içindeki etkinliği ve gelişimi de giderek önem kazanan konulardan biri haline gelmiştir. Turizmde gelişmelerin vermiş olduğu sonuçlar ise ilerleyen yıllarda sektör üzerinde etkisini göstermeye başlamıştır. 1992 yılında 7 milyon kaydedilen kişi sayısı, 1997 yılında yaklaşık 10 milyona ulaşmıştır. 1996 yılında Türkiye turizmi, uluslararası ziyaretçi hareketliliğinde (giriş-çıkış) 19. sırada ve elde edilen gelirler açısından da 17. sırada yer almayı başarmıştır (Kozak & Rimmington, 1999: 282; Özer, 2001: 4). 1999 yılında ülkede yaşanan Marmara Depremi ve dünyada varolan krizler ziyaretçi sayısının 7.5 milyona düşmesine neden olmuştur (Özer, 2001: 4).

Öte yandan son yılların turizm istatistikleri incelendiğinde (günübirlikçi ziyaretçiler dahil), 2006 yılında 23.924.023 kişi olan ziyaretçi sayısı 2014 yılına kadar artmaya devam ederek ilgili yılda 41.627.244 kişiye ulaşmıştır. 2016 yılında 30.906.669 kişi olan ziyaretçi sayısı takip eden üç yıl boyunca artarak; 2019 yılında 51.747.199 kişiye ulaşmıştır. Türkiye

turizm hareketliliğinde, yerli ve yabancı turistlerin en çok geceleme yaptığı iller sırasıyla Antalya, İstanbul, Muğla, İzmir ve Aydın olarak kaydedilmiştir. Son on yıl boyunca bazı yıllarda, çeşitli olağanüstü durumlardan dolayı, hem ziyaretçi hem elde edilen toplam turizm geliri bakımından dalgalanmalar görülmesine rağmen, Türkiye'nin turizm sektöründen elde ettiği gelirlerin payının önemli olduğu düşünülmektedir. Gelirler bin \$ bazında hesaplandığında son yıllardaki ekonomik değişim, 2017 yılında 26.283.656, 2018 yılında 29.512.926 ve 2019 yılında 34.520.332 şeklinde kaydedilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021). Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre, 2019 yılında turizm gelirleri bir önceki yıla göre %17 artış göstermiş ve bugüne kadar en yüksek turizm gelirin elde edildiği seviyeye ulaşmıştır (TÜRSAB, 2020: 19). 2020-2021 yılları arasında etkileri ortaya çıkan Covid-19 salgınının her sektörde olduğu gibi turizm üzerinde de etkisi ciddi boyutlarda görüldüğü için, tez boyunca 2019 yılı verileri dikkate alınarak değerlendirmelerin daha uygun yapılması öngörülmektedir.

Turizmin destinasyonlara sağladığı olumlu etkilerinin yanı sıra, en başta belirtildiği gibi turizm potansiyelinin özellikle belirli dönemlerde yoğun olduğu alanlarda ve plansız yürütülen gelişmelerin sonucunda ekonomik, çevresel ve sosyal açıdan olumsuz etkilerine de rastlanmak mümkündür. Örneğin doğal mirasa yönelik talep doğrultusunda oluşabilecek tahribatı önlemeye yönelik müdahalelere geç kalındığı zaman, doğal miras tekrar kullanılmaya elverişli olmayabilir. Turizmin çevre üzerindeki etkisini benimsemiş olan ülkeler, sahip olduğu kaynakların gelecek nesillere aktarılmasını sağlama yolunda ekonomik ve sosyal kazançların önemini kavrayan ve bu kaynakların sürdürülebilir turizm ilkeleri kapsamında korunmasında titiz davranan konumda yerini almaktadır (Alkan, 2015: 6692). Turizm sektörünün önündeki en büyük zorluğu; cazip ekonomik fırsatlar yaratılırken, kaynakların verimliliğine, çevrenin korunmasına ve kültürel mirasa katkıda bulunabilecek büyümeyi teşvik etmek oluşturmaktadır (UNWTO, 2017: 2). Bu amacı karşılamak için günümüzde bilimsel araştırmalar ve konferanslarda daima kazanan bir konu haline gelen sürdürülebilir turizm hareketi, *kaynakların şimdiki ve gelecekteki kullanımlarında çevresel, ekonomik ve sosyal etkilerinin farkında olan; ziyaretçilerin, çevrenin ve yerel halkın ihtiyaçlarını karşılayan turizm* şeklinde ifade edilmiştir (UNWTO, 2018: 15).

1.4.1. Sürdürülebilir Turizmin Boyutları

Turizmin sürdürülebilirliğinin uzun dönemler boyunca sağlanması Franzoni (2015)'e göre, sürdürülebilirliğin rekabetçi, sosyal ve ekonomik boyutunun bir araya getirilmesine

bağlıdır. Sosyal boyut, turizm paydaşlarının duyduğu memnuniyet, güven ve uyum düzeyinin değerlendirilmesidir. Bu tanım, ev sahibi bölgenin sosyo-kültürel özgünlüğüne saygı duymayı, çalışanların sağlık düzeyini korumayı ve kaynaklardan optimal şekilde faydalanılarak doğal miras ve biyolojik çeşitliliğin sürdürülmesi yoluyla toplumun refahını arttırmayı amaçlamaktadır. Bir diğer boyut olan rekabetçi boyutu, ziyaretçinin ve yerel halkın destinasyonda bulunduğu süre boyunca, destinasyonun sunduğu çekici, yenilikçi ve kaliteli turizm hizmetleri ve pazar arayışlarına yönelme becerisiyle ilişkilendirilmektedir. Bu boyut bazı kaynaklarda çevresel boyut olarak değerlendirilmektedir. Turizm destinasyonlarında çevresel sorunların oluşumunun engellenmesi ve destinasyonun rekabet gücüne yönelik stratejilerin geliştirilmesi turizmin bu boyutu ile açıklanmaktadır. Ekonomik boyut ise sürdürülebilir turizmi sağlamak için tüm paydaşların aktif rol oynaması gerektiğini savunmaktadır. Ev sahibi halk için gelir getirici fırsatlar, turizm işletmelerinin karlılığı ve dengeli istihdam, turizmin ekonomik boyutu ile ilişkilendirilmektedir (Franzoni, 2015: 22).

Yukarıda bahsedilen çok boyutlu (sosyal, ekonomik, rekabetçi) yaklaşım, bazı yazarlar tarafından tek boyut olarak kabul edilmektedir. Kopfmüller vd., (2011) tek boyutlu model yaklaşımında, bir boyutta bozulma olması durumunda çevresel boyuta öncelik verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ekonomik ve sosyal boyutlar, bu yaklaşımda çevresel bozulmanın etkileri olarak değerlendirilmektedir. Tek boyutlu model yaklaşımında ekonomik ve sosyal boyutlar, çevresel boyuta eşit derecede kabul edilmemektedir (Michelsen vd., 2016: 15-16). Sonuç olarak, hangi boyut kabul edilirse edilsin, sürdürülebilir turizmin ekonomik, sosyal, çevresel boyutu birbirini tamamlayıcı ve bütün olarak değerlendirilmesi gereken bir ilişkiye sahiptir. Örneğin, çevrede olası bir altyapı probleminden dolayı turistik ürün dağıtımında sorun yaşayan bir turizm işletmesi, ekonomik açıdan dağıtım sürecinin uzaması ve sosyal açıdan ürünü bekleyen kişilerin mutsuz olması gibi birtakım sorunlar ile karşılaşabilir (Hasslöf vd., 2014: 45; Başgelen Akkaş, 2019: 24).

1.4.2. Sürdürülebilir Turizmin Göstergeleri

Turizmde göstergeler, turizm sektörünün durumunu anlamaya yardımcı olan ve olası sorunları başlangıçta tespit etmek ve düzeltici önlemlerle ortadan kaldırmak amacıyla ihtiyaç duyulan ölçümlerdir (Blancas vd., 2011: 28). Sürdürülebilir turizmin tanımından hareketle, kaynakların mevcut ve gelecek nesillere fırsat yaratacak şekilde kullanımlarında ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan devamlılığının sağlanması, turizmde geniş kapsamlı değişimleri de beraberinde getirecektir. Turizmde geniş kapsamlı bu değişimlerin sonucunda, çevre

üzerinde çok yönlü birtakım etkiler meydana gelmektedir. Sürdürülebilir turizmin sahip olduğu bu özellik, algılanmasını ve değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Sürdürülebilir turizmin bu doğrultuda, ekonomik, çevresel ve sosyal değişkenlerin dahil olduğu uygun yöntemler kullanılarak ölçülmesi gerekmektedir (Yıkılmaz, 2011: 43). Bu ölçüm araçları(göstergeler), sürdürülebilir turizmin karşılaşılabileceği olumsuzlukların önceden tahmin edilmesi, değerlendirilmesi ve ihtiyaç duyulabilecek önlemlerin alınmasında, turizm faaliyetlerinin devamlılığını sağlayıcı önemli roller üstlenmektedir (UNWTO, 2004: 8-10).

Turizmde uzman kişilerin üzerinde çalıştığı bazı göstergeler turizm gelirleri, harcamalar, turizm varışları, konaklama kapasitesi vb. istatistikleri ölçebilmektedir. Sürdürülebilirliği ölçebilen bu göstergeler, mevcut birçok veri kaynağına uyarlanabildiğinde nitelik kazanmaktadır. Örneğin, turist sayısı çoğu destinasyonda ölçülebilen temel bir rakamdır. Bu bağlamda turist sayısı gösterge kapsamında değerlendirilebilir. UNWTO,turizmin sürdürülebilir gelişiminde etkisi olan göstergelerin, geliştirilme ve uygulanma çalışmalarında önemli bir kuruluştur. (UNWTO, 2004: 8-10). UNWTO tarafından yayımlanan turizm ile ilişkili temel konu ve göstergelere Tablo 1.1 de yer verilmiştir.

Tablo 1.1. Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) Sürdürülebilir Turizm Temel Göstergeleri

Turizmde Temel Konular	Temel Göstergeler
Turizmde toplumun memnuniyet düzeyi	<ul style="list-style-type: none"> • Turizmden yerel memnuniyet düzeyi • Turizmin topluluklar üzerindeki etkisi • Yerel halkın temel değerlere erişimi • Cinsiyet eşitliği • Cinsiyete dayalı istismar
Kültürel varlıkların sürdürülebilirliğinin sağlanması	<ul style="list-style-type: none"> • Mevcut tüm mirasın korunması
Toplumun turizme katılımı	<ul style="list-style-type: none"> • Toplumun turizme katılımı ve farkındalığı
Turistin memnuniyeti	<ul style="list-style-type: none"> • Turist memnuniyetinin devamlılığının sağlanması (Beklentiler, şikayetler, sorunlar, algılar) • Erişilebilirlik (Yaşlı turistler ve engelliler)
Sağlık ve güvenlik	<ul style="list-style-type: none"> • Sağlık (İşçi sağlığı ve güvenliği, halk sağlığı, gıda güvenliği) • Salgın ve uluslararası bulaşma ile mücadele etme • Turist güvenliği (Terör, doğal afetler vb. müdahale) • Yerel halkın güvenliği
Turizmden ekonomik faydaların elde edilmesi	<ul style="list-style-type: none"> • Turizmin mevsimselliği (Temel sorun: Yoğun sezon, altyapı) • Döviz ve ithal mallarda kaçakçılık • İstihdam • Doğayı korumaya turizmin katkısı • Destinasyonlara ve toplumlara yönelik ekonomik faydalar • Turizmde yoksulluğun azaltılması • Turizm işletmelerinin rekabet edebilirliği
Doğal değerli kaynakların korunması	<ul style="list-style-type: none"> • Kritik ekosistemlerin korunması • Deniz suyu kalitesi
Sınırlı doğal kaynakların yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Enerji yönetimi • Turizm ve iklim değişikliği • Suya erişilebilirlik ve suyun korunması • İçme suyu kalitesi
Turizm faaliyetlerinin çevredeki etkilerinin sınırlandırılması	<ul style="list-style-type: none"> • Kanalizasyon artımı • Katı atık yönetimi • Hava kirliliği • Gürültü seviyesinin kontrolü • Turizm tesislerinin ve altyapılarının yönetimi

Tablo 1.1. Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) Sürdürülebilir Turizm Temel Göstergeleri (Devamı)

Turizmde Temel Konular	Temel Göstergeler
Turizm aktivitelerinin kontrolü	<ul style="list-style-type: none"> • Kullanım yoğunluğunun kontrolü • Etkinlik yönetimi
Destinasyon planlaması ve kontrolü	<ul style="list-style-type: none"> • Turizm planlamasının yerel ve bölgesel entegrasyonu • Gelişmelerin kontrolünün sağlanması • Turizmle bağımlı ulaşım faaliyetleri • Hava taşımacılığı
Ürün ve hizmet tasarımı	<ul style="list-style-type: none"> • Seyahat ve tur rotaları oluşturma • Çeşitli deneyimler sağlama • Sürdürülebilir turizm pazarlaması • Destinasyon imajının korunması
Turizm operasyon ve hizmetlerinin sürdürülebilirliği	<ul style="list-style-type: none"> • Sürdürülebilirlik ve çevre yönetimi politikaları ve turizm işletmelerinde uygulamaları

Kaynak: UNWTO, (2004) “Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations: A Guide Book”, UNWTO, Madrid. (56. ve 245. sayfa arasındaki verilerden yararlanılarak oluşturulmuştur)

Sürdürülebilir turizm göstergeleri kapsamında verilen tablo incelendiğinde, sürdürülebilirliğin sağlanması çevresel, sosyal ve ekonomik göstergelerin birbirinin destekleyicisi olacak şekilde yürütülmesine bağlıdır. Örneğin, turizm işletmeleri tarafından göstergelerden sadece bir alanın uygulanması sürdürülebilirlikte işletmenin istenen hedeflere ulaşmasında yetersiz kalacaktır (Atak, 2016: 64).

1.4.3. Sürdürülebilir Turizmin Sağlanmasında Paydaşların Rollerini

Çoğu araştırmacıya göre paydaş kavramının yaygınlaşmasında, Freeman (1984)'ın *Strategic Management: A Payolder Approach* kitabının etkili olduğu bilinmektedir (Donaldson & Preston, 1995: 65). Freeman (1984)'a göre kavram, işletmenin başarısını etkileyen veya işletmenin başarısından etkilenen kişi veya gruplar şeklinde açıklanmaktadır (Dönmez & Çevik, 2010: 190). Turizm literatüründe ise kavram, birçok kişinin geniş gruplar altında birleştiği çeşitli türleri hedef almaktadır (Waligo vd., 2013: 343). Turizmin çok yönlü bir faaliyet olması sebebiyle birçok paydaş potansiyel olarak sektöre dahil olma veya doğrudan ya da dolaylı yollarla sektörden kolayca etkilenebilme özelliğine sahiptir (UNWTO, 2013: 19). Turizmin tüm paydaş grupları; turizm etkinliklerinin yönetimi ve düzenlenmesi, turizmde arz ve talebin belirlenmesi ve araştırmalar ile turizmin desteklenmesi doğrultusunda etkili olmaktadır (Waligo vd., 2013: 343). Sürdürülebilir turizm kapsamında tüm paydaşların üstlendikleri roller ve sorumluluklar, Tablo 1.2 de verilmiştir.

Tablo 1.2. Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Paydaşlar ve Üstlendikleri Roller

Turizmde Paydaş Gruplar	Sürdürülebilir Turizmin Sağlanmasında Paydaşların Rolü
<p><u>Uluslararası Kalkınma Ajansları</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • İkili ajanslar • Çok taraflı ajanslar veya programlar 	<p>Sürdürülebilir turizmde bireysel programlar ve projeler için mali ve teknik yardım sağlamada rol oynamaktadır. Ayrıca kalkınma ajansları, turizmin, kalkınma politikaları ve anlaşmalara entegre olmasını sağlamaktadır.</p>
<p><u>Ulusal Hükümet</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Turizm Bakanlığı • Seyahat acenteleri • Diğer devlet yardım kuruluşları • Diğer bakanlıklar • Kaynak yönetim organları (Örneğin, ulusal parklar hizmeti yönetiminde organlar) 	<p>Turizm bölgesinde alt yapı planlama faaliyetleri, kaynakların yönetimi, iletişim ve bilgi planlamasının uygulanmasında rol oynamaktadır. Turizmde politikaların ve stratejilerin geliştirilmesi ve turizmi daha geniş politikalar ve stratejilerle destekleme ile ilgili çalışmaların uygulanmasında, ilgili kurum ve kuruluşlar söz sahibi olmaktadır.</p>
<p><u>Yerel Yönetim ve Hedef Kuruluşlar</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Bölgesel hükümet • Yerel yönetimler (İlçe konseyleri gibi) • Destinasyon yönetimi kuruluşları (Kamu ve özel sektörde rol oynayanlar gibi) 	<p>Yerel stratejik yönlendirme kapsamında planlamaların ve politikaların uygulanması, yerel alt yapıyı geliştirme faaliyetleri ve paydaşların katılımında koordinasyon ve desteğin sağlanması, yerel yönetim ve hedef kuruluşların rollerini kapsamaktadır.</p>
<p><u>Özel Sektör İşletmeleri</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ulusal ve yerel turizm ticaret dernekleri • Turizm hizmet sağlayıcıları (Otel işletmeleri gibi) • Tur operatörleri • Tedarikçiler (Gıda üreticileri gibi). • Uluslararası ve yerel yatırımcılar 	<p>Özel sektör işletmeleri; turizm hizmetlerinin işletilmesi, yerel ve uluslararası pazarlar arasında bağlantıların kurulması, turizm ürünlerinin geliştirilmesi ve turizm sektörünün etkili şekilde temsil edilmesini sağlamaktadır.</p>
<p><u>Çalışanlarla İlişkili Kuruluşlar</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • İşçi sendikaları • Sektördeki bireysel çalışanlar 	<p>İnsan kaynakları planlamaları kapsamında çalışanların menfaatlerinin temsil edilmesi ve elde edilen gelir karşılığında güvenilir hizmetin sağlanmasına yönelik çalışmaların yürütülmesinde rol oynamaktadır.</p>
<p><u>Ulusal, Uluslararası ve Yerel STK'lar</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Sürdürülebilir Kalkınma için STK'lar • Çevre, koruma ve kültürel çevre için STK'lar • Sosyal ve toplumsal çevre için STK'lar 	<p>Turizmdeki tüm paydaşların çıkarlarını temsil etmek, paydaş koordinasyonu ve uygulamasını desteklemek ve stratejik planlama ve geliştirmeye dahil olmak bu grupların çalışmalarındandır.</p>
<p><u>Eğitim ve Öğretim Kurumları</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Üniversite, kolejler ve öğretim kurumları • Araştırma kurumları • Teknik uzmanlar ve danışma kuruluşları 	<p>Eğitim bilincinin oluşturulması, bilgi toplama ve bilgiyi yayma çalışmalarının desteklenmesinde önemli roller üstlenmektedir.</p>

Tablo 1.2. Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Paydaşlar ve Üstlendikleri Roller (Devamı)

Turizmde Paydaş Gruplar	Sürdürülebilir Turizmin Sağlanmasında Paydaşların Rolü
<p><u>Yerel Halk</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Hane halkı • Ticaretle uğraşanlar • Organize gruplar (Çocuk ve kadınlar gibi) • Halk konseyleri ve temsilci kuruluşlar • Geleneksel yapılar 	<p>Turizmle ilgili yerel düzeyde yürütülen planlara ve uygulamalara dahil olma, ziyaretçi harcamalarından gelir elde etme, ziyaretçilerle karşılıklı fayda sağlama alışverişinde bulunma ve yerel halkın menfaatlerini temsil ederek herkese eşit fayda sağlamaya yönelme, bu gruplar tarafından desteklenmektedir.</p>
<p><u>Ziyaretçiler</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Bireysel ziyaretçiler • Sosyal medya kullanıcıları • Tüketicilerin bir araya gelmesini sağlayan ortamlar (kulüpler vs.) 	<p>Turizm sektörüne gelir kaynağının sağlanması, seyahat seçimi ve eylemlerinde yerel halka ve çevreye yönelik sorumlu olmak ve varış noktalarında adil görüş ve düşüncelerinin belirtilmesi bölgeyi ziyaret edenlerin aktif üstlendiği rollerdir.</p>

Kaynak: UNWTO (2013), Sustainable Tourism for Development Guidebook – Enhancing capacities for Sustainable Tourism for Development in Developing Countries, UNWTO, Madrid. (19. ve 20. sayfadaki verilerden yararlanılarak oluşturulmuştur).

Bir destinasyonda yerel halk turizmin sosyal, ekonomik, çevresel ve kültürel etkilerini farklı şekilde algılamaktadır. Ap (1992)'e göre, diğer bir ifade ile turizm, bölgede yaşayan halk için zaman zaman sivil toplum kuruluşları ve girişimciler tarafından dayatılan bir faaliyet olarak da görülebilmektedir. Yerel halk, bu değişken algıların sonucunda destinasyonun başarısını önemli ölçüde etkileyebilecek farklı konumlarda yer almaktadır. Turizm hareketliliğinin karşılıklı yürütülmesinde ve devamlılığının sağlanmasında yerel halkın önemli bir paydaş olarak kabul edilmesi, yerel ve uluslararası literatürde günümüze kadar çok sayıda çalışmada karşımıza çıkmıştır (Choi & Sirakaya, 2005; Mansuroğlu, 2006; Cottrell vd., 2007; Ogorelc, 2009; Stockton, 2011; Khizindar, 2012; Biçiçi, 2013; Lee, 2013; Vong vd., 2013; Akçura & Karadağ, 2015; Bulut, 2015; Muresan vd., 2016; Çınarlı, 2018; Dağlı, 2018; Çoğalmış, 2019; Görek, 2019; Giritlioğlu & Bulut, 2020; Kılıç, 2020; Baltacı, 2021, Tuncer, 2021). Bu çalışmaların ortak hedefini, destinasyonlarda turizm hareketliliğinin yerel halk tarafından nasıl algılandığının belirlenmesine yönelik verilerin elde edilmesi oluşturmaktadır (Ap, 1992: 668; Özalın Türker & Türker, 2014: 82; Özalın Türker, 2020: 68).

Öte yandan yerel halkın gelişim süreci boyunca verdiği destekler ile turizmden elde edilen kazançlar arasında doğru orantılı bir ilişki mevcuttur. Bu kazançlar kimi zaman çevre konusundaki farkındalığın artması, yabancı dilin gelişimi ve kültürün çeşitlenmesi gibi sosyal ve çevresel avantajlar sağlarken; kimi zaman da turistik cazibe merkezlerinin planlanması, geliştirilmesi, işletilmesi gibi ekonomik doğrultuda avantajların elde edilmesini sağlamaktadır (Ap, 1992: 668; Ambroz, 2008: 64). Bu durumun bir örneğini Vietnam'ın kuzey ve güney eyaletleri arasında köprü görevi gören Ninh Binh şehrinde gözlemlemek mümkündür. Ninh Binh doğal, kültürel ve insan yapımı çok sayıda turizm varlığını içerisinde barındıran bir şehirdir. Şehrin içerisinde bulunan eko turizm bölgeleri ve ulusal ormanlar gibi yüksek çekiciliğe sahip alanlar, uluslararası ölçekte ün kazanmış alanlardır. 2020 Turizm Geliştirme Stratejisi ve 2030 vizyonu stratejisi tarafından destinasyonda turizm gelişiminin; ruhani turizm ve eko turizm faaliyetlerinin gelişimi gibi iki temel niteliğe dayandığı belirtilmiştir. Ruhani turizm, yerel halkın ekonomik kalkınma, eko sistemlerin bakımı ve çevre konusundaki farkındalığını değiştirmeye önemli katkılar sağlamıştır. Bir zamanlar şehirde yalnızca tarıma dayalı olan ekonomi ve emek yapısı giderek turizm hareketleri içeren bir yapıya doğru evrilmiştir. Sonuç olarak, şehirde istihdam fırsatları, artan gelirler, geleneksel kültüre yönelik artan farkındalık, altyapının

iyileştirilmesi ve daha yüksek yaşam standartları turizm hareketlerinin beraberinde getirdiği değişimlere örnek gösterilebilir (UNWTO, 2015).

1.4.4. Sürdürülebilir Turizmin Sosyal Etkileri

Sürdürülebilir turizmin sosyal açıdan sağlanmasında belirli bir süreçte sergilenen karşılıklı geçici iletişimin önemi oldukça fazladır. Belirli bir bölgeye seyahat etmeyi planlayan ziyaretçiler için; bilgi paylaşımı yapabilme ve farklı yaşamları tanıma arayışı heyecan verici bir aktivite olabilirken, yerel halk için gelen konuk yıl boyunca karşılaştığı biri olarak kabul edilebilir (Çalışkan, 2003: 101). Bir diğer açıdan incelendiğinde, bir destinasyonda yaşayan yerel halk aşına olmadığı davranışlar ile karşılaştığında gelenek, din, dil ve yaşam biçimi gibi kültürel değerlerini korumaya yönelik davranışlar sergilemektedir. Ev sahibi bölge için dışarıdan gelen ziyaretçiler, genellikle gençleri negatif yönde etkileyen ve toplumsal düzeni bozabilecek özelliklere sahip kişiler olarak görülebilmektedir. Bunun sonucunda yerel halk, ziyaretçilerin davranış biçimleri üzerinde sosyal etkiler kurmaya çalışmaktadır (Gürbüz, 2002: 52).

Sürdürülebilir turizm anlayışının destinasyon ve ülke için kazançlarının farkınavaan toplumlar, bu sosyal ilişkilerin kırılma noktalarının nedenlerine yönelik çeşitli arayışlara girmişlerdir. Bir destinasyonda yerel halk ve konuklar arasındaki hoşgörünün azalmasına neden olan davranışların yoğunluk, gösteriş, yabancılara yönelik istihdam olanakları, ahlak etkisi ve ikili gruplar arasındaki kültürel ve ekonomik farklılıklardan kaynaklanan davranışlar olduğunu ifade etmişlerdir (Çalışkan, 2003: 102-107).

Öte yandan turizm hareketliliği; kültürlerarası düşünce, sanat, anlayış vb. değerlerde ortak bir merkezde buluştuğunda, çift yönlü ilişkilerde eğitimsel gelişmeyi de beraberinde getirmektedir. Aynı zamanda turizm hareketliliği ile birlikte önemli ölçüde gelişmeye başlayan altyapı, üst yapı, kanalizasyon, eğlence-dinlenme tesisleri ve yiyecek içecek tesislerinde meydana gelen düzenleme ve iyileştirmelerden yerel halkın da faydalanabileceği düşüncesi turizmin sosyal kazançlarından kabul edilmektedir (Çalışkan, 2003: 108).

1.4.5. Sürdürülebilir Turizmin Çevresel Etkileri

Turizm, sanayileşmenin beraberinde getirdiği hava, toprak, su, gürültülü kirliliğine maruz kalınan şehirlerden, rahatlamaya yönelik gerçekleştirilen kısa bir süreliğine

uzaklaşma hareketidir. Bu hareketlilik bir destinasyonda sürekliliğin sağlanması durumunda çevre üzerinde olumlu veya olumsuz etkilerin gözlemlenebilmesine neden olmaktadır. Turizmin görülen olumsuz etkilerini doğal ve yapay çevreye etkileri şeklinde iki farklı açıdan incelemek mümkündür. Bitki örtüsünün tahrip edilmesi, su kalitesinde bozulma, trafik sorunu, arazi kullanımında tahribat, katı atıklar sorunu, aşırı ve plansız yapılaşma turizmin doğal çevre üzerindeki etkileridir. Öte yandan, otopark alanlarının yetersizliği, yüksek sezonda fazla enerji kullanımı, altyapı da meydana gelen bozulmalar, yerel mimari özelliklerin korunamaması ve doğa ile uyumlu mimarinin inşa edilememesi turizmin yapay çevre üzerindeki etkilerini oluşturmaktadır (Issı, 1989: 119-121).

Turizmin çevre üzerindeki kalıcı etkilerinden olan tarım arazilerine yönelik turistik tesislerin kurulması ve yerleşim yeri ihtiyacının karşılanması ihtiyacı günümüzde yerel halk tarafından sorun olarak da kabul edilmektedir. 2011 yılında Aydın ili bazında yapılan araştırmalar sonucunda 18,3 hektarlık alanda turistik tesislerde yapılanma kaydedilmiştir (Topçu, 2012: 38-39). Turizmin getirmiş olduğu önemli bir diğer sorun da gürültü kirliliğidir. Kuşadası Ticaret Odası Gürültü Yönetmenliği ve Turizm Sektörü Raporuna göre, turizmin vazgeçilmez unsurlarından biri olan eğlencedir. Turizmde restoran, barlar ve konaklama tesislerinde canlı müzik yayınlarının belirli sınırlar çerçevesinde yürütülmesi yakın çevrede yaşayan bölge halkının rahatsızlık duymasına da sebep olabilir.

Öte yandan, Millspaugh (2001)'e göre, ziyaretçiler destinasyonlara yönelik seyahatlerini planlama süreçlerinde tercihlerini destinasyonun çevresel niteliğine göre oluşturma eğilimindedir. Bundan dolayı ziyaretçi çekme potansiyeli olan destinasyonlarda devamlılık sağlayacak şekilde yürütülen çevre düzenleme çalışmalarına rastlamak mümkündür. Destinasyonlarda bu çalışmalar aracılığıyla çevre bozulmalarının önüne geçilmesi olumlu etki olarak kabul edilmektedir (Çelebi, 2017: 15-16). Örneğin, büyük şehirlerde istihdam ve eğitim imkanlarının etkisiyle gerçekleşen göç hareketliliğinde, konaklama talebinin çarpık kentleşme ile karşılandığı görülebilmektedir. Buna karşılık, turizm bölgelerinde ise durum farklıdır. Sit alanları ile turizm bölgelerinin sıkı denetim altında olması ve istihdamın mevsimsel özellik göstermesi çarpık kentleşmeyi önleyebilen uygulamalardır (Issı, 1986: 120). Sonuç olarak, çevrenin korunması ile kaynakların sağlıklı bir şekilde geri kazanılabilir olması ve gelecek nesillerin de faydalanabileceği düşüncesi arasında bir bağlantı olduğu için sürdürülebilir turizm çalışmaları çevre üzerinde yoğunlaşan ve desteklenen konulardan biri haline gelmiştir (Munier, 2005: 10).

1.4.6. Sürdürülebilir Turizmin Ekonomik Etkileri

Bir destinasyonda turistik hareketliliğin getirmiş olduğu ekonomik etkileri; *destinasyon için gelir yaratıcı etki, altyapı ve üst yapıyı geliştirme etkisi, diğer sektörler üzerindeki etkiler, istihdam yaratıcı etki, bölgelerarası eşitsizliğin giderilmesine yönelik etki* ve *vediş ödemeler dengesi üzerindeki etkiler* şeklinde altı grupta incelemek mümkündür. Turistik destinasyona yönelik artan ziyaretçi taleplerinin sonrasında, altyapı ve üstyapı alanlarına yönelik daha fazla düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda tüm ihtiyaç ve düzenlemelerin takibi devletin, özel sektörün ve yerel yönetimlerin organize olması ile birtakım yeni çalışmalara zemin hazırlamaktadır (Kozak vd., 2020: 110).

Turizmin yiyecek içecek, eğlence, ulaşım, emlak, alışveriş, moteller, oteller, pansiyonlar, hediyelik eşya satıcıları, müzeler, giysi satıcıları ve araba kiralama servisleri gibi birçok işletme ile ilişki içinde olması ekonomik açıdan destinasyonu destekleyen etkilerini yansıtmaktadır (Dal, 2008: 91).Öte yandan turizmin bölgede yerel halk için yeni iş fırsatlarının yaratılmasına imkan sağladığı da görülmektedir (Çalışkan, 2003: 72).Turizmin farklı kültürleri bir arada barındıran bir yapıya sahip olmasının, tüketim alışkanlıklarını değiştirebileceği tahmin edilmektedir. Bu değişim hareketi, turizmde girişimciliğe yönelmeyi sağlayacak ve ardından yeni yatırımları ve istihdam fırsatlarını da beraberinde getirecektir (Kuşadası Ticaret Odası, 2021).Sürdürülebilir kalkınmanın önemli hedeflerinden bir diğeri de bölgeler arası gelişmişlik farklarının giderilmesidir.Bir bölgede etkin ve planlı bir turizm hareketliliği arayışı, turizm potansiyeli açısından zengin alanların yaratılmasına ve bu alanlarda turizmin dengeli bir şekilde gelişmesine olanak sağlayacaktır(Kozak vd., 2020: 119).

Bir kişinin dış ülkeye / bölgeye yönelik turistik ürün veya hizmetten yararlanmak için gerçekleştirdiği turistik seyahatler döviz girişlerini arttırmaktadır. İçöz ve Kozak (2002)'e göre, bu durumun sonucunda daödemeler dengesindeki açıkların azaltılması, yerel paranın uluslararası piyasada değerinin artması ve ekonominin canlandırılması gibi birtakım olumlu etkiler görülmektedir. Turizmin tüm bu yukarıda verilenolumlu ekonomik etkilerinin yanısıra *destinasyonlarda ürün, hizmet, ev ve arazi fiyatlarında artış, yabancı çalışanların istihdamında artış, mevsimsel turizm özelliğine bağlı sezon dışı işsizlik oranlarında artış ve düşük ücretli işlerde çalışma* gibi birtakım olumsuz etkilerine de rastlamak mümkündür (Kantarıcı, 2018: 132).

1.4.7. Turizmde Sürdürülebilirliğin Sağlanması Destekleyici Uygulamalar

Turizmde kaynakların etkili bir biçimde kullanılması, bölge halkının turizme katılımının sağlanması ve turistik bölgelerde bozulmaların mümkün olduğunca az düzeye indirilerek bölgenin devamlılığının sağlanması, bazı uygulamaların bir plan dahilinde yürütülmesi ile mümkün olmaktadır (Çelik, 2016: 75). Bu bağlamda taşıma kapasitesinin hesaplanması, ekolojik ayak izi ölçümleri, çevresel etki değerlendirmesi, mavi bayrak, yeşil yıldız ve yavaş şehir hareketi gibi uygulamalar ön plana çıkmaktadır.

1.4.7.1. Ekolojik ayak izi

Ekolojik ayak izi, kullandığımız atıkların yok edilmesi ve kaynakların bozulmasını önlemek amacıyla gerekli olan ve biyosfer üzerindeki insanlığın talebini kara ve deniz alanı açısından ölçmeye yarayan bir kavramdır. Bir ülkede ekolojik ayak izi; ülkenin nüfusu, ülkedeki kaynakların yerleşik halk tarafından tüketilen miktarı ve tüketilen mal ve hizmetlerin sağlanmasında kullanılan kaynak yoğunluğu ile ilişkilendirilerek ölçülebilmektedir(Living Planet Report, 2006: 16).

1977 yılında Weckernagel ve Ress farklı ülkelerin ayak izlerini yayımladıkları raporda, bazı ülkelerin tüketmesi gerekenin çok üstünde biyolojik etkeni tükettiğini ortaya koymuş ve bu durum ile ilişkili olarak sürdürülebilirliğin sağlanmasında ekolojik ayak izi hesaplamalarını zorunlu olarak kabul etmişlerdir (Öztürk, 2010: 27). Ekolojik ayak izi ölçümlerinin hesaplanmasında *Ekolojik Ayak izi (hk) = Tüketim x Üretim alanı x Nüfus* formülünden yararlanılmaktadır (Kaypak, 2013: 155).

Turizm sektöründe de ekolojik ayak izi ölçümlerinin azaltılmasına yönelik uygulamalara rastlanmaktadır. Çelik ve Bahar (2014)'a göre günümüzde bir bölgeyi ziyaret etme eğiliminde olan ziyaretçiler, daha sakin, temiz ve doğal kaynaklarının korunduğu bölgelere öncelik vermeye başlamıştır. Bu bağlamda ekolojik ayak izinin minimuma düşürülmesi önem arz etmektedir. Doğal kaynakların, ekolojik sınırları aşmayacak şekilde kullanılması, ziyaretçilerin kısa mesafelerde bisiklet kullanımına teşvik edilmesi, hizmetlerin üretim ve sunumunda geri dönüşümlü ürünlerin kullanılması, otellerde otomatik kapanan klima sistemlerinin tercih edilmesi ve otellerde ekolojik ayak izi miktarını düşürmeye yönelik bilgilendirici eğitimlerin düzenlenmesi turizmde ekolojik ayak izini azaltmaya yönelik alınabilecek önlemler arasında yer almaktadır (Çelik, 2016: 81).

1.4.7.2. Turizmde taşıma kapasitesi

Kültürel, ekonomik ve sosyal açıdan kuvvetli bir toplum yaratmak, sürdürülebilir turizmin etkili bir araç olarak kullanılması ile mümkün olmaktadır. Bu bağlamda kültürel ve doğal kaynakların devamlılığını sağlayan ve destinasyonun kaynaklarını doğru kullanan turizm gelişimi giderek önem kazanan konulardan biri haline gelmiştir. Taşıma kapasitesi kavramı, bu doğrultuda destinasyonun ağırlayabileceği maksimum turist sayısını önceden tahmin etme ve gerektiğinde buna yönelik düzenlemelerin sağlanmasında, sürdürülebilir turizme destek olmayı amaçlayan bir uygulama olarak kabul edilmektedir (Bardakoğlu, 2020: 118).

Coccosis ve Mexa (2004)'e göre, turizmde taşıma kapasitesinin çeşitli şekilde tanımları olmasına rağmen, en yaygın kullanılan tanım Dünya Turizm Örgütü tarafından ifade edilen tanımdır. Bu tanıma göre taşıma kapasitesi, *ziyaretçilerin memnuniyet seviyesinde kabul edilmez bir düşüşe ve destinasyonda turizm hareketliliğinin sosyal, ekonomik ve çevresel etkilerine sebep olmaksızın, ağırlanabilecek maksimum ziyaretçi sayısını* ifade etmektedir. Bir turistik destinasyonda taşıma kapasitesi ziyaretçilerin ve destinasyonun özellikleri şeklinde iki temel faktörden etkilenmektedir (O'Reilly, 1986: 255). Bu duruma neden olan ilk faktör, ziyaretçilerin sahip olduğu cinsiyet, yaş, beklenti, satın alma gücü, mevsimlere bağlı kalış süreleri, memnuniyet düzeyi, turistik faaliyetlerin türü ve kullanım düzeyi vb. unsurlar ile ilişkilendirilmektedir. Destinasyon açısından incelendiğinde ise doğal ve coğrafi oluşumlar, destinasyonun ekonomik gelişmişlik seviyesi ve sahip olduğu politik ve sosyal yapı taşıma kapasitesini etkileyen önemli faktörler arasında yer almaktadır (Jovicic & Dragin, 2008: 9-10).

1.4.7.3. Çevresel Etki Değerlendirilmesi (ÇED)

Çevresel Etki Değerlendirmesi, yürütülmesi planlanan bir projenin olumlu yada olumsuz etkilerinin önceden tespit edilmesi, meydana gelebilecek olumsuz etkilerin önlenmesi, çevre üzerindeki etkilerin en aza indirgenmesine yönelik önlemlerin alınması, yer ve proje alternatiflerinin değerlendirilmesi çalışmalarını bütünüyle kapsayan ve sürdürülebilirliği en öncül aşamadan itibaren destekleyen bir süreçtir. Türkiye'de, Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecinin takibi Proje İnşaat Daire Başkanlığı ve Çevre Sorunlarını Önleme Şube Müdürlüğü birimleri tarafından yürütülmektedir. Bakanlığa çevresel etki değerlendirme raporları sunulduğunda, turizm merkezi ve potansiyeli taşıyan bölgelere ve

Kültür -Koruma Gelişim Bölgelerine öncelik verilmesi şartıyla, çevre üzerindeki tüm etkiler ilgili birimler tarafından değerlendirilmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

Eber (1992: 17)'e göre, turizmde ÇED uygulanması turizmin gelişimine yardımcı olmaktadır. Turizmde ÇED, çevre tahribatının ve kirliliklerin önüne geçilmesi ve turizmin ekonomik gelişiminin sağlanmasına yönelik yürütülen uygulamaları kapsamaktadır. ÇED, aynı zamanda destinasyonda turizmin gelişmesinin uygunluğunun değerlendirilmesinde ve turizmin bölgeye getirdiği faydaların veya zararların tespit edilmesinde etkili olmaktadır (Eser, 2011: 49-50).

1.4.7.4. Mavi bayrak

Mavi bayrak 1985 yılında ilk kez ulusal düzeyde Fransa'da okul çocukları arasında çevre bilincini geliştirmeye yönelik başlatılan bir programdır. Avrupa'nın çevre yılı olarak bilinen 1987 yılında, mavi bayrak Avrupa Komisyonu'na sunulan bir uygulamadır. 1987 yılında uygulama yılın toplumsal aktivitelerinden biri olarak kabul edilmiştir. 2001 yılında uluslararası nitelik kazanan mavi bayrak uygulaması, güncel veriler dikkate alındığında Türkiye'nin de dahil olduğu toplam 50 ülkede 4831 marina, deniz ve yatın sahip olduğu dünyaca tanınmış bir çevre ödülü haline gelmiştir (Blue Flag Global, 2021).

Türkiye'de mavi bayrak uygulaması, 1993 yılından itibaren Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve TÜRÇEV kontrolünde ortak yürütülen bir projedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021). Mavi bayrak, gerekli özellikleri bünyesinde barındıran tekne, yat ve marinalara verilen ve ilgili çevrenin temiz, bakımlı ve güvenli olmasını hedefleyen uluslararası bir çevre ödülüdür. 2018 yılı düzenlemesi ile birlikte, mavi bayrak ödülü kapsamında marinalar için 21, plajlar için 29 ve tur tekneleri için 43 adet zorunlu kriter bulunmaktadır. Ayrıca bireysel yat tekneleri için 4 adet zorunlu kriter ve 17 adet uyulması gereken davranış kuralı bulunmaktadır. Plajlar ve marinaların mavi bayrak ölçütleri çevre yönetimi, su kalitesi, emniyet ve çevre ve bilgilendirme eğitimi olmak üzere dört ana kategoride değerlendirilmektedir. 2021 yılı itibari ile Türkiye'de 519 plaj, 22 marina ve 6 yat mavi bayrak kriterlerini taşımaktadır. Türkiye'de istatistiklere göre toplam mavi bayrak sayısının en fazla olduğu il Antalya'dır. Antalya'da 213 plaj, 5 marina ve 10 turizm teknesi mavi bayrak ödülüne sahiptir (Mavi Bayrak Türkiye, 2021).

Mavi bayrak, ziyaretçiler ve turizm yöneticileri açısından farklı şekilde önem arz etmektedir. Ziyaretçiler için mavi bayrak kriteri, seyahatlerde yeni turizm destinasyonu

keşfetmek yerine, risklerin az olduğu düşünölen ödüllü destinasyonların tercih edilmesi ve güven duygusu ile ilişkilendirilmektedir.Öte yandan, mavi bayrak ödölünü elde etmek amacıyla ilgili belediyeler, kıyılarda (kara-deniz, deniz-kara arası) oluşabilecek her türlü kirliliğe engel olmaya yönelik çalışmalar yürütmektedir. Ayrıca belediyeler, kanalizasyon ve arıtma tesisleri olanaklarını sürekli iyileştirmekte ve böylece çevrenin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında aktif rol oynamaktadır (Mavi Bayrak Türkiye, 2021).

1.4.7.5. Yeşil yıldız

1993 yılından itibaren devamlılık sağlayan Yeşil Yıldız, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından turizmde çevre bilincinin geliştirilmesi, çevrenin korunması ve turistik tesislerin çevreye yönelik olumlu girişimlerinin teşvik edilmesi amacıyla istenilen kriterleri taşıyan konaklama tesislerine verilen ve çevreye duyarlılık belgesi kapsamında yürütölen bir uygulamadır. Konaklama tesislerinin yeşil yıldız belgesine sahip olabilmesi için, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından sunulan dilekçe formunu tamamlayıp, daha sonra ilgili bakanlığa başvuru yapılması gerekmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

2020 yılına ait güncel veriler incelendiğinde, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na kayıtlı olan tüm konaklama işletmeleri arasında 457 tane çevreye duyarlı tesis (yeşil yıldız) belgesine sahip işletme bulunmaktadır. Yeşil yıldız uygulaması; konaklama işletmelerinin yatırım aşamasından itibaren çevreye duyarlı projelerin desteklemesi, tesisin çevreye olan uyumunun sağlanması, çevreyi geliştirebilecek düzenlemelerin belirlenmesi, eğitimlerin sürdürölmesi, yenilebilir enerji kaynaklarının teşvik edilmesi ve enerji, su ve çevreye zararlı maddelerin tüketiminin azaltılması gibi temel konuları kapsamaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

Bu uygulama kriterleri kapsamında günümüzde işletmenin dışında gerçekleştirilen faaliyetlerin yanı sıra odaların içinde de birtakım düzenlemeler dikkat çekmektedir. Konaklama işletmeleri bu düzenlemeleri uyguladığı takdirde yeşil yıldız belgesi için artı puan kazanmaktadır. Örneğin, odalarda kullan-at malzemelerin tercih edilmemesi, mevcut odaların minimum %50 sinin sigara içilmez odalardan oluşması, ziyaretçiler odadan ayrıldığında akıllı teknolojiler ile havalandırma ve soğutma sistemlerinin otomatik kapatılması ve az enerji üreten aydınlatıcıların tercih edilmesi vb. kriterleri işletmeler tarafından uygulama kapsamında dikkate alınan kriterlerdir (Tölek & Altuntaş, 2016: 75).

1.4.7.6. Yavaş şehir (Citta Slow) hareketi

Yavaş şehir (*Cittaslow*), ilk olarak 1999 yılında dört İtalyan kasabasında belediye başkanları tarafından oluşturulan bir harekettir. Bu harekete göre, bir yerleşim yerinin yavaş şehir unvanıyla anılabilmesi için çevre politikaları, kentsel tasarımı, yerel ürünlere desteği, misafirperverliği ve 50.000 kişiden daha az nüfusa sahip olması gibi belirli kriterleri karşılaması gerekliliği zorunlu olarak kabul edilmektedir. Yavaş şehir, turizmde ekonomi, çevre ve eşitlik üçlüsüne dikkat çeken ve sürdürülebilir turizm hareketliliğinin sağlanmasında şehri gözeten ve koruyan bir anlayışı beraberinde getiren bir harekettir (Mayer & Knox, 2006: 327). Turizmde yavaş şehir hareketi; hava, gürültü ve ışık kirliliğinin kontrol altında tutulmasını, çöp toplama ve ilaçlamaya yönelik çeşitli önlemlerin alınmasını ve yerel lezzetlerin ve sanatın günümüzde de hatırlanmaya değer görülmesini destekleyen bir anlayıştır (Kozak vd., 2020: 39).

2021 yılı itibari ile dünyada 283 ve Türkiye’de 18 yavaş şehir unvanına sahip yerleşim yeri bulunmaktadır. İzmir’e bağlı olan Seferihisar ilçesi, 2009 yılında yavaş şehir unvanını alan ilk şehir olma özelliği taşımaktadır. Türkiye’de yavaş şehir kriterlerini karşılayan yerleşim alanları giderek artmaktadır. Bu kapsamda Akyaka, Ahlat, Eğirdir, Gökçeada, Gerze, Göynük, Güdül, Halfeti, Köyceğiz, Mudurnu, Perşembe, Şavşat, Taraklı, Uzundere, Vize, Yenipazar ve Yalvaç sürdürülebilir yavaş turizmi, yerel düzeyde destekleyen şehirlerdir (Cittaslow Türkiye, 2021).

Uluslararası Yavaş Şehirler Birliği logosunu belirlerken salyangoz ile ilişkilendirmiştir. Birliğin logo ile vermek istediği mesaj, hızlı hareket ve gelişmeler sonucunda yapılabilecek hata ve davranışların önlenmesi gerekliliğidir. Salyangozun yavaş hareket edebilen bir canlı olması, sürdürülebilir turizm planlamasına, düşünerek ve yavaşça dahil olma görüşünü de ileri sürmektedir. Bu görüşe paralel olarak, yavaş şehir hareketinin özelliklerinden bir tanesini de bölgede yaşayan yerel halkın açıklık ve karşılıklı ilişkiler çerçevesinde projelere katılma hakkına sahip olması oluşturmaktadır. Bu doğrultuda yerel halk, şehrin tekrardan keşfedilmesi, canlandırılması ve betonlaşmasının önüne geçilmesi gibi birtakım düzenlemelerinde aktif rol oynamaktadır (Dursun, 2019: 220).

1.4.8. Sürdürülebilir Turizm Yönetim İlkeleri

Turizm işletmelerinin temel amaçlarından olan kar elde etme isteği, doğal çevreye zarar vermediği ölçüde, istenen başarıları beraberinde getirmektedir. Bir diğer ifade ile,

turizmde kullanılan kaynaklar doğadaki dengeye zarar verebilecek ölçüde kullanılmamalıdır. Turizmde uygulanabilecek olan her girişim hareketi, çeşitli aşamalar halinde incelendiğinde önem kazanmaktadır. Bu girişimlerin, ilgili aşamaların sonunda istenilen başarıya ulaşıp, ulaşamadığı kontrol edilmelidir (Gündüz, 2016: 105).

Turizm girişimlerinin, istenen başarıya ulaşabilmesi için belirlenmiş birtakım ilkeler mevcuttur. Bu ilkeler literatürde sayı bakımından farklı şekillerde karşımıza çıkmasına rağmen, genellikle 10 ilke olarak kabul görülmektedir. Turizm bölgelerinde eksikliklerin belirlenmesi ve bölgelerin iyileştirilmesinde topluma ve turizm işletmelerine düşen sorumlulukların üst düzeye çıkarılmasında, sürdürülebilir turizm yönetim ilkelerinin katkısı önemli ölçüde rol oynamaktadır (Tahtasakal, 2019: 24). Bramwell (1996)'e göre, sürdürülebilir turizm yönetiminin arkasındaki ilkeler şu şekilde ifade edilmiştir (Swarbrooke, 1999: 14):

- Sürdürülebilir turizm yaklaşımı, turizmde doğal ve insan kaynaklı politika, planlama ve yönetim vb. sorunlara gerekli çözüm önerisi olarak benimsenmelidir.
- Sürdürülebilir turizm yaklaşımı, büyüme karşıtı değildir ancak büyümenin sınırları olduğunu ve turizmde bu sınırlar içinde yönetilmesi gerektiğini savunmaktadır.
- Sürdürülebilir turizm yaklaşımı, kısa süreli düşünmek yerine uzun süreli düşünmenin gerekli olduğunu savunmaktadır.
- Sürdürülebilir turizm yönetiminin endişeleri sadece çevre ile ilgili değildir aynı zamanda ekonomik, sosyal, politik ve kültürel çevreyi de kapsamaktadır.
- Sürdürülebilir turizm yaklaşımı, adalet ve eşitlik için önemli bir endişe gerektiren insan ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılamanın önemini vurgulamaktadır.
- Tüm paydaşların turizmde kalkınma sorunları hakkında bilgi sahibi olmaları, danışma ve turizmle ilgili karar alma sistemlerinin geliştirilmesi gerekmektedir.
- Sürdürülebilir kalkınmanın oluşabilmesi için bir tarafta hedef olması gerekir. Kalkınmayı uygulamaya geçirmek için tüm politikalar ve eylemlerin bu fikir çerçevesinde turizmde yürütülmesini ve pratik anlamda tanımlanmasını sağlamak gerekmektedir. Bu kapsam çerçevesinde çoğunlukla kısa ve orta vadede sınırlılıkların olduğunu da kabul etmek gerekmektedir.

- Piyasa ekonomilerinin nasıl işlediğini anlamak için özel sektör, kamu ve gönüllü kuruluşlarının kültürlerini ve yönetim prosedürlerini, kamu çerçevesinde değer ve tutumlarını en iyi şekilde kültür ve yönetim değerlerini ölçerek saptamak gerekmektedir.
- Turistik kaynakların kullanımı konusunda sık sık çıkar çatışmalarına rastlanmaktadır. Bu durum uygulama kapsamında değişim ve uzlaşmanın gerekli olabileceği anlamına gelmektedir.
- Sürdürülebilir turizm yaklaşımında kararların alınması sırasında, farklı eylemlerde maliyet ve faydaların dengelenmesine yönelik çalışmaların uygulanması ve bireylerin yada grupların ne kadar kazanabileceği veya kaybedeceğine yönelik alınan kararların geniş ölçüde değerlendirilmesi gerekmektedir. Çakıoğlu (2001) bu ilke kapsamında ayrıca turizm yatırımlarının esnek ve gelişmeye açık olması gerektiğini ifade etmiştir.

Krippendorff (1982), Lane (1989, 1890) ve Godfrey (1996)'a göre, sürdürülebilir ve sürdürülebilir olmayan turizm gelişimi incelendiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır: *Sürdürülebilir gelişmeler genellikle uzun sürede ve daha kontrollü sağlanırken, sürdürülebilir olmayan gelişmeler kısa sürede ve daha hızlı sağlanmaktadır. Bu durumun görülmesinde, sürdürülebilir olmayan gelişmelerde planlamanın dahil olmamasının etkisi de fazladır. Turistik destinasyonu ziyaret etmeyi planlayan ziyaretçilerin davranışları incelendiğinde ise, sürdürülebilir gelişmenin olduğu bölgeler daha düşük gelirli, yerel halkın dilini öğrenmeye hevesli ve bölgeye yönelik sürekli hareket eğiliminde olan ziyaretçilerden oluştuğu değerlendirilmesi yapılmaktadır. Sürdürülebilir olmayan gelişmelerde ise, yüksek gelir grubu hedeflenmesine rağmen, bölgeye gerçekleştirilecek olası yoğun talep hem destinasyona hem ziyaretçiye zarar vermektedir. Bundan dolayı turistik destinasyonu ziyaret edenler, destinasyona tekrar uğramayı belki de bir sonraki ziyaretlerinde tercih etmeyecek kişilerden oluşacaktır* (Swarbrooke, 1999: 15).

Sonuç olarak, yukarıda verilen kıyaslamalarda da yansıtıldığı üzere, sürdürülebilir bir çevrede yaşamak günümüzün olduğu kadar yarınların da hakkıdır. Sürdürülebilirliğin çevreye ve sosyal yaşama en doğru şekilde uyum sağlaması, sürdürülebilirliğin ilkelerinin amacına uygun planlanması ve doğru biçimde yürütülmesiyle ilişkilendirilmektedir. Turizmde açıklanmak istenen bu ilkeler, birtakım politikaların planlama ve uygulanabilirliğini içerdiği için önem arz etmektedir (Gündüz, 2016: 106).

1.4.9. Sürdürülebilir Turizmin Hedefleri

Ekoyapı Dergisi 21 Haziran 2013 tarihinde yayımladığı Turizm ve Sürdürülebilirlik adlı yazıda turizmin yıllar boyunca gelir getirici bir faaliyet olarak görülmesinin, turistik çevrede bir takım çevresel, ekonomik ve sosyal açıdan olumsuzlukların ortaya çıkmasına zemin hazırladığını vurgulamıştır(<https://www.ekoyapidergisi.org/269-turizm-ve-surdurulebilirlik.html>). Kuşadası-Sinaia Kardeş Şehir İlişkilerinin Sürdürülebilir Turizm Alanında Katılımcı Yaklaşımıyla Güçlendirilmesi Projesinde, Tanrısevdi (2019) sürdürülebilir turizm uygulamalarının, hedeflerden bağımsız düşünülmemeyeceğini ileri sürmüştür. Turizmde etkilerin fark edildiği destinasyonları korumak ve turizmi devam ettirmek amacıyla bir takım hedef ve ilkeler tanımlanmıştır. Sürdürülebilirliğin çevresel, sosyal ve ekonomik açıdan “gelecekte devamlılığını sağlamak amacıyla Dünya Turizm Örgütü tarafından tanımlanan hedefler Tablo 1.3. de açıklanmıştır.

Tablo 1.3. Sürdürülebilir Turizmin Hedefleri

Hedef 1: Turizm işletmeleri ve destinasyonlarının rekabet gücünü artırarak onların uzun vadede ekonomik açıdan getiri getirmesini sağlamak.
Hedef2: Turizmin ev sahibi destinasyon üzerindeki ekonomik refahını en üst düzeye çıkarmak.
Hedef 3: Turizm sektörü ile yakından ilişkisi bulunan işletmelerin ziyaretçi memnuniyetini etkileyici ayırım gözetmeksizin (yaş, cinsiyet, ırk vb.) , sayı ve kalite bakımından artırılmasını sağlamak.
Hedef 4: Turizmden kazanılan sosyal ve ekonomik faydaların, yoksulluğun önlenmesi ve sunulan hizmetlerin iyileştirilmesinde eşit şekilde dağıtılmasını sağlamak.
Hedef 5: Ziyaretçilerin, seyahat ettikleri süre boyunca, cinsiyet, ırk vb. ayrımcılığa uğramadan, seyahatlerinde tatmin edici deneyim kazanmasını sağlayarak ziyaretçi memnuniyetinin en üst düzeye çıkarılmasını sağlamak.
Hedef 6: Turizm bölgesinin gelecekteki gelişiminin sağlanmasında planlama ve karar alma süreçlerinde yerel halk ile işbirliği içinde bulunmak.
Hedef 7: Yerel topluluklarda sosyal bozulmalardan kaçınmak için, doğal kaynakların, sosyal yapıların ve yaşam kalitesinin korunması ve güçlendirilmesine yönelik girişimlerde bulunmak.
Hedef 8: Ev sahibi toplulukların geleneklerine, tarihine ve kültürel değerlerine saygı duymak ve bu değerlerin gelişimini desteklemek.
Hedef 9: Çevrenin fiziksel ve görsel bakımdan bozulmasını önlemek amacıyla, kent ve kırsal alanların korunmasını sağlamak.
Hedef 10: Biyolojik çeşitliliğin korunması kapsamında, doğal alanların ve vahşi yaşamın korunmasını desteklemek.
Hedef 11: Turizm işletmelerinde yenilemeyen kaynakların kullanımını en aza indirerek, yenilebilir kaynakların kullanımının artırılması.
Hedef 12: Turizm işletmeleri ve ziyaretçiler tarafından atık miktarı, hava, su ve toprak kirliliğinin en aza indirgenmesi ve bu bağlamda çevresel refahın sağlanması.

Kaynak: UNEP & UNWTO (2005), Making Tourism More Sustainable A Guide For Policy Makers, İspanya.

Sürdürülebilir turizm günümüzde sadece bir alternatif olmayan ve giderek gerekli bir olgu haline gelen kavram olmuştur. Dünyada sürdürülebilirliği ilke haline getirmeye çalışan tüm çalışmalar; sosyal, kültürel ve ekonomik hedefler doğrultusunda destinasyonlarda

tatmin düzeyini en yüksek düzeye ulaştırmayı amaçlamaktadır. Turizmde bu ilke ve hedeflerin uygulanmaya başlandığı destinasyonlarda elde edilebilecek kazançlar hem gelecek nesiller hem de bugünkü nesiller için turistik değerlerin insanlığa yarar sağlayacak şekilde değerlendirilmesini sağlayacaktır (Gündüz, 2016: 113).

1.4.10. Küresel Turizm Etik İlkeleri Kapsamında Sürdürülebilir Turizm

Sürdürülebilirlik, Alman Danışma Konseyi tarafından 1994 yılında yayımlanan rapor ile etik temeller üzerine dayandırılan bir kavram olmuştur. O yıllarda çevrede devam eden ekolojik krizler, çevre etiğine yönelik çalışmaların acil düzenlenmesi zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Sürdürülebilir kalkınmanın rapora göre, konsey tarafından ‘’bilgelik ve görev birliği’’ olarak adlandırılan sorumluluk etiği kapsamında üç temel unsuru bulunmaktadır: İnsanoğlunun *doğal çevreye karşı sorumluluğu*, *sosyal dünyası için sorumluluğu* ve *kendisine karşı sorumluluğu*... (Michelsen vd., 2016: 13).

Küresel Turizm Etik İlkeleri kapsamındahazırlanan ilkelerden biri olan *Madde 3: Sürdürülebilir Gelişmenin Unsuru Olarak Turizm*; yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda sürdürülebilirliğin turizmdeki önemini ve paydaşlar tarafından nasıl sağlanabileceğini vurgulamayı amaçlamaktadır. Bu ilke kapsamında vurgulanmak istenen düşünceler, UNWTO tarafından detaylandırılarak maddeler halinde aşağıda açıklanmıştır (<https://www.unwto.org/global-code-of-ethics-for-tourism>).

- Mevcut ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını ve isteklerini sağlam, istikrarlı, sürdürülebilir bir ekonomik büyüme çerçevesinde ve adil bir biçimde karşılayabilmek için tüm paydaşlar çevreyi korumak ile yükümlüdür.
- Öncelikle su ve enerji tasarrufu olmak üzere, kaynak tasarrufu sağlayan ve atıkların üretimini mümkün olduğunca azaltan turizm türleri ulusal, bölgesel ve yerel kamu yetkili kişileri tarafından desteklenmelidir.
- Öncelikle ücretli izinler ve okul tatilleri sebebiyle turizmde yoğunluğun artmasından kaynaklanan dönemlerde, turizmin çevre üzerindeki baskısını hafifletecek düzenlemelere yer verilmelidir.
- Turizmin altyapısı; ekosistemleri, biyoçeşitliliği ve yaban hayatını koruyacak şekilde inşa edilmelidir. Turizm bünyesindeki paydaşlar, çöl, kutup, tropikal

ormanlar başta olmak üzere, hassas bölgelerde faaliyetlerin uygulanmasına belirli sınırlılıklar getirmelidir.

- Bölgenin taşıma kapasitesine uygun olması, kültürel mirasa ve bölgede yaşayan yerel halka saygı gösterilmesi şartıyla doğa turizmi ve eko turizm; mevcut turizmin güçlendirilmesine imkansağlayan elverişli turizm türleri olarak kabul edilmektedir.

1.4.11. Sürdürülebilir Turizm’de Türkiye’de ve Dünyada Desteklenen Projeler

1.4.11.1. Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi (DATUR)

DATUR, UNDP ve KTB arasında, sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı kırsal, kültürel ve kış turizmine dayalı olarak geliştirmeyi hedefleyen projelerden biri olarak yürütülmüştür. Çoruh vadisi içerisindeki ilçeler ve köylerde yürütülen projede, turizm, mevcut yerel ekonominin kalkındırılması girişimlerinin büyük çoğunluğuna göre öncelikli geliştirilecek olan alan olarak değerlendirilmiştir (<https://www.tr.undp.org/>). Bölgede ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek amacıyla eğitim, seminer ve kampanya çalışmaları desteklenmiştir. Proje kapsamında ayrıca Çoruh vadisi içerisinde yer alan ilçe ve köylerin kültürel değerlerini korumak ve bu değerlerin ziyaretçileri cezbeden turistik ürün haline dönüştürülmesini sağlamak amaçlanmıştır (Akkuş, 2019: 171).

Projenin sonuçları incelendiğinde ise, turistik talebi karşılayan pansiyon ve rehber sayısında artışların olduğu görülmüştür. Bu bağlamda 14 yeni pansiyonun açıldığı bilinmektedir. 2009 yılında bölgeye gerçekleştirilen tur sayısı bir önceki yıla göre iki katına yükselmiştir. Proje kapsamında 100 kişiye gıda hizmeti, pansiyon işletmeciliği ve hijyen konularında eğitim sağlanmıştır (UNDP, 2021). Ayrıca yerel ürünlerin satışının gerçekleştirilmesi için satış noktalarının kurulması da desteklenmiştir (Akkuş, 2019: 171).

1.4.11.2. Six Senses Fiji (Tropikal Malolo Adası)

Fiji’de bulunan Six Senses Fiji sürdürülebilir lüks yaşamın ve kültürel bilincin yer aldığı ve güneş enerjisi ile çalışan, beş yıldızlı bir tatil köyüdür. Tesis, mümkün olduğunca az atık kullanımını teşvik etmek için, solucan bazlı septik bir sistem aracılığıyla geri dönüşüm ve ayrıştırma işlemi uygulamaktadır. Ayrıca tesis mümkün olduğunca kendi bitki ve sebzelerini yetiştirmeyi hedeflemektedir. Bu tesis içerisinde bulunan tüm el işleri ve sanat eserleri burada yaşayan köylüler tarafından üretilmiştir. Tesis, ‘‘Rise Beyond the Reef Charity’’ olarak adlandırılan, Güney Pasifik’ten uzak topluluklar, hükümet ve özel sektör

arasındaki uçurumun kapatılmasını amaçlayan ve kadınlar ve çocuklar için sürdürülebilir bir yaşamı hedefleyen kurumu desteklemektedir (<https://sumas.ch/5-examples-of-sustainable-tourism-around-the-world/>).

1.4.11.3. Elektrikli gemiler

Turizm sektöründe deniz taşımacılığı, genellikle kruvaziyer, feribot ve kişisel yatlar ile sağlanmaktadır. Bu araçların taşıma kapasitesinin artması ile ilişkili olarak, deniz yaşamına yönelik olumsuz etkileri günümüzde önemli bir sorun haline gelmiştir. Deniz taşımacılığı, fazla miktarda karbondioksit salınımına sebep olduğu bilinmesine rağmen, günümüze kadar ihmal edilen bir ulaşım türü olmuştur. Aynı zamanda, dünyanın önde gelen eko-tatil destinasyonları konuklarını havaalanından alma veya konukları lagün (su kütleleri) gezilerine götürmek için seyahatlerde fosil yakıtlara bağlı kalmaktadır. Naval DC ve Soel Yachts, elektrikli gemi geliştirme düşüncesiyle, sürdürülebilir turizme yönelik farklı bir girişime öncülük etmiştir. Elektrikli gemiler, günümüzde fosil yakıtlar ile çalışan teknelerle uygulanabilir olması ve geleceğimiz için daha temiz bir alternatif sunması açısından önemli görülmektedir. Şirket, en son piyasaya sürdüğü SoelCat-12 adını verdiği güneş enerjisiyle çalışan gemi ile; suya bağlı olan doğal koruma alanlarına ve tatil köylerine erişebilmeye yardımcı olmayı amaçlamıştır (<https://www.biospheretourism.com/en/blog/17-sustainable-tourism-examples-for-this-2017/2>).

1.4.11.4. Pikala Bikes (Fas)

Moroccan’da, yerel halka, ziyaretçilere ve işletmelere, çok çeşitli hizmetler sunan ‘‘Pikala Bikes’’ adı verilen bisiklet projesi yürütülmektedir. Projenin hayata geçirilmesindeki temel amacı; bölgenin sahip olduğu genç işsizlik oranının yaklaşık %34 değerine tekabül etmesi ve 31 yaşın altındaki kişilerin %65 ‘inin sürdürülebilir ulaşım araçlarına erişememesi oluşturmaktadır. Pikala Bikes bu kapsamda, genç kesime istihdam fırsatı yaratması için bisiklet tamiri, bisiklet tur rehberliği ve teslimat şoförlüğü eğitimi vermektedir. Proje Faslı gençleri ekonomik ve sürdürülebilir ulaşım araçları kapsamında da desteklemektedir. Ayrıca Hollanda’nın terk edilmiş bisikletlerinin onarım ve yenileme çalışmaları sonucunda işletmelere, yerel halka ve ziyaretçilere kiralanmasını sağlamaktadır. Bu kapsamda Pikala Bikes geri dönüşüm çalışmalarını da destekleyen konumda yer almaktadır(<https://www.101sustainableideas.com/idea/bikes-to-drive-sustainability-and-inclusion/>).

1.4.11.5. Gelecek turizmde projesi (Türkiye)

Gelecek Turizmde projesi Kültür ve Turizm Bakanlığı, Anadolu Efes ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve ilgili belediyelerin iş birliği ile yürütülen bir proje çalışmasıdır. Projenin sloganı ‘‘yerelin değeri turizmin geleceği’’dir. Bu slogan kapsamında Türkiye’nin pek çok alanında çeşitli temalarda desteklenen projeler yürütülmüştür (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021). Bu proje kapsamında turizm alanında gerçekleştirilen bazı yenilikçi örnekler aşağıda verilmiştir (Gelecek Turizmde, 2021):

Türkiye’de mevcut olan toplam 412 kelebek cinsinden ortalama 160 tanesinin gözlemlendiği Saimbeyli ilçesi (Adana); Saimbeyli mavisi ismiyle bilinen ve sadece o bölgeye özgü olan kelebek türünden dolayı turizmde önemli niş pazar konumuna gelmiştir. Proje kapsamında biyolojik çeşitliliğin korunması ve kelebek gözlemciliği alanlarının düzenlenmesine yönelik çalışmalar desteklenmiştir.

Bursa’nın 2000 yıllık tarihi değere sahip Misi Köyünde, bundan 15 yıl öncesine kadar yerel halkın en önemli geçim kaynağını ipekböcekçiliği oluşturuyordu. Bu proje kapsamında bu sınaatin yeniden canlandırılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda mağaza ve işletmelerde çalıştırılmak üzere 44 kadına turizm eğitimi verilmiş ve 25 kadına istihdam sağlanmıştır.

200 yıllık ahşap konakları, kültürel değerleri ve yüzyıllara meydan okuyan tarihi dokusu ile önemli bir turistik merkez kabul edilen Safranbolu’da bu proje kapsamında desteklenmiştir. Safranbolu’nun kültürel mirasını ve değerlerini yansıtan hediyeelik eşya çeşitliliğinin artırılması için yerli ve yabancı ziyaretçilere yönelik çeşitli anketler düzenlemiştir. Anket sonuçları doğrultusunda tasarım yarışmaları düzenlenmiş ve ziyaretçilere farklı turistik ürün seçenekleri sunulmuştur.

Edremit (Balıkesir)’de, zeytinyağı ile sunulan yöresel lezzetleri öne çıkarmak ve gurme turizmini desteklemek amacıyla yürütülen projede, 40 kadına girişimcilik, hijyen, iletişim, rekabetçilik gibi kişisel ve mesleki gelişim kazandırmaya yönelik eğitim programları düzenlenmiştir.

Proje kapsamında desteklenen bir diğer örneği de Denizli’nin Buldan ilçesinde yer alan Yayla Gölü’nün turizm potansiyelinin ortaya çıkarılması oluşturmaktadır. Bu doğa harikası gölün sahip olduğu 163 kuş türü ve zengin biyolojik çeşitliliği sayesinde eko turizm

potansiyelinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Proje kapsamında ayrıca yerel halkın ve ziyaretçilerin bilinçlenmesi sağlanmış ve uzun bir geleneğe sahip dokumalara, bu kuşların resimleri işlenmiştir.

1.4.12. Sürdürülebilir Turizm ve Yerel Halkın Görüşlerini Belirlemeye Yönelik Literatürde Yapılan Çalışmalar

“Turizmin Yerel Halk Üzerindeki Etkileri ve Kuşadası İlçesi Uygulaması” 2003 yılında Uğur Çalışkan tarafından hazırlanan bir çalışmadır. Çalışmada nicel veri toplama yöntemlerinden anket tekniği kullanılmıştır. Çalışkan bu çalışmasında, turizmle başlangıçta tanıştığında hoşgörülü davranışlara sahip olan yerel halkın; ilerleyen zamanlarda duyulan kuşklar sebebiyle olumsuz tavırlar sergileyebileceği görüşünün Kuşadası bölgesinde geçerliliğini araştırmasına dahil etmiştir.

“Sürdürülebilir Turizm Değerleri Kapsamında Yerel Halkın Golf Turizmi Algısı: Antalya Belek Örneği” adlı çalışma, Hanife Gündüz tarafından 2017 yılında yürütülmüş bir çalışmadır. Çalışmada, golf turizminin sürdürülebilirliğine yönelik yerel halkın bakış açılarının belirlenmesi; yerel halkın demografik özellikleri ile golf turizminin ekonomiye katkıları, olumlu ve olumsuz etkileri ve sürdürülebilirliğe yönelik tutumları ilişkisi içerisinde incelenmiştir. Bu çalışmada nicel veri toplama yöntemlerinden biri olan anket tekniğinden yararlanılmıştır.

“Sürdürülebilir Turizm Konusunda Yerel Halkın Görüşlerinin Belirlenmesi: Sille Örneği”, Emel Çınarlı tarafından 2018 yılında Sille’de yürütülmüş bir çalışmadır. Sürdürülebilir turizm kapsamında yerel halkın görüşlerinin belirlenmesi ve ilgili görüşlerin bazı kişilik özelliklerine göre farklılaşma durumunu incelemek için nicel araştırma yöntemlerinden anket tabanlı araştırmalar aracılığıyla yürütülmüştür. Anket ölçeğinde sürdürülebilir turizmin sosyal, ekonomik, çevresel ve yerel yönetimi kapsayan konuları dikkate alınarak değerlendirilmeler yapılmıştır.

2018 yılında, Mehmet Vatansever tarafından hazırlanan “Sürdürülebilir Turizm Açısından Kızılırmak Deltası Kuş Cennetinin Yerel Paydaşlar Tarafından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma” adlı çalışmada, nitel veri toplama yöntemlerinden görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu çalışmada, yerel halkın sürdürülebilirlik kapsamında görüşlerini değerlendirmek amacıyla 13 kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

“Büyükada’daki Yerleşik Halkın Bakış Açısından Sürdürülebilir Turizm” adlı çalışma, Burcu Görek tarafından 2019 yılında İngilizce dilinde hazırlanmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan görüşme tekniği ile gerçekleştirilen çalışmada, yerel halkın görüşlerinin belirlenmesi nitel veri analizlerinden biri olan içerik analizinden yararlanılarak incelenmiştir. Böylece yerel halk ana kategorilere ayrılmış ve detaylı analizlerin elde edilmesi sağlanmıştır. Ayrıca bu tezin ölçeği, kendi çalışmam olan “Sürdürülebilir Turizme Yönelik Görüşlerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Kuşadası Örneği” adlı teze uzman görüşü kapsamında değerlendirilerek uyarlanmıştır.

2019 yılında, Tuğçe Bedük tarafından hazırlanan “Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Edirne ve Yerel Halkın Tutumu” adlı çalışma, nicel veri toplama yöntemlerinden anket tekniği ile uygulanmıştır. Bu çalışmada, demografik özelliklerden yararlanılarak, yerel halkın turizme yönelik tutumları incelenmiştir.

2019 yılında yayımlanan “Safranbolu’nun Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi ve Yerel Halkın Turizm Etkinliklerine Yaklaşımı” adlı çalışma, Tuba Altay tarafından hazırlanmıştır. Bu çalışma demografik özellikler ile analiz edildiğinde, yerel halkın turizm etkinliğine karşı yaklaşımlarını tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır.

2020 yılında yayımlanan “Uzungöl Bölgesinde Sürdürülebilir Turizm Gelişimi: Sürdürülebilir Turizm Göstergeleri Bağlamında Nitel Bir Araştırma” adlı çalışma, Melek Kılıç tarafından hazırlanmıştır. Uzungöl bölgesinde gerçekleşen turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini, yerel halkın ve yerel yönetimlerin değerlendirilmesiyle açıklayan bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri kabul edilen betimsel analiz tekniği kullanılmıştır.

Bir diğer çalışma, 2021 yılında Aziz Tuncer tarafından yürütülen “Didim İlçesinin Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi” adlı çalışmadır. Bu çalışmada yerel halkın görüşlerinin belirlenmesine yönelik değerlendirmeler yapılırken nitel veri toplama yöntemlerinden olan görüşme tekniği ve nicel veri toplama yöntemlerinden olan anket tekniği birlikte kullanılmıştır. Bu yöntem literatürde karma yöntem olarak adlandırılmaktadır.

2. BÖLÜM

2. KUŞADASI

Bu bölümde Kuşadası'nın tarihi, nüfusu, ulaşım olanakları, coğrafi özellikleri ve turistik ürün çeşitliliği hakkında bilgi verilmesi hedeflenmiştir. Kuşadası turizmine yönelik bilgiler yansıtılırken istatistiklerden sıkça yararlanılmıştır. Kuşadası coğrafi konumu, ulaşım kolaylığı, elverişli iklim koşulları, turistik ürün çeşitliliği ve yakınında bulunan turistik çekim merkezleri ile Türkiye'nin önde gelen turizmdestinasyonlarından biri kabul edilmektedir. İlçenin sahip olduğu bu değerler aynı zamanda bölgeye yönelik gerçekleşen ziyaretçi girişlerini de yıldan yıla arttırmaktadır.

2.1. Kuşadası'nın Tarihi

Kuşadası tarih boyunca değişik isimlerle karşımıza çıkmıştır. Antik dönemde Neopolis ismiyle bilinen şehir, Bizans Dönemi'nde Ania, Ortaçağ boyunca Venedikliler ve Cenevizliler döneminde Scalanova-Yeni iskele ismiyle bilinmektedir (Aykaç & Boran, 2019: 17). Denizaşırı ticaretler yürüterek deniz ticaretinin gelişiminde önemli rol oynayan İyonlar (M.Ö. 9.yy), tarihte "İyon Kolonileri" olarak adlandırılan on iki şehir kurmuşlardır. Antik dönemde Neopolis ismiyle bilinen Kuşadası, Akdeniz'e Anadolu ve Asya'yı bağlayan önemli geçiş limanı olarak tanınmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021). Kuşadası'nın ne zaman kurulduğu kesin olarak bilinmemesine rağmen İyonlar tarafından, Yıllancı Burnu denilen alanda kurulduğu düşünülmektedir. Kuşadası, Makedonyalı Büyük İskender dönemine kadar Lidyalılar ve Perslerin hakimiyetlerini sürdürdüğü bir yerleşim yeri olmuştur. Roma egemenliğinin hüküm sürdüğü dönemde (M.Ö.2.yy), Meryem Ana'nın St. Jean ve Efes'e yerleşmesi ile şehir dinsel nitelik taşıyan bir merkez konumuna gelmiştir. I. Mehmet aracılığıyla 1413 yılında Osmanlılara katılan şehir, o tarihten itibaren Türklerin egemenliğinde varlığını sürdürmüştür (Özgün & Sarıbey Haykıran, 2012: 278). Anadolu'nun fethinin başlaması ile birlikte Kuşadası, Türk kültürünün yerleşim yeri üzerinde hâkim olduğu toprak parçası olarak görülmeye başlanmıştır (Aykaç & Boran, 2019: 17).

Kapalı çarşının olmadığı şehirlerde o dönemde, genellikle tüccarlar için güvenli geceleme yerleri kabul edilen ve sefer esnasında askerin konuşlandırıldığı alan olarak kullanılan kervansaray adı verilen hanlar önemli rol oynamıştır. Kuşadası'nda bu amaçla

1613 yılında Öküz Mehmet Paşa tarafından inşa edilen kervansaray da şehirde ticari malların saklandığı ve gelen tüccarların konakladığı alan olarak hizmet vermiştir(Şavkay, 2015: 106).Evliya Çelebi seyahatnamesinin dokuzuncu cildinde İzmir ve çevresinde gerçekleştirdiği seyahatleri kaleme almıştır. İzmir'den giriş yapan Çelebi seyahatinin devamını Aydın rotasına doğru sürdürmüştür. Çelebi seyahati sırasında Kuşadası'ndaki bu han hakkındaki izlenimlerine de yer vermiştir. Öküz Mehmet Paşa Hanı'nın, öncesinde kale olması için yapıldığını ve daha sonra han olduğunu aktaran Çelebi,sonrasında büyük kalenin yapıldığını ve bu hanın, kalenin dibine konumlandırıldığını ifade etmiştir.Bu hanın damlarının üstü tamamıyla kayağan döşelidir. Bu han, kuşatma sürecinde damları üzerinde olan mazgal deliklerinden adeta mücadele edilebilir bir iç kale hanına dönüşmektedir. Tamı tamına iki kapısının arası 40 adım olan bu hanın karanlık bir köşesinde güneye doğru bakan demirli bir kale kapısı bulunmaktadır. Bir diğer kapı da büyük kalenin kibleye nazır büyük kapısıdır.Evliya Çelebi için bu han toplu, tüfekli, mazgallı, sağlam kapıya sahip olan tarihi bir handır(Kahraman, 2011: 159).Evliya Çelebi'den sonra Kuşadası'na ziyaret gerçekleştirenbir diğer seyyah J. Piton de Tournefort ise yayınlamış olduğu eserinde o zamanki adıyla Scala Nova limanını görseller ile desteklemişve adadaki binalar, mimari yapılar, ibadet yerleri hakkında bilgiler paylaşmıştır. Eserinde, limanın bir ticaret filosu olduğunu da belirtmiştir. 17. yüzyıldan itibaren gelişimi ve önemli bir ticaretlimanı yönüyle adını duyurmaya başlayanKuşadası,yerli ve yabancı seyyahlar tarafından konuşulanbir yerleşim yeri haline gelmiştir(Tok, 2014: 62-63).

Kuşadası isminin tarihte kullanımına yönelik incelemeler gerçekleştirildiğinde ise, Piri Reis tarafından yazılan Kitab-ı Bahriye eserinin önemli olduğu düşünülmektedir. Kuşadası ismi ilk kez bu eserde küçük bir coğrafi bölgeyi çağrıştırmak amacıyla kullanılmıştır. Türkler tarafından 16. yüzyılın ilk dönemlerinde yapılan bu isimlendirme, o dönem Osmanlı bürokratları tarafından çok tercih edilmemiştir. Kuşadası isminin ilk kullanımı ise, bölgenin 16. yüzyılın sonlarında Öküz Mehmed Paşaya mülkiyet olarak verilmesi sebebiyle olmuştur. Bu tarihten itibaren bölge, Kuşadası ismiyle bilinen bir yerleşim alanı olarak kabul edilmektedir (Erdoğan, 2018: 28).

2.2. Nüfus ve Yerleşim

1927 yılından beri uygulanan nüfus belirleme sayımları incelendiğinde,Kuşadası nüfusunun istisnai durumlar dışında giderek yükselme eğiliminde olduğu görülmektedir. 1927-1950 arası dönemi kapsayan nüfus sayımlarında, Kuşadası nüfusunun 14.715 kişiden

20.407'e yükseldiği bilinmektedir. İstisnai durumlardan biri olan 1940-1945 yılları arasında yaşanan savaşlardan dolayı nüfus artış hızı kaydedilmemiştir. Kuşadası nüfusunda azalmanın görüldüğü diğer istisnai durum, 1950 sonrası dönemde ilçenin İzmir'den ayrılıp Aydın'a bağlanmasından kaynaklanmıştır. 1975 sonrası dönemlerde Kuşadası nüfusunda oldukça etkili artışlar kaydedilmiştir. Kuşadası'nda 1970 yılında başlayan turizm hareketliliğine bağlı ikinci konut sayısının artmasının bu bağlamda etkili olduğu düşünölmektedir (Emekli, 2001: 2).

2019 yılının Türkiye İstatistik Kurumu verileri doğrultusunda Kuşadası nüfusu bir önceki yıla göre %3 lük büyümesini sürdürmüş ve ilçenin toplam nüfusu 116.966 kişi olarak belirlenmiştir. Toplam nüfusun % 50,02 (58.504 kişi) kadınlar ve % 49,98 (58.462 kişi) erkekler oluşurmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2020). Kuşadası'nın nüfus potansiyeli kentsel ve kırsal olmak üzere iki şekilde tespit edilmektedir. Kuşadası'nda kentsel nüfus artışını etkileyen en önemli faktör turizmdir. Turizm faktörünün getirdiği avantajlara bağlı olarak Kuşadası'nın dış turizmde ismini duyurması, ilçenin daha çekici hale getirilmesi ve turistik tesislerin sayısının giderek arttırılması beraberinde ilçenin kent nüfusunu da arttırmıştır (Kahraman, 2011: 39). Kuşadası'nda otel, pansiyon, alışveriş imkanları, atm, banka, turistik eşya dükkanları vb. alanlara rahat erişim imkanının sağlanması, bölgede yeni bir yaşama başlamayı cazip hale getirdiği gözlemlenmektedir.

Aydın ilinin aynı zamanda en çok kırsal nüfusa sahip ilçelerinden biri Kuşadası'dır. 2019 yılı verileri doğrultusunda Kuşadası'nın kırsal nüfusu sırasıyla Soğucak 2986, Kirazlı 1074, Yeniköy 862, Yaylaköy 702, Çınarköy 383 ve Caferli 160 kişi olarak belirlenmiştir. Kırsal nüfus, bazı yerleşim yerlerinde topografik koşulların uygun olmaması sonucunda giderek azalma eğilimi göstermiştir. Örneğin, Güzelçamlı topraklarının büyük bir bölümünün Samsun Dağları ile çevrili olması ve Yaylaköy tarım alanlarının uygunsuzluğu nedeniyle bu alanlarda nüfusun giderek azalma eğiliminde olduğu görölmektedir (Dal, 2008: 58; Kahraman, 2011: 39).

Kuşadası ilçesinin temel geçim kaynağı tarım, balıkçılık ve ticarettir. Kuşadası'nın sahip olduğu geçim kaynakları ilçenin yıllar bazında nüfusunun artmasında önemli rol oynamıştır. İlçede tarım topraklarının üçte biri merkezde ve diğer üçte ikilik kısmı Kuşadası'na bağlı yerleşim birimlerinde bulunmaktadır. Kuşadası'nın merkezinde bulunan tarıma elverişli arazilerin sayısı da, yıllar içerisinde gelişen turizm hareketlerinden

etkilenmiştir. Son zamanlarda bu doğrultuda ilçenin merkezinde mevcut tarımsal arazi alanlarında kayda değer bir düşüş görülmektedir (Kahraman, 2011: 39).

2.3. Coğrafi Özellikler

Kuşadası, günümüzde Ege Bölgesi'nin Aydın ili sınırları içerisinde yer alan; Aydın ili merkezine 71 km ve İzmir il merkezine 95 km uzaklıkta bulunan turistik bir yerleşim alanıdır (Kalaycı Önaç vd., 2018: 197). Dinler (2000)'e göre, Kuşadası'nın coğrafi konumu 37° 51' kuzey enlemi ve 27° 11' doğu boylamı şeklinde ifade edilmiştir. Kuşadası'nda yıl içerisinde yazların sıcak ve kurak, kışların ılık ve yağışlı geçtiği Akdeniz iklimi görülmektedir (Örneği Eşen, 2007: 85). Bu iklimin görüldüğü kıyı bölgelerinde kar ve don yağışı nadir görülen hava olaylarıdır. Kıyı kuşağında ışık ve sıcaklık istemi yüksek miktarda ve ayrıca kuraklığa dayanıklı olan Kızılçam bitkisi görülmektedir. Bu ağaçların tahrip edildiği alanlarda maki bitki örtüsü hakimdir (Sensoy vd., 2008: 5). 2020 yılına ait Meteoroloji Kuşadası-17232 istasyonundan alınan bazı ölçüm parametreleri ve istatistiksel verilerin aylara göre dağılımı Tablo 2.1de verilmiştir.

Tablo 2.1. 2020 Yılı Kuşadası Meteorolojik Ölçüm Parametreleri ve Aylara Göre Dağılımı

Aylar/ Parametreler	Ortalama Sıcaklık (°C)	Ortalama Deniz Suyu Sıcaklığı (°C)	Toplam Güneşlenme Süresi (Saat)	Aylık Güneşli Gün Sayısı	Aylık Ortalama Nispi Nem (%)	Aylık Max Rüzgar Hızı (m/sn)
Ocak	9.0	16.5	185.3	18	60.6	12.9
Şubat	11.5	16.1	170.0	12	63.9	20.6
Mart	13.8	16.3	225.1	11	64.1	14.9
Nisan	16.2	17.3	263.1	13	62.4	13.4
Mayıs	20.7	20.7	285.4	13	59.6	15.4
Haziran	24.1	21.9	341.8	22	64.0	11.8
Temmuz	27.4	25.3	324.1	30	61.1	9.3
Ağustos	27.5	26.1	377.8	29	57.7	10.8
Eylül	25.7	24.9	319.2	27	64.4	14.9
Ekim	21.7	23.4	240.2	18	61.2	12.9
Kasım	14.9	21.2	217.8	20	55.8	11.3
Aralık	13.8	19.3	137.3	10	69.5	14.9

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü, (2021).

Bir turistik destinasyonda iklim şartlarının uygun olması, deniz kum güneşe buna bağlı birtakım spor aktivitelerini içeren turizm faaliyetlerinin gelişmesi açısından oldukça önemlidir. Ortalama sıcaklık, ortalama deniz suyu sıcaklığı, toplam güneşlenme süresi, güneşli gün sayısı, rüzgar hızı veya yağış miktarı gibi parametreler bir destinasyonun iklimini etkileyen ve seyahatlerde tercih edilmesini sağlayan unsurlardandır. Ülker (1988)'e

göre;deniz kum güneş turizmi ve sörf, dalış vb. turizm faaliyetlerine imkan sağlayansıcaklığın 20-28°C aralığında olmasının uygungörüldüğü ifade edilmiştir(Güçlü, 2010: 119-129).Bu açıdan değerlendirildiğinde, Kuşadası'nın Mayıs-Ekim ayları dahil olmak üzere bu aralıktaki6 aylık süreç boyunca deniz kum güneş turizmüne elverişli olduğu görülmektedir. 2020yılında hesaplanan bazı parametreler ve aylara göre veriler incelendiğinde ayrıca, ilçenin en soğuk ayının Ocak (9.0°C) ve en sıcak ayının da Temmuz (27.4°C)– Ağustos(27.5°C) olduğu görülmektedir.

Deniz suyu ve hava sıcaklığı arasındaki ilişkinin sonucunda hava tabakaları, deniz yüzeyi ile temas etmektedir. Bu durumun sonucunda yıl içerisinde deniz suyunun sıcaklık değişimleri yaşadığı görülmektedir (Kesmez, 2000: 32). Kuşadası'nda deniz suyu sıcaklığının en yüksek olduğu ay Ağustos (26.1°C) olarak hesaplanırken; en düşük olduğu ay Şubat (16.1°C) olarak kaydedilmiştir.Günümüzdeki turizm hareketliliğini belirleyen bir diğer faktörü destinasyonların güneşlenme süresi oluşturmaktadır.Scott vd. (2004)'e göre,Norveçlilerin dış ülkelere gerçekleştirdiği turizm hareketliliğinin yaklaşık %85'ini güneşli ülke veya bölgelere yönelik seyahatler oluşturmaktadır (Güçlü, 2010: 121). Güneşlenme süresinin, araştırma sahası olan Kuşadası bazında değerlendirildiğinde,verilerinin en yüksek olduğu ayAğustos (377.8 saat) olarak kaydedilmesi bölgede birçok turizm aktivitesini de cazip kılmaktadır.Ayrıca tabloda aylık güneşli gün sayısının en az olduğu ay Aralık (10 gün) ve en fazla olduğu ay Temmuz (30 gün) olarak kaydedilmiştir. Nem oranının yıllık bazda hesaplandığında ortalama yaklaşık %63 olduğu görülmektedir.

Öner (2000)'e göre ayrıca, Kuşadası'nda yıl içerisinde güneydoğu ve kuzey yönlü rüzgarlar da etkisini göstermektedir. İlçede yaz aylarında güneydoğudan ve kış aylarında ise kuzey yönünden esen rüzgarlar hakimdir. Öte yandan, bir yıllık süreçte ilçeye düşen ortalama yağış miktarı 642.1. mm. şeklinde hesaplanmıştır (Örnekçi Eşen, 2007: 86).

2.4. Ulaşım Olanakları

Kuşadası'nın gelişmesindeki en önemli faktörün kentin konumu ve ulaşım olanaklarının çeşitliliğinden kaynaklandığı bilinmektedir (Çalışkan, 2003: 132). Kuşadası'na çeşitli destinasyonlardan karayolu, havayoluve denizyolu ile ulaşımın ve aktarma imkanıyla demiryolu seferlerinin de geliştirilmesinin, destinasyona olan erişimi yıllar içerisinde dahakolay ve konforlu bir hale getirdiğidüşünülmektedir. Kuşadası'na

yönelik havayolu seyahatlerinin çoğunluğunun yaklaşık 85 km uzaklıktaki İzmir Adnan Menderes Havaalanı hattı üzerinden gerçekleştiği tahmin edilmektedir. Türkiye'nin büyük şehirlerinden biri olan İzmir üzerinden Kuşadası'na veya diğer bir turistik çekim merkezi olan Selçuk'a yönelik seyahatler otobüs bağlantısı ile sağlanabilmektedir. İzmir -Kuşadası arasındaki ulaşım, gün içerisinde yaklaşık 1,5 saat süren otobüs seferleri ile karşılanmaktadır. Bir diğer çekim merkezi olan Aydın ilinden Kuşadası'na ulaşım da yaklaşık 1,5 saat sürmektedir. Kuşadası ayrıca sahip olduğu çift iskeleli limanı sayesinde yurt dışından gelen kruvaziyer gemilerinin de uğrak noktası konumundadır. Seyahat acentalarının yaz döneminde Samos veya diğer Yunanistan adalarına düzenlediği turlar da deniz yolu bağlantısı ile sağlanmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

Bir diğer bağlantı ise özellikle son zamanlarda geliştirilen demiryolu bağlantısıdır. Hacıoğlu (2006)'a göre, trenler, kitle halindeki turizm hareketliliğinin gerçekleştirildiği ilk ulaşım araçlarıdır. Thomas Cook tarafından düzenlenen ilk seyahatler, trenler aracılığıyla sağlanmıştır. 1800lü yıllarda Cook'un seyahat acentesi tarafından, alkole karşı açılan savaşa yönelik dernek gezileri, gündüzü göremeyen işçiler için geziler ve gençlere yönelik geziler düzenlenmiş ve toplu seyahatlerin yaygın hale getirilmesine yönelik ilk adımlar atılmıştır (Avcıkurt & Yıldız, 2018: 60; Kozak vd., 2020: 53). Bu toplu seyahatlere imkan sağlayan araçların günümüzde de konfor ve makul fiyatlar açısından popülerliğini kaybetmediği düşünülmektedir. Kuşadası'na yönelik seyahatlerde de tren deneyimi ve konforu isteyen ziyaretçilerin İzmir'den destinasyona iki aktarma ile ulaşması mümkündür. İzmir merkez yada Adnan Menderes Havalimanı üzerinden İZBAN-tren seferleri ile Selçuk'a ulaşım mevcuttur. Selçuk'tan ise Kuşadası'na otobüs seyahati yaklaşık 25 dakika sürmektedir. Ayrıca Aydın ilinden aktarmalı tren seferleri de mevcuttur.

Kuşadası diğer turistik çekim merkezlerine olan yakın konumundan dolayı çok fazla tercih edilen bir destinasyon olmaktadır. Kuşadası'nın bazı turistik destinasyonlara olan uzaklığı, Efes'e 18 km, Selçuk'a 20 km, Meryem Anaya 29 km, Didim'e 75 km, Bodrum'a 155 km, Milli parka 30 km, Pamukkale'ye 220 km olarak kaydedilmiştir (Çalışkan, 2003: 133). Bu konumlara yönelik turistik hareketliliğin genellikle seyahat etmekten haz alan kişiler için, 1-3 günlük tatil programlarına dahil edilebilecek kısa zamanlı geziler yaratabilecek potansiyel oluşturduğu düşünülmektedir.

2.5. Kuşadası Turizmi ve Mevcut Turistik Ürün Çeşitliliği

Var (2018)'e göre, 1924-1950 yılları arasında büyük yıkıma sebep olan Erzincan depremi ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında yabancı sermaye ile yeni endüstrilerin gelişmesine destek vermek ve bu doğrultuda özel sektörün ekonomik gücü kazanmasını sağlamak amacıyla birtakım planlamalar uygulanmıştır. Türk turizmine İstanbul Hilton'un dahil edilmesi ve bunu takiben Kuşadası karayolu ve kıyılarının planlama doğrultusunda turizme elverişli hale getirilmesi bu amaçla yürütülen ilk çalışmalar olarak kaydedilmiştir. Bundan dolayı Türkiye'de İstanbul'dan sonra turizm hareketlerinin ilk başladığı destinasyonun Kuşadası olduğunu söylemek mümkündür (Güney Ege Kalkınma Ajansı, 2021). Kuşadası; batısı, doğusu, kuzeyi ve güneyinde bulunan çekiciliklerinin sağladığı avantajlar ile Türkiye'nin önde gelen turizm destinasyonlarından biri kabul edilmektedir. Kuşadası, kuzeyinde Pamucak, batısında Ege denizi, doğusunda Meryem Ana Evi ve güneyinde Dilek Yarımadası Milli Parkı ile çevresindeki destinasyonlara geçiş yeri kabul edilebilecek merkez-i destinasyon konumundadır (Emekli, 2001: 1).

Kuşadası'na son yıllarda giriş yapan ve günübirlik amaçlar ile seyahat eden ziyaretçi sayılarının istatistikleri Tablo 2.2. de verilmiştir. Tabloda "A" kısmı ile gösterilen alanlar **Kuşadası'na giriş yapan ziyaretçi sayısını** ve "B" kısmı ile gösterilen alanlar **Günübirlikçi ziyaretçi sayısını** ifade etmektedir.

Tablo 2.2. Kuşadası'na Giriş Yapan ve Günübirlikçi Ziyaretçi Sayıları

Aylar/ Yıllar	2016		2017		2018(2)		2019	
	A	B	A	B	A	B	A	B
Ocak	311	0	144	0	557	0	33	0
Şubat	136	0	-	-	288	563	26	583
Mart	643	6.512	721	2.649	452	937	485	3.647
Nisan	2.491	20.222	2.125	12.274	2.933	8.323	2.415	10.357
Mayıs	3.981	53.686	4.153	15.141	4.823	14.175	4.407	16.285
Haziran	4.769	68.390	6.376	10.272	6.696	12.694	8.772	19.704
Temmuz	10.511	41.508	11.055	13.355	10.879	16.390	11.066	23.177
Ağustos	8.568	47.313	12.543	16.988	12.960	17.267	15.263	24.193
Eylül	10.511	41.508	10.415	20.611	7.115	16.349	10.120	20.659
Ekim	4.522	42.056	4.382	10.785	5.358	14.570	6.444	18.110
Kasım	771	9.346	530	1.227	489	2.716	1.354	12.005
Aralık	157	-	456	-	80	-	617	8.824
Toplam	47.371	330.541	52.900	103.302	52.630	103.984	61.002	157.544

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2020).

Kuşadası turizm hareketliliğine ait verilen tablo incelendiğinde, 2016 yılından 2019 yılına kadar giriş yapan ziyaretçi sayısı bakımından önemli ölçüde kayıp yaşanmadığı ve ziyaretçi sayısının genel olarak yükselme eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir. Son beş yılın toplam en fazla ziyaretçi sayısına (giriş yapan+ günübirlikçi) 2019 yılında ulaşılmıştır. Tabloda dikkat çeken bir diğer nokta ise, günübirlikçi ziyaretçi sayısında 2016-2017 arasında kaydedilen önemli ölçüde düşüştür. Bu durumun nedeninin Rusya ile karşılıklı ilişkilerde yaşanan siyasi sorunlar olduğu tahmin edilmektedir. İlgili yıldan sonra günübirlikçi sayısında 2019 yılına kadar sürekli artışın kaydedildiği görülmektedir. Kuşadası turizminde ayrıca Temmuz ve Ekim ayları arasında ziyaretçi sayısında (giriş yapan+ günübirlikçi) yoğun artışların yaşandığı ve yılın her döneminde az da olsa ziyaretçilerin ağırlandığı görülmektedir. Bundan dolayı, yılın sadece belirli bir döneminde değil, her döneminde turist çekim gücüne sahip bu destinasyonda turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ve hareketliliğin aylara dağılımının sağlanması desteklenmelidir.

Kuşadası yıllar boyunca farklı kültürlerin yaşadığı ve bu kültürlerden aktarılan çeşitli eserlere ev sahipliği yapan bir çekim merkezidir. Kuşadası aynı zamanda iklimi, topografyası ve kültürel mirası ile dikkat çekmeyi başaran bir turizm destinasyonudur (Kahraman, 2017: 379). Kuşadası'na yönelik talebin sürekli artış içinde olması, diğer ülkelerde veya turistik bölgelerde görüldüğü gibi, ilçede de turistik ürün çeşitlendirme arayışı hareketin beraberinde getirmektedir. Bu durumun bir nedeni olarak yılın belirli dönemlerde turizm hareketlerinin verdiği yoğunluğun yıl boyunca istikrarlı şekilde dağıtımının planlanması, turizm destinasyonunun iyileştirilmesinde etkili yöntemlerden biri kabul edilmektedir. Öte yandan, turizmin temel kaynağı olan deniz- kum- güneş üçlüsünün zaman ile tükenen bir kaynak olması, Kuşadası destinasyonunda da ziyaretçileri farklı amaçlara ve aktivitelere teşvik edebilecek düzenlemeleri beraberinde getirme ihtiyacını doğurmuştur (Karadağ, 2016: 63).

Turizmin çeşitlendirilmesinin bir diğer nedeni ise, tüketicilerin değişen tercihlerine uyum sağlama zorunluluğundan kaynaklanmaktadır. Mevcut işletmelerin ve destinasyonların birbirleri ile rekabet halinde olduğu çekim merkezlerinde özellikle tüketicilerin tercihleri, istek, beklenti ve talepleri yeni turistik ürün ve hizmetlere uyum sağlama arayışına mecburi kılmaktadır (Moraru, 2011: 129). Bu açıdan değerlendirildiğinde, global ölçekte rekabet halinde bulunan tüm destinasyonlarda ürün çeşitlendirmesine yönelik olan çalışmalar desteklenmelidir. Turistik ürün çeşitlendirme

anlayışı tüm bu yönleriyle; çevre yükünün ve buna bağlı sorunların azaltılması, müşteri tatmininin artırılması ve bu tatmin ile ilişkili olarak ekonomik kazançların artırılmasını bütünüyle hedefleyen çok yönlü bir hareket anlayışını içermektedir. Turizm çeşitlendirmesine yönelik ziyaretçilerin davranış biçimleri üzerinde incelemeler gerçekleştirildiğinde ise, riske girmeyi seven, gelir seviyeleri yüksek, kendine güvenen ve deneyim elde etmeye açık vb. birtakım farklı davranışlar ön plana çıkmaktadır. Bu tip ziyaretçiler kendi ilgi ve beklentilerine erişebilmek amacıyla emek, para ve zamanını doğru yönetmeye hazır nitelikli ziyaretçiler şeklinde ifade edilmektedir (Özgül Katlav, 2019: 14).

2.5.1. Kruvaziyer Turizmi

Kuşadası'nda ürün çeşitlendirmesi kapsamında değerlendirilen kruvaziyer turizmi uzun bir geçmişe sahiptir. Kuşadası'nda turizm hareketliliğinin kruvaziyer turları ile başladığı bilinmektedir. 1967 yılında Fransız menşeli şirket, hızla gelişen sanayi hacmine sahip olan Kuşadası'nda bir tatil kampı kurmuştur. 1974 yılında ilçenin nüfusunun 7500'e ulaşması, yürütülen başarılı faaliyetlerin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir (Çavuş & Tanrısevdi, 2003: 263).

Son zamanların istatistikleri incelendiğinde ise, Kuşadası limanı 2018 yılında toplam (gelen+ giden+ transit) 121.821 ziyaretçiyi ağırlarken; 2019 yılında 181.193 ziyaretçiyi ağırlamıştır. 2019 yılında liman, toplam ziyaretçi sayısı bakımından en fazla ziyaretçiyi ağırlayan liman olmuştur. Bu oran aynı yıl içinde tüm ülkede belirtilen limanlara gelen ziyaretçi sayısının yaklaşık üçte ikisi kadardır. 2019 yılı boyunca Ocakayı hariç limana toplam 197 kruvaziyer seferi olmuştur (Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, 2020).

Kuşadası kruvaziyer turları sayesinde kıyı şeridi boyunca devam eden plajlarına, sahip olduğu kültürel ve doğal çekiciliklerine geçmişten bugüne geniş turist kitlesini çekebilme başarımıştır. Kruvaziyer turizmine yönelik seyahatlerin tercih edilmesinde destinasyonun sahip olduğu konumun, çekiciliklerinin ve çevresindeki doğal oluşumların katkısı oldukça fazladır. Yunanistan'ın Sisam Adası'na olan yakın mesafesinden dolayı tercih edildiği tahmin edilen Kuşadası (Sezer, 2014: 58), aynı zamanda çevresinde Efes, Meryem Ana Evi, Artemis Tapınağı, Şirince, Didyma ve Miletos gibi birçok tarihi, dini ve kültürel çekiciliğin olması nedeniyle deturistik hareketliliğin yoğun yaşandığı bir destinasyondur. Bu kültürel, dini veya tarihi çekim merkezleri ziyaretçilerin uzun seyahatlere dahil paket tur şeklinde organize edilen veya günübirlik faydalandığı destinasyon

ziyaretlerini içermektedir. Kuşadası limanına günübirlik ziyaretler veya turlar kapsamında ziyareti tercih eden kişiler günümüzdeki adı "Scala Nuova" olan alışveriş merkezinde veya Kuşadası merkezinde; halı, kilim, mücevher, deri, hediyeelik eşyalar vb. cezbedici turistik ürünleri satın almaktadır (Sezer, 2014: 68). Öte yandan Kuşadası limanına yanaşan gemiler yiyecek, içecek ve içme suyu gibi ihtiyaçlarını ilçeden temin etmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde de kruvaziyer turizmi ilçenin ekonomik ve ticari yaşamına önemli katkılar sağlamaktadır (Kuşadası Ticaret Odası, 2021).

Kruvaziyer turizminin ekonomik etkilerinin yanı sıra Kuşadası'na sağladığı bir takım sosyal etkileri de bulunmaktadır. Örneğin, Xotelinde herşey dahil konsepti kapsamında tatilini sürdüren bir ziyaretçinin, kruvaziyer ziyaretçisi ile karşılaştırıldığında yerel halk ile daha az etkileşim içinde olması beklenmektedir. Otellerde bu konseptte konaklama imkanına sahip olan ziyaretçilerin etkileşimi yalnızca otel çalışanları ile sınırlı iken, kruvaziyer turları ile seyahat etmeyi arzulayan ziyaretçilerin tercihi, yerel halk ile daha fazla kültürel, tarihi ve dini konular hakkında fikir alışverişinde bulunmak olabilir (Çelebi, 2017: 15-16). Gibson ve Bentley (2006) yürüttükleri bir araştırmada bu karşılıklı ilişkilerin sonuçlarına dikkat çekmiştir. İkili, iki taraf arasında sergilenen bu sosyal etkileşimlerin güvenlik, bireysel davranışlar, aile bağları, kolektif yaşam tarzları ve ahlaki değerler üzerinde etkili olabileceğini ifade etmişlerdir (Brida & Zapata, 2010: 221).

Kruvaziyer turizminin çevreye sunduğu olumlu etkiler, sosyal ve ekonomik etkilere göre daha sınırlıdır. Millspaugh (2001)'e göre, ziyaretçiler destinasyona yönelik seyahatlerini planlamalarında tercihlerini destinasyonun çevresel niteliğine göre oluşturma eğilimindedir. Bundan dolayı destinasyonda sürekli devam eden çevre düzenlemeleri çalışmaları ve sonucunda doğal çevre bozulmalarının önüne geçilmesi olumlu etki olarak kabul edilmektedir (Çelebi, 2017: 15-16). Kruvaziyer turizminin sağladığı tüm bu faydaların yanı sıra, kontrolün kaybedildiği dönemlerde çevre ve yerel halk üzerinde yıkıcı etkilerine rastlanmak mümkündür. Bu doğrultuda dikkat edilmesi gereken kritik nokta, destinasyonlarda hızla artış eğiliminde olan talebin, çevre veya sosyal yaşam üzerinde bıraktığı hasarın minimum düzeye indirilmesine olanak sağlayacak sürdürülebilir çalışmalar ile desteklenmesidir.

2.5.2. Yat Turizmi

Kuşadası'nda mevcut deniz turizmini destekler nitelikte olan bir diğer faaliyette yat turizmidir. 1977 yılında Kuşadası yat limanının hizmete açılması ve 1982 yılında Turizm Teşvik Kanunu'nun gerekli izinleri alma koşuluyla yat işletmeciliğine fırsat tanınması ile birlikte destinasyonda yat turizmi kapsamında önemli adımlar kaydedilmeye başlanmıştır. Yat turizmi kıyıların düzenlenmesi ve olağan turizm algısının farklılaşmasına olanak sağlayan bir turizm çeşididir. Yat turizminin diğer turizm çeşitleri ile kıyaslandığında daha yüksek gelir grubuna hitap eden bir turizm aktivitesi oluşu, bu algının farklılaşma nedenlerinden biri kabul edilmektedir (Güner, 1995: 202).Kültür ve Turizm Bakanlığı verileri doğrultusunda, 2016, 2017, 2018 ve 2019 yılları arasındaki yat girişlerinin aylara göre dağılımı Tablo 2.3. de verilmiştir:

Tablo 2.3. Kuşadası Yat Girişi Bilgileri

Aylar/ Yıllar	2016	2017	2018	2019
Ocak	2	5	3	5
Şubat	4	2	3	5
Mart	14	2	3	6
Nisan	16	19	24	12
Mayıs	45	37	26	26
Haziran	51	48	64	69
Temmuz	75	75	71	69
Ağustos	51	74	88	80
Eylül	79	80	36	41
Ekim	28	25	33	21
Kasım	12	4	9	9
Aralık	9	8	7	6
Toplam	385	379	367	349

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2020).

Kuşadası yat limanı karada 162, denizde 436 olmak üzere toplam 600 yat bağlama kapasitesine sahiptir. Tabloda yat girişinin en fazla olduğu aylar Mayıs ve Eylül arasında kaydedilmiştir. Yat girişinin en az olduğu aylar ise Ocak ve Şubat ayı olmaktadır. 2016 yılından 2019 yılına kadar toplam yat girişleri incelendiğinde ise bu lüks turizmin giderek düşüş eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı istatistikleri incelendiğinde bu lüks turizm çeşidinde yabancı ziyaretçilerin önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Kuşadası Setur Marinada da yabancı ziyaretçilerin kışlama oranının yüksek olduğu tahmin edilmektedir. Marina yat bağlamanın yanı sıra alışveriş, yeme içme, kültürel etkinlikler ve teknik destek gibi geniş kapsamlı hizmetler sunmaktadır (Şemioğlu, 2006: 154). Kuşadası'nda yatçılığın bir turizm faaliyeti olarak kabul edilmesi, ayrıca bölgeye farklı açılardan da olumlu katkılar

sağlamaktadır. Örneğin yat limanı etrafında açılan restoranlar, hammaddelerini tarım sektöründen temin etmektedir (İçöz, 1998: 11). Öte yandan diğer liman kentlerinde olduğu gibi, yat turizmi ile kıyılarda betonlaşmanın azaltılmasına yönelik birtakım düzenlemeler sağlanmaktadır (Sezer, 2012: 105).

2.5.3. Dilek Yarımadası Büyük Menderes Deltası Milli Parkı

Kuşadası ve Söke ilçesi sınırları içerisinde yer alan ve turistik ürün çeşitlendirmesi kapsamına dahil edilebilecek olan diğer bir alan, Dilek Yarımadası- Büyük Menderes Deltası Milli Parkı'dır. Milli parkın bir alanı Büyük Menderes Deltasıdır. Büyük Menderes Deltası, 16.690 hektar üzerinde konumlanmaktadır. Bu alan, 1994 yılında ilk milli park kabul edilen alan olmuştur. Milli parkın diğer alanı Dilek Yarımadasıdır. 10.895 hektarlık alan 1996 yılında milli parka dahil edilmiştir. Milli parkın toplam alanı böylelikle 27. 675 hektar kabul edilmektedir (Bekdemir & Sezer, 2008: 326).

Kuşadası merkeze 28 km. uzaklıkta bulunan milli park, sınırları içerisinde çok sayıda aktiviteyi barındırmaktadır. Kuşadası'nı tercih eden ziyaretçiler burada dalış, yürüyüş, kuş gözlemciliği, manzara izleme, yüzme, trekking, bisiklet ve koşu gibi birçok aktiviteye erişebilmektedir. Milli park ayrıca bitki ve hayvan türleri açısından da zengin çeşitliliğe sahiptir. Akdeniz ikliminin hâkim olduğu Kuşadası çevresinde yıl boyunca sıcaklık değerlerinin 0 °C nin altına düşmemesi ve yıllık ortalama sıcaklığın 16 °C civarında kaydedilmesi, bitki ve hayvan türlerinin çeşitlilik göstermesinin temel nedeni olarak kabul edilmektedir. Milli park sınırları içerisinde 804 çeşit bitki türünün bulunduğu bilinmektedir. Bu türlerden altı türün yalnızca bu alana özgü olduğu bilinmektedir. Ayrıca Türkiye genelinde yetişen 18 endemik türü de milli parkta gözlemlemek mümkündür. Bu eşsiz bitki çeşitliliği sebebiyle milli park, Avrupa Konseyi tarafından Flora Biyogenetik Rezerv Alanı ilan edilmiştir. Dilek Yarımadası ayrıca 36 memeli, 45 sürüngen ve çok sayıda deniz canlısına da ev sahipliği yapmaktadır (Kesmez, 2000: 31; Kılıçaslan vd., 2011: 271). Milli park içerisinde vaşak, çakal, yaban domuzu, keklik, bıldırcın, karga, güvercin, sincap, kerkenez, kızıl şahin, kartal ve tilki vb. çeşitli hayvan türlerinin yaşadığı bilinmektedir (Tanrısevdi & Çavuş, 2003: 19).

2.5.4. Zeus Mağarası

Milli parkın giriş kapısının 200 metre gerisinde bulunan Zeus Mağarası, milli parka yakın konumundan ve sahip olduğu suyun sıcaklık farklılaşmasından dolayı yıl içerisinde

çok fazla ziyaretçinin uğrak noktası olmaktadır. Mağarada, dağdan gelen taze ve denizden gelen tuzlu suyun karışımıyla oluşan mavi-yeşil renk kıvamında bir su bulunmaktadır. Rivayete göre, *“Gök tanrı Zeus, kardeşi Poseidon’u kızdırdığında elindeki üçlü yabasını kaldırarak dalgaları kabartıp, denizi altüst eden Poseidon’un gazabından kaçıp sakinleşmesini beklemek için bu mağaraya sığınır. Dinlenir ve yıkanır. Güzelçamlı yerel halkı ve ziyaretçileri, denizin çok dalgalı olduğu günlerde ve havanın denize elvermediği günlerde tıpkı Zeus gibi burada yüzerler ve o mitolojik havayı teneffüs ederler”* (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021). Öte yandan Hz. İsa’nın annesi Meryem Ana’nın Efes’e seyahati sırasında bu mağarada bulunduğu ve aşk ve güzellik tanrıçası Afrodit’in de bu mağarada güzelleştiği rivayetleri de mevcuttur (Kuşadası Belediyesi, 2021).

Zeus mağarası, gelen ziyaretçilerin ruhsal doyumlarını karşılayabilmek için uğrak noktası kabul edilen bir mağaradır. Bu mağarada ziyaretçiler, kutsal olduğunu düşündükleri çalılıklarının etrafında bez bağlama ve isteklerde bulunma imkanına da sahiptir (Bingöl, 2011: 123). Bu ruhsal doyum ile birlikte mağaranın çevresinde market, restoran, hediyelik eşya satıcıları, oyun alanları, piknik alanları, yazlık villalar ve oteller gibi çeşitli hizmetlere de erişimin mümkün olmasının bölgeye yönelik seyahatleri her geçen gün arttırdığı düşünülmektedir.

2.5.5. Efes Antik Kenti ve Meryemana Evi

Efes (*Ephesus*), İzmir ilinin Selçuk ilçesinde bulunmasına rağmen, Kuşadası’na yakın konumundan dolayı yıl boyunca çok sayıda kişi tarafından ziyaret edilmektedir. Efes Müzesi Müdürlüğü verilerine göre 2010-2020 yılları arasında tarihin ve kültürün bulunduğu bu merkez, 16.677.810 kişi tarafından ziyaret edilmiştir. Efes’i 2019 yılında ziyaret edenlerin sayısı ise, 1.858.755 kişidir. Efes’e yönelik ziyaretlerde, Kuşadası veya İzmir ulaşım aracılığıyla gerek günübirlik gerek paket turlar kapsamında ziyaretçi girişlerinin yüksek olduğu bilinmektedir (Şimşek, 2017: 48). Efes Antik Kenti’nin bu açıdan değerlendirildiğinde Kuşadası turizmi üzerinde büyük etkiye sahip olduğu düşünülmektedir. Kuşadası’na deniz güneş kapsamında gelen ziyaretçilerin büyük çoğunluğunun, antik kentte korunan tarihi ve kültürel değerlere yönelik gezileri tatil planlarına dahil etmeden memleketlerine dönmeyi tercih etmediği gözlemlenmektedir.

Efes antik kenti, günümüze kadar geçen zaman diliminde, bölgede farklı dönemlerden ve coğrafyalardan katlanarak biriken yerleşimlerin kültürel ve tarihi izlerini

aktarmaktadır. Aziz John Kilisesi, Çukur içi höyüğü, Meryem Ana Kilisesi, Helenistik şehir duvarı, Artemis Tapınağı, Bizans ve Roma dönemine ait kalıntılar bu zengin kültürün bir parçası olarak görülmektedir. Neolitik çağdan başlayıp Orta çağ ve sonrasına kadar uzanan coğrafya ve insan yerleşimlerine ev sahipliği yapan Çukur içi höyüğü, harikulade evrensel bir değere sahiptir (Şimşek, 2017: 48). Öte yandan ziyaretçi çekme potansiyeli yüksek olan Artemis Tapınağı, dünyanın yedi harikasından biri kabul edilmektedir (Eser, 2011: 77).Efes antik kenti tarihi ve kültürel değerlerinin yanı sıra Hristiyanlık ve Osmanlı dönemine ait yapıtları bünyesinde barındırması nedeniyle inanç turizmi kapsamında da önemli bir merkez kabul edilmektedir (Eser vd., 2010: 30).

Antik kente yaklaşık 9 km uzaklıkta Bülbül Dağı eteklerinde bulunan Meryemana Evi de inanç turizmi kapsamında ziyaret edilen bir değerdir. Hz. Meryem'in Efes'e gelişi ve yakınında bulunan Bülbül Dağı'nda hayatının son günlerini geçirdiği rivayetleri, çoğu Hristiyanların arasında yaygın olan bir inanıştır (Yitik, 2000: 62). Bu inanışa göre, *'Hz. İsa yakalanıp çarmıha gerilmeden kısa bir süre önce annesini, arkadaşı ve havarisi olan Yahya ya teslim etmiş, Yahya'da Hz. İsa'nın çarmıha gerilişinden sonra Hz. Meryem'in Kudüs'te kalmasının sakıncalı olacağını düşünmüş ve onu yanına alarak Efes'e getirmiştir. Anlatılanlara göre, Yahya Hz. Meryem'i putperestlerin yaşadığı Efes'te bırakmak yerine Bülbül Dağı eteklerinde sık ağaçlarla kaplı bir kulübede gizlemiştir. Yine efsaneye göre Meryem burada ölmüş ve Yahya, Hz. Meryem'i kendisinden başka hiç kimsenin bilmediği bir yere gömmüştür'* (Baş, 2019: 11). Bu doğrultuda aralarında Meryem Ana Kilisesi'nin de bulunduğu bazı noktalar, gelen Hristiyanların hacı olduğu kutsal alan kabul edilmiştir (Aziz Antuan Yansımaları, 2021).

2.5.6. Kongre Turizmi

Son zamanlarda değer kazanmış bir diğer turizm çeşidi kongre turizmidir. Zhang vd. (2007)'e göre, kongre turizmi, turizmin sezon dışı dönemlerinde konaklama işletmelerinin doluluk oranlarını arttıran ve turizm hareketliliğinin devamlılığını sağlayan önemli bir turizm çeşidi olarak ifade edilmiştir. Sonbahar ve ilkbahar aylarını kapsayan dönemde fazla sayıda kurumsal toplantılar ve dernek toplantıları yürütülmektedir. Bu aylarda yurtdışı katılımcılarını çekebilen destinasyonlar için kongre turizmi önemli ölçüde fon sağlayan bir turizm potansiyeli yaratmaktadır (Uca, 2019: 143).

Kuşadası'nda da 2003 yılında Aydın Valiliği ve TÜRSAB'ın ortaklığı ile kullanıma açılan ilk tesis Kuşadası-Efes Kongre Merkezi olmuştur. Tesis içerisinde 10.000 kişinin etkinlik sergilemesine imkan sağlayacak kapasitede tasarlanan altı salon ve teşhir merkezlerinden oluşmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021). 2013 yılı TÜRSAB Kongre Turizmi Raporu'na göre tesis 12.000 kişilik kapasitesi ile Avrupa'nın en büyük kongre merkezlerinden biri kabul edilmektedir.

Kongre turizminin gelişebilmesi için çok sayıda ve kaliteli toplantı salonlarının olması tek başına yeterli olmamaktadır. Kongre turizmine sahip olan alanlarda konaklama ve yiyecek içecek hizmet çeşitliliğinin yüksek olması ve bölgenin tanıtım ve planlama faaliyetlerini yürütebilecek seyahat acentelerinin varlığı büyük rol oynamaktadır (Timor, 2011: 136). Aymankuy ve Sarioğlan (2008)'e göre, kongre turizmi bilgi paylaşımı amacıyla toplanmış insan grubunun konaklama, ulaşım ve yiyecek içecek aktivitelerini bütünüyle içeren bir harekettir (Ege, 2014: 362). Bu açıdan değerlendirildiğinde, Kuşadası merkez limana 10 dakika uzaklıkta olan tesisin çevresinde ayrıca kısa bir yürüyüş mesafesinden sonra hizmet kalitesi ve uygun fiyat olanakları açısından rahatlıkla erişilebilecek oteller ve restoranlar dâbulunmaktadır (Kuşadası Ticaret Odası, 2021).

2.5.7. Termal Turizm

Kuşadası'nda turizmin çeşitlendirilmesinin bir diğer önemli parçasını termal turizm oluşturmaktadır. Termal turizm, insanların kullandıkları termal suları, hastalıkları tedavi etme özelliğine sahip iklimleri ve şifalı bitkileri bünyesinde barındıran bir turizm hareketliliğidir. Bu turizm çeşidinde tarih boyunca termal kaynaklar sadece hastalıklardan korunmak amacıyla değil, aynı zamanda mevcut sağlığı korumayı sürdürmek (dinlenme) amacıyla kullanılmıştır (Temizkan, 2018: 141).

Kuşadası, termal turizm açısından da zengin kaynaklara ev sahipliği yapmaktadır. İlçenin güneyinde bulunan Güzelçamlı içmesinde, kayaların dibinden çıkan suyun midenin ve bağırsakların çalışmasını düzenlediği bilinmektedir (Bostan, 2020: 47). Davutlar merkezinde bulunan Kuşadası kaplıcası da, 12 çeşit minerali içeren tek kaplıca olma özelliği taşımasıyla ün kazanmıştır. Kaplıcada bulunan suyun kireçlenme, bel ağrıları, eklem hastalıkları, romatizma, spor yaralanmaları... gibi rahatsızlıkların tedavisinde olumlu geri bildirimler sağladığı bilinmektedir (Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2021). Termal turizmde hem doğal yöntemler ile hastalıkların tedavisinin yürütülmesinin hem de

kaynaklarının ziyaretçilere iyi bir dinlenme olanağı sunmasının bu turizm çeşidine yönelik ilgiyi günümüzde giderek arttırdığı düşünülmektedir.

2.5.8. Kırsal Turizm ve Rekreasyon

Kırsal turizm, insanların kırsal yerleşmeler üzerinde farklı kültürlerle bir araya gelebilmesine, doğal ortamlarda dinlenebilmesine ve tüm bunları gerçekleştirirken aynı zamanda yürütülen birtakım etkinliklerin izlenebilmesi veya bu etkinliklere katılımın sağlanabilmesine yönelik gerçekleştirilen kapsamlı bir süreci ifade etmektedir (Soykan, 1999: 68). Bir destinasyonda kırsal turizmin; bütün mevsimlerde yürütülebilen bir aktivite oluşu, doğayı tanımak isteyenlere çeşitli fırsatlar sunması, özgün etkinlikleri desteklemesi, farklı eko turizm türleri ile (bisiklet, doğa yürüyüşü...) ilişkili olması, doğal, kültürel ve tarihi mirasın korunmasına katkıda bulunması; gerekliliği ve önemini arttıran özellikler olarak nitelendirilmektedir (Çiçek, 2018: 173).

Kuşadası çevresinde TaTuTa (Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi ve Gönüllü Bilgi ve Tecrübe Takası) projesine ev sahipliği yapan tarımsal alanlara sahip olduğu için kırsal turizme örnek gösterilebilecek bir destinasyondur. Kuşadası Gürsel Tonbul (Değirmen) Çiftliğine ziyarete gelenler burada hayvan bakımı, bahçe ve tarla işlerini gönüllü olarak yapabilmeye ve çeşitli bilgileri paylaşabilme imkanına sahip olmaktadır. Organik olarak çiftliklerde üretilen hayvansal ve bitkisel kaynaklı bu ürünler ayrıca toptan veya perakende şeklinde satışa da sunulmaktadır (Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi ve Gönüllü Bilgi ve Tecrübe Takası Projesi, 2021). Değirmen çiftliğinin yol tarafında bulunan kısmına daziyaretleri arttırmak amacıyla değirmen restoran işletmesi ve zeytinyağı müzesi ilave edilmiştir. Değirmen Çiftliği, tüm bu kendisini sürekli yenileme çalışmalarından dolayı her geçen gün ziyaretçilerin ilgisini çekmeyi başaran ve kırsal turizm beklentilerini farklı açılardan karşılayabilen bir çiftlik haline gelmektedir (Değirmen Çiftlik, 2021).

2.5.9. Etkinlik Turizmi

Bir destinasyonda etkinlik turizmi, turistik hareketliliği artırma ve mevcut rakipler arasında rekabet üstünlüğü kazanabilme amacıyla önemli bir pazarlama stratejisi olarak görülmektedir. Bu kapsamda etkinlikler içerdiği amaca yönelik kültürel, sosyal, iş amaçlı, sanatsal, politik, bilimsel ve özel (parti, düğün...) olmak üzere çeşitli şekillerde

düzenlenmektedir. Etkinlik turizmine katılım sağlamayı planlayan ziyaretçilerin asıl beklentisini ise, destinasyonun sunduğu etkinliğin otantikliği ve orijinalliği oluşturmaktadır (Uca, 2019: 53).

Kuşadası da birçok turizm bölgesi gibi çeşitli etkinliklere ev sahipliği yapan bir destinasyondur. Kuşadası Kiraz Festivali, Zeytin Festivali, Caferli Çiçek Şenliği, Soğucak Günbatımı Şenliği gibi yerel düzeyde etkinlikler; belirli ortak amaçlar doğrultusunda yılın belirli dönemlerinde kendi konseptlerinde farkındalık yaratmak amacıyla düzenlenmektedir. Festivaller süresince yarışmalar, konserler ve gösteriler ile eğlenceli vakit geçirilmesi hedeflenirken, sergiler ile Kuşadası'nın potansiyel ürünlerinin tanıtımı da desteklenmektedir. Kuşadası'nda son yılların en çok ses getiren festivallerinden bir diğeri de Kuşadası Gençlik Festivali'dir. Yaklaşık 40 sanatçının sahne aldığı festivalde, müziğin ve denizin serin sularının keyfini birlikte çıkarmanın; Kuşadası'na yönelik ziyaretçi hareketliliğinin artmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Son olarak, Eylül'ün ilk haftası düzenlenen Altın Güvercin Beste Yarışması da, amatör ve profesyonel açıdan çeşitli sanatçılara ev sahipliği yapan ve Kuşadası'nda köklü bir geçmişe dayanan bir etkinlik olmayı başarmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

2.5.10. Spor Turizmi

Toskay (1989)'e göre, spor turizmi çeşitli spor dallarına ilgi duyan kişilerin turizme katılmalarının sonucunda doğan ilişkilerin tümünü ifade etmektedir. Bir diğer ifade ile rafting, kayak, oryantiring, bisiklet, kano, yürüyüş, tırmanma, dağcılık, golf, su altı dalışları, paraşüt, avcılık ve yelkencilik vb. çeşitli spor dalları aracılığıyla katılımcıları ve izleyicileri destinasyonda buluşturan ve memleketlerine varış sürecine kadar geçen süreçte katılımcılara/ziyaretçilere çeşitli hizmetlere erişebilme olanakları sunan bir turizm çeşididir. Bu kapsamda destinasyonu ziyaret eden kişiler, konaklama, eğlence, ulaşım, yiyecek-içecek ve hediyelik eşya satın alma gibi çeşitli turistik hizmetlere de erişebilme imkanına sahiptir (Batman & Eraslan, 2007).

İçöz (1987)'e göre, Kuşadası'nda spor imkanları açısından yüzme, yelkencilik, su altı dalışları gibi birçok opsiyon bulunmaktadır. Bu kapsamda, körfezin bazı alanlarında seyahat acenteleri kontrolünde su altı dalışları gerçekleştirilmektedir (Çalışkan, 2003: 129). Buna ithafen, Kuşadası'nda dalış turizmini daha çekici ve cazip hale getirmek amacıyla, Aydın Büyükşehir Belediyesi tarafından 54 metre uzunluğa ve 44 metre kanat genişliğine

sahip Airbus A300 tipi uçak 4 Haziran 2016 tarihinde körfeze batırılmıştır (SUFOD, 2020). Öte yandan doğa yürüyüşü ile zengin manzaralar sunan Güzelçamlılokasyonu Delibaş Dağı'na yamaç paraşütünün kazandırılması amacıyla geçtiğimiz dönemlerde Türk Hava Kurumu pilotları deneme uçuşları gerçekleştirmiştir (Güney Ege Kalkınma Ajansı, 2021).

2.5.11. Üçüncü Yaş Turizmi

Maviş ve Akoğlan (1996)'e göre, sağlık koşullarının iyileştirilmesine bağlı olarak, insanoğlunun yaşam sürelerinin giderek uzadığı görülmektedir. İnsanların hayatında üçüncü dönem veya emeklilik sonrası dönem olarak bilinen bu dönemde turizme katılım sağlaması farklı bir turizm çeşidinin ortaya çıkmasında rol oynamıştır. Bu turizm çeşidi, genellikle 50,60,65 ve üzeri yaş grubunu destinasyona çekmeyi hedefleyen ve bu yaş grubuna yönelik aktivitelerin sunulduğu hizmetleri içermesiyle öne çıkmaktadır (Boz, 2004: 80).

2008 yılında gazete manşetlerinde karşılaşılan bir haberde, Kuşadası ve İsviçre arasında üçüncü yaş turizmi kapsamında ilişkilerin geliştirildiği ve sezon boyunca 20 kişilik gruplar halinde seyahatlerin sağlandığı görülmektedir (<https://www.turkiyeturizm.com/kusadasinda-ucuncu-yas-turizmi-10677h.htm>). Bir diğer habere göre, altın yaş turu kapsamında Yunanistan'ın Selanik, Atina ve Girit şehirlerinden Ege'ye bir tur düzenlendiği ve bu tur kapsamında gelen 50 yaş üzeri 1500 ziyaretçinin Kuşadası'nda bir otelde konakladığı görülmektedir (<https://www.aydinpost.com/teknoloji/altin-yas-turu-basladi-h84926.html>). Kuşadası'nın bünyesinde barındırdığı tesisler ve çevre düzenleme çalışmaları sayesinde üçüncü yaş turizminde etkili olduğunu söylemek mümkündür. Emekli ve hassas kesimi ağırlayan bu tesislerde, sağlığa verilen değer, konunun kendini güvende hissetmesi açısından önemlidir. Bu kapsamda, hijyenik mutfak ortamının varlığı, münülerin diyet seçeneklerinin hazırlanması, gürültülü olmayan ve huzurlu ortamların varlığı konuklar tarafından tesislerin tercih edilmesinde etkili olmaktadır (Boz, 2004:80). Ayrıca minibüsler ile bölgenin çoğu yerine ulaşımın mümkün olmasının ve denizin ve yeşil alanların korunmasına yönelik çevre düzenlemelerinin de destinasyon için tercih sebebi olduğu düşünülmektedir.

3. BÖLÜM

3. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA YEREL HALKA YÖNELİK NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, veri toplama yöntemi, araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları, varsayımı, kapsamı, evreni, örnekleme ve planlama süreci hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Ayrıca bu bölümde katılımcılara ait bazı demografik özelliklere de yer verilmiştir. Kuşadası'nda yürütülen araştırmada belirli bir süre destinasyonda bulunan yerel halkın; turizmin sürdürülebilirliği kapsamında görüşlerinin çevresel, ekonomik ve sosyal açıdan değerlendirilmesine yönelik bulgulara da bu bölümde yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Amacı

Bir destinasyonda yerel halkın gerek birinci dereceden gelen konuklar ile gerek turizm düzenlemeleri ile iç içe olmasının, sürdürülebilir turizmin sağlanmasında gerekli amaca ulaşmayı kolaylaştıran etken olduğu düşünülmektedir. Bir diğer ifade ile, yerel halkın görüş ve davranış şekli, destinasyonun korunmasına katkı sağlamanın yanı sıra destinasyonu tekrar ziyaret etmeyi planlayan ziyaretçilerin üzerinde de belirleyici olmaktadır. Yerel halkın gözlem ve görüşleri ışığında, destinasyonlarda turizmin mevcut durumu, getirileri ve eksikliklerine yönelik araştırmaların yürütülmesi turizmin ilk zamanlarından günümüze kadar farklı açılardan, farklı yöntemler ile araştırılan konulardan biri haline gelmiştir. Son zamanlarda bu konseptte sıklıkla karşılaştığımız sürdürülebilir turizm anlayışı da çalışma sahama dahil olan konu haline gelmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde yerel halkın bölgedeki sürdürülebilir turizm faaliyetlerine yönelik görüşleri, katılımı ve bu faaliyetlere yön verilebilmesine yönelik ileri sürdüğü fikirleri konunun merkezi amacını oluşturmaktadır.

Bu çalışma, Türkiye'nin önde gelen turizm destinasyonlarından biri olan Kuşadası'nda; sürdürülebilir turizm anlayışında önemli rollere sahip kişilerden olan yerel halkın görüşlerinin belirlenmesini amaçlamıştır. Ayrıca çalışmada ikinci bir amaç olarak, bu görüşlerin turizm ile doğrudan ilişkili olan veya doğrudan ilişkili olmayan meslek gruplarının hangisinde daha fazla konumlandırıldığının belirlenmesi de amaçlanmıştır. Kuşadası'nda turizmin gözle görülen ekonomik, çevresel ve sosyal sorunları, araştırmanın

destinasyonda yürütülmesinde veya diğer bir ifade ile araştırma alanının Kuşadası seçilmesinde etkili olmuştur.

3.2. Araştırmanın Önemi

Sürdürülebilir turizm kavramı, turizm hareketlerinin hızla artış göstermesi ile birlikte önem kazanan kavramlardan biri olmuştur. Destinasyonlarda sürdürülebilirliği sağlamak amacıyla geçmişten günümüze kadar geçen süreçte, turizmin ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlarını temel alan ve turizm hareketliliğinin bölgelerdeki olumlu veya olumsuz yansımalarını belirlemeye yönelik araştırmalar literatürde sıkça yapılmıştır (Kaya, 1997; Kervankıran, 2011; Çalışkan, 2011; Kılıç, 2020; Tuncer, 2021). Bu araştırmalara tezin birinci bölümünde daha detaylı yer verilmiş olup, bu amaçlar ile yürütülen tüm araştırmalarda destinasyonlar için sürdürülebilir turizmin gerekliliği ve öneminden sıkça bahsedilmiştir.

Bir destinasyonda turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınmayı desteklemesi ve turizmin devamlılığının sağlanması aşamasında tüm paydaşlar gibi yerel halkın görüş ve düşünceleri de önem arz etmektedir. Bu görüşlerin belirlenmesi var olan birtakım problemlerin önceden tespit edilmesi ve çözümlenmesi açısından büyük avantajlar sağlamaktadır. Bu çalışmada, ayrıca kriz dönemlerinde (salgın hastalıklar, doğal afetler, ekonomik durumlar vb.) zaman zaman korkulan boyutlara ulaşabilen turizm algısı sebebiyle yerel halkın görüş ve düşüncelerine yer verilmesinin turistik ilişkilerde ve turizmin çevre üzerindeki etkisinde eksik kalan yönleri ortaya koyabilecek bir etken olabileceği öngörülmüştür. Çalışmanın bir diğer önemi ise, bu çalışmanın tamamlandığında sonuçlarının turizm işletmeleri, belediyeler ve turizm literatürünü desteklemesine yönelik beklentilerdir.

3.3. Araştırmanın Yöntemi ve Deseni

Sürdürülebilir turizm kapsamında yerel halkın görüşlerinin belirlenmesine yönelik yürütülen bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olan fenomenolojik bakış açısından (olgubilim) yararlanılmıştır. Niçin, nasıl ve ne şekilde sorularına cevap arayan nitel araştırmalar, bir durumu ilişkili olduğu bağlantıları ile birlikte anlamayı amaçlamaktadır. Bir diğer ifade ile bu araştırmalar, durumları etkileyen değişkenleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (Arıkan, 2013: 21-22). Nitel araştırma yöntemlerinden olan fenomenolojik bakış açısı ise, Edmund Husserl tarafından araştırma bulgularını daha kesin hale getirmek

için geliştirilen bir yaklaşımdır. Husserl'e göre günlük yaşamda meydana gelen olaylar, herhangi bir tuhaflik göstermediği sürece sorgulanmazlar. Bu tip olayların kolayca gözlemlenmesi zor olduğu gibi, olayların görüldüğü gibi olmaması da muhtemeldir. Bu kapsamda fenomenolojik araştırmalar, olayların özünü anlamlandırmak için şüphe ve eleştirel yaklaşımlara ihtiyaç duyulan araştırma türü olarak açıklanmaktadır (Giorgi, 1997: 239). Bu tip araştırmalar insan düşüncelerini anlamlandırmayolunda, deneyimlerin yaşandığı doğal ortamlarda güçlü betimlemelere daha özgür şekilde olanak sağlamaktadır (Gray, 2004: 28).

3.4. Veri Toplama Tekniği

Araştırmada veriler yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinde gerçekleştirilen görüşmeler, ilgili konuda katılımcı görüşlerinin birbirinden farklı olduğu durumlarda, bütünsel bir yaklaşıma ulaşmak amacıyla tercih edilmektedir (Kozak, 2015: 34). Bu amaç ile tez boyunca yürütülen görüşmelerden hiçbiri online ortamda gerçekleştirilmemiş olup, herhangi bir plana dahil edilmeden ilgili destinasyonda gerçekleştirilmiştir. Görüşme boyunca yararlanılan soruların ölçeği 2019 yılında Burcu Görek tarafından oluşturulan "*Sustainable Tourism From The Perspectives Of Local Residents: The Case Of Büyükada*" adlı tezden uyarlanmıştır. Yapılan uyarlama soruları üzerinde uzman görüşü alınmıştır. Görüşmede yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yapılandırılmış görüşme formunun tercih edilme nedenini, veriyi derinlemesine elde etme ihtiyacı oluşturmaktadır. Bu form aracılığıyla araştırmaya gönül veren her katılımcıya aynı tip sorular iletilmiştir (Kozak, 2015: 90). Araştırma sırasında sorulan tüm soruların yanıtları katılımcıların tercihine göre ses kaydı ya da not alma şeklinde kayıt altına alınmıştır. Bu kapsamda 26 katılımcıdan ses kaydı alınmış ve 4 katılımcıdan not tutarak veriler elde edilmiştir.

3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları, Varsayımı ve Kapsamı

Araştırma soruları, Kuşadası sınırları içerisinde en az 1 yıl boyunca ikamet etmiş ve Kuşadası'nda hem yazı hem de kışı deneyimlemiş olan yerel halka uygulanmıştır. Fakat, Kuşadası iş, aile ve diğer çeşitli sebeplerden dolayı yıl içerisinde pek çok kişinin de giriş-çıkış yaptığı bir destinasyondur. Bundan dolayı yılın belirli zamanlarında Kuşadası'nda bulunan ve destinasyonda bir bağı olan kişilerin de araştırmaya dahil edilmesi uygun görülmüştür. Araştırmaya katılanların Kuşadası'nda bir yaşam kurması ve buna bağlı

olarak birey statüsünde kabul edilmesi beklendiği için, katılımcıların 18 yaş ve üzerinde olması zorunlu kabul edilmiştir. Araştırma, 23/9/2021 tarihinde başlamış ve 9/2/2022 tarihinde sonlandırılmıştır. Araştırmaya 30 kişi dahil edilmiştir.

3.6. Araştırma Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmanın evrenini, Aydın ilinin Kuşadası ilçesinde en az 1 yıl boyunca ikamet etmiş olan veya destinasyona yıl içerisinde çeşitli nedenlerden (aile, iş, okul vb.) dolayı giriş-çıkış yapmış olan yerel halk oluşturmaktadır. Kuşadası'nda turizm çeşitliliğinin fazla olması sebebiyle yerel halkın, yılın neredeyse tüm dönemlerinde turizm ile iç içe olduğu görülmektedir. Destinasyonun kapladığı yüzölçümü ve turizm giriş çıkışları birlikte değerlendirildiğinde, 1 yıllık sürenin görüş ve düşüncelerin değerlendirilmesi açısından yeterli olduğu düşünülmektedir.

Görüşme boyunca, görüşme sorularına cevap vermek isteyen her bireyin görüşmeye katılımının sağlanabilmesi için olasılığa dayalı olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Kolayda örnekleme yönteminde herhangi bir ölçüt dikkate alınmamış, belirli bir mekandaki herkese belirli bir zaman diliminde ulaşmak hedeflenmiştir. Hangi kişilerin seçileceği konusunda herhangi bir olasılık hesaplanması bulunmayan yöntem; görüşmeyi kabul eden her kişiye, herhangi bir randevuya gerek duyulmadan, ulaşılabilen her mahalle ve köyde en az bir kişi ile görüşebilecek şekilde uygulanmıştır (Kozak, 2015: 118). Bazı köylerde ve mahallelerde yaşlı nüfusun fazla olması veya yaşamın tarımsal üretim üzerine kurulu olmasına bağlı insan nüfusunun yetersiz olması; araştırmanın sınırlı kalmasında etkili olmuştur. Bu çalışmada katılımcı sayısının tespit edilmesinde, benzer çalışmalarda en çok tercih edilen katılımcı sayısı ve West (2001)'e göre araştırma sorusunun yanıtı olabilecek kavramların ve süreçlerin tekrar etmeye başladığı "doyum noktası" olarak adlandırılan aşamaya gelinceye kadar veri elde etmeye devam edilmesi yaklaşımı dikkate alınmıştır. Görüşme boyunca Kuşadası ve mahallelerinde ikamet eden bazı kişiler, iş yoğunluğu ve güven problemi sebebiyle görüşmeye dahil olmamıştır. Görüşme toplam 83 kişiye teklif edilmiş ve 30 kişinin katılımı sonucunda sonlandırılmıştır.

3.7. Katılımcılara İlişkin Bilgiler ve Özellikler

Nitel araştırma yöntemlerinde birtakım özellikler, araştırmanın ayrıntılar ile incelenmesine olanak sağlayan yardımcı değişkenlerdir. Bu araştırma süresince de gerek

ayrıntuların tespit edilebilmesi gerek güvenilirliğin sağlanması amacıyla katılımcılara ait bazı bilgiler Tablo 3.1. de verilmiştir:

Tablo 3.1. Katılımcılara İlişkin Bilgiler Tablosu

Katılımcı	Cinsiyet	Görüşme Tarihi ve Saat Aralığı	Meslek Grubu	Yaş Aralığı (18-30.,31-50., 50+ ve üzeri).	Görüşme Yapılan Mahalleler
Katılımcı 1 (K1)	Erkek	23.09.2021-18:00-18:22	Yiyecek-İçecek işletme sahibi	31-50 aralığında	Davutlar Mah.
Katılımcı 2 (K2)	Erkek	24.09.2021-14:30-14:42	Esnaf	31-50 aralığında	Güzelçamlı Mah.
Katılımcı 3 (K3)	Erkek	30.09.2021-10:05-10:30	Kamu Görevlisi	31-50 aralığında	Camikebir Mah.
Katılımcı 4 (K4)	Kadın	21.10.2021-14:42-15:11	Restoran işletmesi sahibi	31-50 aralığında	Kadınlar Denizi Mah.
Katılımcı 5 (K5)	Erkek	22.10.2021 19:28-19:45	Sinema çalışanı	18-30 aralığında	İkiçeşmelik Mah.
Katılımcı 6 (K6)	Erkek	22.10.2021 15:00-15:27	Sosyal Hizmet Uzmanı	18-30 aralığında	Karaova Mah.
Katılımcı 7 (K7)	Erkek	01.11.2021 11:45-12:05	Seyahat Acentesi Sahibi	31-50 aralığında	Kadınlar Denizi Mah.
Katılımcı 8 (K8)	Erkek	01.11.2021 13:20-13:41	Otel sahibi	50+ ve üzeri	Kadınlar Denizi Mah.
Katılımcı 9 (K9)	Kadın	01.11.2021 16:40-16:57	Otel çalışanı	18-30 aralığında	Türkmen Mah.
Katılımcı 10 (K10)	Erkek	02.11.2021 13:07-13:28	Emlak ve Otomatik Sektörü	50+ ve üzeri	Cumhuriyet Mah.
Katılımcı 11 (K11)	Kadın	02.11.2021 14:10- 14:30	Akademisyen	31-50 aralığında	Bayraklıdede Mah.
Katılımcı 12 (K12)	Kadın	22.11.2021 14:02-14:20	Akademisyen	31-50 aralığında	Bayraklıdede Mah.
Katılımcı 13 (K13)	Erkek	23.11.2021 15:11-15:35	Hotel &Restoran İşletmecisi	31-50 aralığında	Kirazlı Köyü /Mah.
Katılımcı 14 (K14)	Erkek	25.11.2021 11:40-11:53	Ulaşım Hizmetleri	50+ ve üzeri	Türkmen Mah.
Katılımcı 15 (K15)	Kadın	08.12.2021 12:42-12:53	Otel sahibi	50+ ve üzeri	Caferli Köyü /Mah.

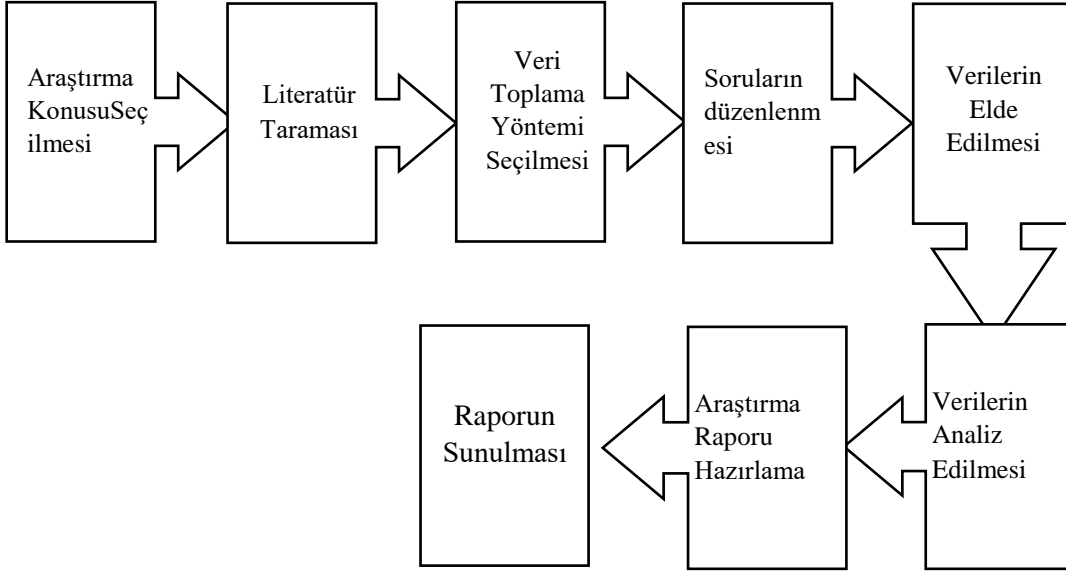
Tablo 3.1. Katılımcılara İlişkin Bilgiler Tablosu (Devamı)

Katılımcı	Cinsiyet	Görüşme Tarihi ve Saat Aralığı	Meslek Grubu	Yaş Aralığı (18-30.,31-50., 50+ ve üzeri).	Görüşme Yapılan Mahalleler
Katılımcı 16 (K16)	Erkek	09.12.2021 15:28-15:45	Ziraat Mühendisi	31-50 aralığında	Cumhuriyet Mah.
Katılımcı 17 (K17)	Erkek	10.12.2021 09:53-10:03	Yiyecek-İçecek İşletme Sahibi	31-50 aralığında	SoğucakKöyü /Mah.
Katılımcı 18 (K18)	Erkek	16.12.2021 12.50-13:18	Ulaşım Hizmetleri	31-50 aralığında	Kadınlar Denizi Mah.
Katılımcı 19 (K19)	Erkek	17.12.2021 11:23-11:45	Otel çalışanı	50+ ve üzeri	Güzelçamlı Mah.
Katılımcı 20 (K20)	Erkek	17.12.2021 13:30-14:02	Otel sahibi	31-50 aralığında	Güzelçamlı Mah.
Katılımcı 21 (K21)	Erkek	22.12.2021 11:50-12:12	Otel çalışanı	18-30 aralığında	Türkmen Mah.
Katılımcı 22 (K22)	Erkek	25.12.2021 15:03-15:40	Esnaf	31-50 aralığında	Ege Mah.
Katılımcı 23 (K23)	Erkek	26.12.2021 16:45-17:03	Diş Hekimi	31-50 aralığında	Cumhuriyet Mah.
Katılımcı 24 (K24)	Erkek	26.12.2021 12:08-12:30	Ressam& Sanat Galerisi Sahibi	50+ ve üzeri	İkiçeşmelik Mah.
Katılımcı 25 (K25)	Kadın	11.01.2022 15:05-15:20	Seyahat Acentesi Çalışanı	18-30 aralığında	Türkmen Mah.
Katılımcı 26 (K26)	Erkek	12.01.2022 10:45-10:58	Kuaför	31-50 aralığında	Türkmen Mah.
Katılımcı 27 (K27)	Kadın	12.01.2022 14:05-14:27	Vakıf Yöneticisi	31-50 aralığında	Camiatik Mah.
Katılımcı 28 (K28)	Erkek	12.01.2022 16:15-16:51	Emekli Öğretmen	50+ ve üzeri	Camiatik Mah.
Katılımcı 29 (K29)	Kadın	09.02.2022 11:42- 12:10	Öğrenci	18-30 aralığında	Hacıfeyzullah Mah.
Katılımcı 30 (K30)	Erkek	09.02.2022 13:03- 13:18	Esnaf	31-50 aralığında	Değirmendere Mah.

Araştırmaya katılanların %74 ü erkek ve %26'sı kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcılar yaş gruplarına göre incelendiğinde ise; %56 oranının otuz bir ile elli yaş arasında olduğu, %24 oranının 50 yaş ve üzeri olduğu ve %20 oranının on sekiz ile otuz yaş arasında olduğu görülmektedir. İlgili kişilerin 14 tanesi turizm ile doğrudan ilişkili olan konaklama, yiyecek içecek ve ulaşım hizmetlerini temsil eden kişilerden; 14 tanesi turizm ile doğrudan ilişkili olmayan farklı meslek gruplarından ve 2 tanesi akademisyen olmak üzere çeşitli kategorilerde değerlendirilmiştir. Kuşadası'nda yürütülen araştırma Türkmen, Kadınlar Denizi, Bayraklıdede, Hacıfeyzullah, Camiatik, İkiçeşmelik, Cumhuriyet, Camikebir, Ege, Karaova ve Güzelçamlı olmak üzere merkezi ve denize yakın konumda bulunan toplam 11 ayrı mahalle ve Davutlar, Soğucak, Kirazlı ve Caferli olmak üzere Kuşadası merkezine ve denizine daha uzak mesafeye sahip 4 farklı köy ve mahallede yürütülmüştür. Öte yandan araştırma süresinin farklılaşmasına neden olan çeşitli nedenler mevcuttur. Katılımcılardan bazıları iş yoğunluğu fazla olduğundan dolayı görüşmeyi mümkün olduğunca hızlı, kısa, net ve pratik cevaplarla tamamlamaya çalışmıştır. Ayrıca istisnai olarak yaşadığı köy ortamında genel olarak sorun olmadığını düşünen ve bundan dolayı görüşme cevapları ve süresi kısılğını koruyan katılımcıya da rastlanmıştır.

3.8. Araştırmanın Planlanma Süreci

Araştırmalar içerisinde birçok işlem ve faaliyetleri barındıran uzun kapsamlı bir süreçtir. Bu işlem ve faaliyetler sürecin en başında doğru bir şekilde planlandığında, araştırma boyunca karşılaşılabilecek olası risk ve hatalar en aza indirgenecektir. Araştırma planlamasında temel amaç ise bu faaliyetlerin kim tarafından, nasıl, nerede ve ne zaman yapılacağıının en baştan planlanmasıdır (Arıkan, 2013: 31-32).

Tablo 3.2. Araştırma Planlama Süreci

Bu araştırmanın planlama süreci Tablo 3.2. de verildiği gibi yürütülmüştür. İlk olarak seçilen araştırma konusu, literatürde eksik dolduracak şekilde belirlenmiş ve araştırmanın amacı, önemi ve yöntemi ile ilişkili olacak şekilde oluşturulmuştur. Seçilen konu ile ilgili ulusal ve uluslararası literatür yedi aylık süre boyunca incelenmiştir. İlerleyen aşamada, araştırma konusuna uygun olacak soruların düzenlenmesi ve veri toplama yönteminin seçilmesi gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara üzerinde uyarılma yapılan sorular yöneltilmiş ve katılımcıların vermiş oldukları cevaplar bir Word dosyası üzerinde analiz edilmiştir. Elde edilen veriler sonucunda araştırma raporu hazırlanmıştır.

3.9. Araştırmanın Soruları ve Verilerin Toplanması

Kuşadası'nda yürütülen bu araştırma kapsamında "Sürdürülebilir turizmin sağlanmasında yerel halkın görüşleri nelerdir?" sorusuna cevap aranmaktadır. Bu genel soru kapsamında sürdürülebilir turizmin ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel boyutlarından yararlanılarak incelenen sorular aşağıda verilmiştir:

- Sürdürülebilir turizm kapsamında yerel halkın turizmin ekonomik boyutuna yönelik görüşleri nelerdir?
- Sürdürülebilir turizm kapsamında yerel halkın turizmin sosyo-kültürel boyutuna yönelik görüşleri nelerdir?
- Sürdürülebilir turizm kapsamında yerel halkın turizmin çevresel boyutuna yönelik görüşleri nelerdir?

Bu araştırma sorularına ait verileri elde etmek için, Burcu Görek tarafından 2019 yılında oluşturulan ‘‘Sustainable Tourism From The Perspectives Of Local Residents: The Case Of Büyükada’’ adlı tezden yararlanılmıştır. Araştırma sorularına cevap olabilecek kapsamda görüşme esnasında katılımcılara iletilen sorular aşağıda verilmiştir:

- Kuşadası’nda kaç yıldır yaşıyorsunuz? Yaşamınızı devam ettirmeyi düşünüyor musunuz?
- Kuşadası turizmi üzerinde etkisi olan önemli varlıklar sizce nelerdir? Bu varlıkların yeterince korunduğunu düşünüyor musunuz? Neden?
- Kuşadası’nda yaşam kalitesinin geliştirilmesi için önerileriniz var mıdır?
- Kuşadası’nın ziyaretçiler tarafından sık tercih edilen bir destinasyon olması bölgeyi olumlu veya olumsuz ne şekilde etkilemektedir?
- Kuşadası’na gelen ziyaretçilerin yeterince harcamalar yapıp bölge ekonomisine katkıda bulunduğunu düşünüyor musunuz? Sizce en çok hangi ürünleri talep ediyorlar?
- Kuşadası’ndan ziyaretçilerin hangi izlenimler ile ayrıldığını düşünüyorsunuz?
- Son yıllarda turizm hareketlerinden dolayı ziyaretçi sayılarında yaşanan artışlar, sizce konaklama, yiyecek içecek veya gayrimenkul sektöründe fiyatları etkiliyor mu? Niçin böyle düşünüyorsunuz? Yaşadığınız bir örnek olay varsa bizimle paylaşabilir misiniz?
- Kuşadası’nda turizm hareketlerinin giderek artmasının; uyuşturucu, alkol kullanımı ve diğer suçlara yönelik eğilimleri arttırdığını düşünüyor musunuz? Yaşadığınız bir örnek olay varsa bizimle paylaşabilir misiniz?
- Sizce Kuşadası halkının geçmişte ve günümüzde ziyaretçilere bakış açısı arasında farklılıklar var mıdır? Niçin böyle düşünüyorsunuz?
- Kuşadası’nda turizm alanlarına yönelik fiziksel yapılanmanın doğal çevreye zarar verdiğini düşünüyor musunuz? Neden?
- Kuşadası’na yönelik turizm hareketlerinin, destinasyonda huzurun bozulmasına ve yaşam standartlarının zorlaşmasına (Örneğin, belediye işlerinin aksaması gibi...) sebep olduğunu düşünüyor musunuz? Yaşadığınız bir örnek olay varsa bizimle paylaşabilir misiniz?

- Kuşadası'nda turizmin sosyal ve kültürel yaşama katkısı olduğunu düşünüyor musunuz? Niçin böyle düşünüyorsunuz?
- Son olarak Kuşadası turizminin geleceği hakkında neler söylemek istersiniz?

3.10. Verilerin Analizi, Kodlanması, Güvenilirlik ve Bulguların Yorumlanması

Bu çalışmada nitel araştırma analiz yöntemlerinden olan içerik analizi ve betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Betimsel analiz, araştırmada elde edilen görüşleri daha önceden belirlenen çeşitli kategorilere yerleştiren ve benzer temalar halinde incelenmesini sağlayan bir tekniktir. Betimsel analizde, katılımcıların görüşlerini çarpıcı biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilmektedir. Bu analiz yönteminde temel amaç, araştırmanın bulgularının düzenli ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya sunulmasıdır. Bu amaçla elde edilen veriler ilk başta sistematik ve açık şekilde betimlenirken; daha sonra bu betimlemelerin yorumlanması, neden-sonuç ilişkilerinin irdelenmesi ve ortaya çıkan temalar ile bulguların ilişkilendirilmesi amaçlanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2011: 224).

Sosyal bilimler alanında sıklıkla insan davranışları ve doğasını belirleme çalışmalarına olanak sağlayan içerik analizi ise; betimsel analizde farkedilmeyen ve daha yoğun anlam taşıyan verilerin kavramlara ve ilişkilere ulaştırılmasına olanak sağlayan bir tekniktir. Bir diğer ifade ile içerik analizi, verilerin içerisinde saklı olanı bir dedektif gibi aramaktır (Büyüköztürk vd., 2008: 240; Yıldırım & Şimşek, 2011: 227). Araştırma boyunca elde edilen verilerin detaylı şekilde irdelenmesi, araştırma sonuçlarının geçerlilik ve güvenilirliğinin belirlenmesinde de önemli bir faktör konumundadır (Şengül vd., 2018: 494). Ayrıca nitel araştırmalarda, çalışma alanında geçirilen sürenin fazla olması ve araştırmacının, katılımcılara olan yakınlığı geçerlilik ve güvenilirliği arttıran bir diğer faktör olarak kabul edilmektedir (Creswell, 2013: 250).

Bu analizler kapsamında, araştırmada elde edilen verilerin toplanma sürecinde, yapılan görüşmelerde alınan ses kayıtlarından yararlanılmıştır. Nadir de olsa katılımcılar ses kaydı alınmasını istemediği durumlarda veriler not tutma yöntemi ile elde edilmiştir. Bu veriler, görüşmelerden sonra bir Word dosyasında düzenlenmiştir. Bu dosyada katılımcıların sahip olduğu görüşler analiz edilmiştir. Katılımcıların vermiş oldukları cevaplar doğrultusunda ana soruya yanıt olabilecek anlamlı ve sık tekrar eden önemli noktalar tespit edilmiştir. Bu önemli noktalar kodları oluşturmuştur. Verilerin

kodlanmasından sonra katılımcıların görüşlerini belirli açılarda birleştiren ya da farklılaştıran önemli noktalar tespit edilmiştir. Bu görüşlerin birbiri ile olan ilişkisi analiz edildikten sonra, bu ilişki daha genel bir yaklaşıma doğru kategorilerin ve en genel yaklaşım olarak da temaların oluşturulmasında etkili olmuştur. Bu çalışmada en genel yaklaşım olan temalar oluşturulurken, sürdürülebilir turizmin ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel boyutlarından yararlanılmıştır.

Tablo 3.3. Araştırma Temaları Tablosu

<p>ÜST TEMA 1: ORTAK GÖSTERGELERE İLİŞKİN BULGULAR Alt Kategori 1: Turizm ve Yaşam Devamlılığının Değerlendirilmesi Alt Kategori 2: Turizme Ait Varlıklar ve Korunma Durumlarının Değerlendirilmesi Alt Kategori 3: Katılımcıların Mahalle Bazında Önerilerine Yönelik Bulgular</p>
<p>ÜST TEMA 2: SOSYO-KÜLTÜREL GÖSTERGELERE İLİŞKİN BULGULAR Alt Kategori 1: Turizm ve Uyarıcı Maddelere/Suçlara Yönelik Eğilimlerin Değerlendirilmesi Alt Kategori 2: Sosyo-Kültürel Yaşamda Turizmin Etkilerinin Değerlendirilmesi Alt Kategori 3: Yerel Halkın Davranışlarına Yönelik Değerlendirme Alt Kategori 4: Turizm ve Yaşam Refahına Göre Değerlendirme</p>
<p>ÜST TEMA 3: EKONOMİK GÖSTERGELERE İLİŞKİN BULGULAR Alt Kategori 1: Destinasyona Yönelik Seyahatlerin Etkilerinin Değerlendirilmesi Alt Kategori 2: Yerel Halkın Alım Gücüne Yönelik Değerlendirme</p>
<p>ÜST TEMA 4: ÇEVRESEL GÖSTERGELERE İLİŞKİN BULGULAR Alt Kategori 1: İklim ve Çevre İlişkisine Yönelik Değerlendirme Alt Kategori 2: Turizmin Doğal Yaşam ve Çevresel Boyutunun Değerlendirilmesi Alt Kategori 3: Fiziki Yapılanma ve Görüntü Kirliliğine Yönelik Değerlendirme</p>

Üst Tema: Ortak (Ekonomik, Sosyal, Çevresel) Göstergelere İlişkin Bulgular

Alt Kategori 1: Turizm ve Yaşam Devamlılığının Değerlendirilmesi

Bu tema kapsamında katılımcılara yöneltilen soru ‘‘Kuşadası’nda kaç yıldır yaşıyorsunuz? Kuşadası’nda yaşamınızı devam ettirmeyi düşünüyor musunuz? Neden?’’ şeklindedir. Bu soruya toplam 30 katılımcıdan 25 tanesi (%83.33) ‘‘Evet, yaşamımı devam ettirmeyi düşünüyorum’’ doğrultusunda cevap vermiştir. Destinasyonun tercih edilmesinde katılımcıların mesleki durumları incelendiğinde ise, turizm ile doğrudan ilişkili olan (K1, K4, K7, K8, K9, K13, K14, K17, K18, K19, K20, K21, K25) katılımcıların, doğrudan ilişkili olmayan (K2, K16, K22, K23, K24, K26, K27, K28, K29, K30) katılımcılara kıyasla bölgede hayatını daha fazla sürdürdüğü/sürdürmeyi hedeflediği tespit edilmiştir. Ayrıca akademisyen K11 ve K12 de destinasyonda yaşamını devam ettirmeyi hedeflediğini ifade etmiştir. İlgili görüşler ve katılımcıların destinasyonda yaşamına devam etmesine neden olan etkenler Tablo 3.4. de verilmiştir:

Tablo 3.4. Kuşadası'nda Yaşam Devamlılığına Neden Olan Etkenler Tablosu

Katılımcı	İfadeler	Sıklık Oranı
K2, K11, K12, K13, K17, K18, K19, K20, K21, K24, K25, K26, K27, K28, K30	Destinasyonun doğasını, tarihini sevme ve sosyal çevrenin varlığı	15
K1, K7, K8, K9, K13, K14, K16, K20, K22, K23, K26	Turizmin doğrudan veya dolaylı olarak beraberinde getirdiği iş olanakları	11
K8, K9, K25	Turizm sektörünü sevmeleri	3
K4	Ulaşım rahatlığı	1
K29	Destinasyonun aktivitelere imkan sağlayan geniş alanlara sahip olması	1

Tablo 3.4'e göre katılımcıların ifadeleri incelendiğinde, Kuşadası'nda yaşamlarını idame ettirmeleri ve ilerleyen dönemlerde de destinasyonda yaşamak istemeleri ile ilişkili olan 5 faktör ortaya çıkmıştır. Bu faktörlerden en sık bahsedilen destinasyonun tarihi ve doğasını sevme ve destinasyonda katılımcıların kurmuş oldukları sosyal ilişkilerin bulunduğu çevrenin varlığıdır. Kuşadası'nda turizmin doğrudan veya dolaylı olarak getirmiş olduğu iş fırsatları da destinasyonda yaşamaya neden olan sık bahsedilen diğer bir faktör olarak görülmektedir. Katılımcılar öte yandan, turizm sektörünü sevmeleri, ulaşım rahatlığı, destinasyonun çeşitli aktivitelere imkan sağlayan alanlara sahip olması ile bu destinasyonda yaşam devamlılığı arasında bir bağ kurmuştur. Bu görüşlere örnek niteliğinde olan bazı aktarımlar aşağıda verilmiştir:

K8: "Kuşadası'nda 15 yıldır yaşıyorum, burada yaşamayı da herhangi bir aksilik olmazsa idame ettirmeyi düşünüyorum. Çünkü emekliyim, burası tam emeklilerin yaşayabileceği bir ortamdır. Turizmi de seviyorum, sevdiğim işi devam ettirmeyi düşünüyorum."

K14: "Kuşadası'nda aşağı yukarı 40 senedir yaşıyorum buradaki mesleğim gereği yaşamımı devam ettirmeyi düşünüyorum."

K26: "25 yıldır Kuşadası'ndayım. Yaşamımı devam ettirmeyi düşünüyorum. İşimiz burada, ailemiz burada... Düzenimizi burada kurduk. Hava şartları, iklimler her şey bütünüyle güzel..."

Bu görüşlerin aksine, K3 aynı soruya "Kuşadası'nda 7 yıldır yaşıyorum ve hayat pahalılığından dolayı önümüzdeki süreçte yaşamayı düşünmüyorum" şeklinde cevap vermiştir. K3 ün ilgili görüşü, araştırmaya katkı sağlayan K11 ve K29'un yorumladığı ekonomik yük görüşü ile örtüşmektedir. K11, kendisine yöneltilen bir soruda, bölgede

özellikle emlak fiyatları olmak üzere fiyatların çok yüksek olduğunu ifade etmiştir. Buna ek olarak, Adnan Menderes Üniversitesi Turizm Fakültesi'nde okuyan öğrencilerin ev kiralarken birtakım sıkıntılar yaşadığını, bölgede yaşayan yerel halkın da ev satın alma konusunda benzer sıkıntılarının olduğunu ifade etmiştir. K11, bölgeye gelen yabancıların bölge için getirisi olmasına rağmen, bölgede yaşayan halk için enflasyon yaratması nedeniyle negatif bir yönünün varlığına da değinmiştir. K29 ise destinasyondaki durumu şu şekilde değerlendirmiştir: *“...Kuşadası çok pahalı, ev kiralari çok fazla... Bu ülkenin artık genel bir sorunu olarak görülebilir ama Kuşadası özelinde konuştuğumuz için aşırı pahalı bir yer olarak görüyorum. Buradan bir gün taşınmak istesem cidden bu yüzden taşınmak isterim heralde... Tek sebep bu olabilir. Onun haricinde bir sıkıntısı olduğunu çok düşünmüyorum açıkçası...”*

K5, 7 yıldan daha uzun süredir Kuşadası'nda yaşadığını ve yaşamını bir şarta bağlı sürdürmeyi düşündüğünü ifade etmiştir. Kuşadası merkezin çok boğucu olduğunu düşünen K5, Kuşadası'nın merkezi dışında yaşamak istediğini söylemiştir. Bu görüş K15'in şu görüşüyle benzer doğrultudadır: *“Evet ama yani bir köyde yaşadığım için devam ettirmeyi düşünüyorum. Çünkü Kuşadası'nın şu an da tam merkezinde değiliz, burası bir kırsal köy... Kırsalda doğanın ve tarımın içinde yaşamak çok cazip... Bana avantajlı geliyor.”* Son olarak K10 ise görüşünü, eğer iyi bir mesleğe sahip olmasaydım kesinlikle burada yaşamayı düşünmezdim şeklinde ifade etmiştir. Bu görüş de aslında tekrar bir şarta bağlı olma durumu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Alt Kategori 2: Turizme Ait Varlıklar ve Korunma Durumlarının Değerlendirilmesi

Bu tema kapsamında katılımcılara yöneltilen soru *“Kuşadası turizmi üzerinde önemli varlıklar sizce nelerdir? Bu varlıkların yeterince korunduğunu düşünüyor musunuz?”* sorusudur. Bu soru kapsamında ilk olarak, Kuşadası turizmi üzerinde etkisi önemli görülen varlıklar ve bu varlıkların tekrarlanma sıklığı Tablo 3.5. de incelenmiştir. Katılımcıların vermiş oldukları cevaplar doğrultusunda, Kuşadası ve İzmir'in sahip olduğu coğrafi konumu, İzmir turizminin Kuşadası turizmi üzerinde etkisini gözle görülür kılmıştır. Efes Antik Kenti ve Meryemana Evi, İzmir sınırları içerisinde olmasına rağmen, Kuşadası turizmi üzerinde etkisi olan önemli varlıklar olarak görülmektedir. Öte yandan Dilek Yarımadası Büyük Menderes Deltası Milli Parkı, Kuşadası kruvaziyer limanı, Şirince, Kadınlar plajı, Güvercinada kalesi, Selçuk kalesi, Priene ören yeri vb. tabloda verilen birçok

turistik çekim merkezinin Kuşadası'nda turizm hareketliliğinin sağlanmasında önemli roller üstlendiği saptanmıştır.

Tablo 3.5. Kuşadası Turizmi Üzerinde Etkisi Olan Varlıklar

Katılımcı	İfadeler	Sıklık Oranı
K4, K6, K8, K11, K12, K13, K14, K18, K21, K22, K23, K25, K28, K29	Efes Antik Kenti	14
K4, K5, K6, K8, K10, K11, K18, K21, K22, K23, K25, K29	Meryemana Evi	12
K1, K3, K8, K11, K13, K18, K24	Dilek Yarımadası Büyük Menderes Deltası Milli Parkı	7
K11, K12, K13, K21, K28, K29, K30	Kuşadası Kruvaziyer Limanı	7
K5, K8, K11, K18, K22	Şirince	5
K11, K12, K16, K24, K29	Kadınlar Plajı	5
K11, K13, K14, K28	İzmir	4
K6, K29, K30	Güvercinada Kalesi / Kuşadası Kalesi	3
K8, K18, K23	Selçuk	3
K3, K18	Zeus Mağarası	2
K11, K28	Priene Ören Yeri	2
K11, K28	Milet	2
K18	St. Jean Kilisesi	1
K24	Kuştur	1
K11	Kirazlı Köyü	1
K3	Kervansaray	1
K11	Pamukkale	1

İlgili sorunun diğer kısmında bu varlıkların hangi ölçüde korunduğuna yönelik değerlendirmeler yapılmıştır. Katılımcıların %39 u bu varlıkların yeterince korunduğunu ifade ederken, %62 si yeterince korunmadığını ifade etmiştir. Turizm ile doğrudan ilişkili olan ve varlıkların yeterince korunduğunu düşünen (K1, K4, K8, K17, K18) katılımcıların sayısı, turizm ile doğrudan ilişkili olmayan (K6, K10, K22, K23, K24) katılımcıların sayısına eşittir. Bu açıdan değerlendirildiğinde mesleğe yönelik bir farklılaşma tespit edilmemiştir. Katılımcıların varlıkların korunması görüşüne sahip olmalarında etkili olan nedenler Tablo 3.6. da verilmiştir.

Tablo 3.6. Varlıkların Korunma Durumunun Değerlendirilmesi

Katılımcı	İfadeler	Sıklık Oranı
K8, K18, K24	Destinasyonda restorasyon çalışmalarının varlığı	3
K6, K22, K23	Destinasyon içerisinde veya çevresinde bulunan varlıkların, tarihi dokulara sahip olması	3
K1, K23	Belediye ve hükümet tarafından verilen destekler	2
K6, K10	Destinasyonun dini çekim merkezi olan Meryemana Evi'ne yakınlığı	2

Tablo 3.6 da katılımcıların ifadeleri doğrultusunda; Kervansaray, Güvercinada, Efes ve Meryemana gibi turistik çekim noktalarının koruma çalışmalarına (restorasyon) katılması

ve destinasyon içerisinde veya çevresinde bulunan varlıkların tarihi dokulara sahip olması bu varlıkların korunduğunu düşünmeleri ile ilişkili nedenler olarak saptanmıştır. Öte yandan belediye ve hükümet tarafından verilen destekler ve destinasyonun dini çekim merkezi olan Meryemana Evi'ne yakınlığı varlıkların korunmasında etkili diğer nedenler olarak tespit edilmiştir. Bu kapsamda bazı örnek niteliğinde kabul edilebilecek aktarımlara aşağıda yer verilmiştir:

K8: *“Kuşadası'ndaki önemli varlıklar Efes, Meryemana, Selçuk, Şirince, Millipark'tır. Kruvaziyer gemileri ile olsun gelen Avrupalıların çoğu bunlar için geliyor buraya... Ama bunların üç yıl öncesine kadar korunduklarından pek emin değildim. Son üç yıl içerisinde biraz restorasyon yapıldı Güvercinadaya, Efes'e, Meryemana'ya... Aslında Efes, Meryemana İzmir Belediyesi'ne ait... Yani Kuşadası Belediyesi'ne ait olmasa bile varlıklar Kültür Bakanlığı altında restorasyon çalışmalarına katılıyor.”*

K24: *“Bence deniz, sahil bandı, işte kadınlar plajı var, Kuştur var. Ve Dilek Yarımadası'na giden upuzun bir sahil şeridi var. Yok böyle bir yer... Mesleğim gereği Türkiye'nin bütün kıyılarını bilirim, yok böyle bir yer... Müthiş bir yer... Avrupa-i bir kent... Buranın benim anladığıma göre büyük bir sanat merkezi olması lazım... Belediyeler elinden geleni yapıyorlar. Kervansaray, Güvercin ada restorasyon yapılıyor.”*

Bu görüşlerin aksine varlıkların yeterince korunmadığını düşünen katılımcıların neden bu düşünceye sahip olduğuna ve bu görüşe yönelik sıklık oranlarına Tablo 3.7. de yer verilmiştir. Katılımcılar arasında turizm ile doğrudan ilişkili olan (K7, K13, K14, K19, K21, K25) ve doğrudan ilişkili olmayan (K3, K5, K16, K26, K27, K28, K29, K30) olmak üzere mesleğe yönelik değerlendirmeler yürütüldüğünde, turizm ile doğrudan ilişkili olmayan katılımcıların varlıkların yeteri kadar korunmadığına ve sorunları tespit etmeye yönelik yaptığı görüşlerine, turizm ile direkt ilişkisi olan katılımcılara göre daha sık rastlanmıştır. Bu kapsamda sorun kabul edilen görüşlere Tablo 3.7. de yer verilmiştir:

Tablo 3.7. Destinasyonda Mevcut Sorunlar

Katılımcı	İfadeler	Sıklık Oranı
K12, K14, K16, K26, K28, K29	Destinasyonda çarpık yapılaşmanın varlığı	6
K3, K27, K28, K30	Kültürel, tarihi ve mimari değerlerin korunamaması	4
K11, K12, K19, K25	Kalabalığın beraberinde getirmiş olduğu deniz ve çevre kirliliği	4
K7, K11, K29	Kanalizasyon ve yolların sebep olduğu altyapı problemleri	3
K5, K21	Tanıtım yetersizliği	2
K3, K11	Şehir planlaması sorunları	2
K3	Ulaşım problemleri	1

Tablo 3.7’de, destinasyonda varlıkların yeterince korunmadığının göstergesi kabul edilebilecek sorunlar görülmektedir. Katılımcılar tarafından bu duruma neden olan en sık bahsedilen sorun destinasyonda giderek artan çarpık yapılaşmanın varlığıdır. Öte yandan kültürel tarihi ve mimari değerlerin korunamaması, deniz ve çevre kirliliği, altyapı problemleri, tanıtım yetersizliği, ulaşım sıkıntıları ve şehir planlaması sorunları varlıkların korunmadığının göstergesi kabul edilebilecek diğer nedenler olarak tespit edilmiştir. Bu kapsamda bazı örnek niteliğinde olabilecek aktarımlara aşağıda yer verilmiştir:

K3: “Zeus Mağarası, Kuşadası Milliparkı, Kervansaray ve minimum lokasyonlar bence önemli görülen değerler arasında... Kuşadası’nın ana yerleşkesinin olduğu yerin çok iyi korunmadığını, özellikle mesire alanının bulunduğu yerin değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Kuşadası’nın eskiden beri oluşmuş bir kemik yapısı var. Bu yapının korunduğunu düşünmüyorum. Ulaşım ve Kuşadası’nın planlanması yönüyle çok büyük sıkıntılar var. Yapılaşma daha çok kent yapılaşmasına döndüğü için insanların yeme-içme vb taleplerinde gereğinden fazla fiyat ödediğini düşünüyorum. Çünkü insanların belirli fiyatların üzerinde satış yaptıklarını çok gördüm. Bundan dolayı turistlerin adaya gelmesi de gitgide azalıyor.”

K11: “Her ne kadar merkezde denize girmek çok sağlıklı olmasa da denizler var, Efes, Meryemana var. Didim Milet ve Priene yakın... Şirince yakın... Pamukkale çok uzak değil günübirlik gidip gelinebilecek yerler arasında... İzmir yakın alışveriş turları vs. için... Millipark doğal bir alan önemli çekim merkezi... Kongre merkezi var ama aktif değil düzgün kullanılırsa faydalı olabileceğini düşünüyorum. Liman var, marina var bunlar önemli çekim noktaları... Şimdi şimdi kırsal turizm anlamında Kirazlı, Gökçealan köyleri bu anlamda ileriki dönemlerde cazibe noktası olabilir. Belediyenin bu dönem ağırlık verdiği kültür sanat konusu var. Yanlış hatırlamıyorsam, ismini tam hatırlamıyorum ama heykel

sempozyumu gibi bir şey düzenleniyor galiba... Hani kültür sanat alanında da yatırım yapılırsa büyük şehre yakın olması, turistik yer olması bu anlamda Kuşadası'nı avantajlı noktaya çevirebilir diye düşünüyorum. Bu varlıkların yeterince korunduğunu düşünmüyorum. Belediye ve Kamu dahil olmak üzere neler yapıldığını çok detaylı bilemiyorum ama çevre temizliği konusunda biraz sıkıntılar var. Kalabalık olması yani biz bunu dersler de de konuşuyoruz taşıma kapasitesi diye bir kavram var. Bu aşıldığı zaman sıkıntı yaratabiliyor. Hatta geçtiğimiz yaz sahil siteleri tarafında tam detayını hatırlayamadığım kanalizasyon ile ilgili bir sıkıntı yaşandı, pis sular denize aktı. Önümüzdeki yıllarda planlamalar yapılırken, nüfusun yaz döneminde artabileceğini düşünerek ve planlı bir şekilde yapılması gerektiğini düşünüyorum.”

K27: *“Öne çıkan yazın deniz, kum, güneş ve eğlence hayatı... Ama tabii geri planda çok derin bir kültür var konuşulmayan ve görülmeyen... Mesela şu an içinde bulunduğumuz mahalle çok önemli, çok değerli...Deniz, kum, güneşe yenik düşmüş... Eskiden sabunculuk, tütüncülük varmış. Bunlar aslında turizme evirilebilir şeyler ama ne yazık ki Kuşadası'nda bir turizm olsa da kültür yok. Bu varlıkların korunduğunu düşünmüyorum. Örneğin 1970 lerin sonunda Mimar Cengiz Bektaş'ın bir çalışması var Kuşadası evleri hakkında ama o tarihten itibaren şu ana kadar bu çalışmanın üzerine hiçbir çalışma yapılmamış. Bu içinde bulunduğumuz mahalle gerek evleri gerek mimari yapıları gerek kültürü nedeniyle bence korunması, konuşulması gereken bir yer...”*

Üst Tema: Sosyo-Kültürel Göstergelere İlişkin Bulgular

Alt Kategori 1: Turizm ve Uyarıcı Maddelere/ Suçlara Yönelik Eğilimlerin Değerlendirilmesi

Bu tema kapsamında katılımcılara *“Kuşadası'nda turizm hareketliliğinin giderek artmasının uyuşturucu, alkol kullanımı veya diğer suçlara eğilimleri arttırdığını düşünüyor musunuz? Yaşadığınız bir örnek olay varsa bizimle paylaşabilir misiniz?”* sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %54'ü turizmin bu tür eğilimleri tetiklediğini düşünmemektedir. Turizm ile doğrudan ilişkili olan (K4, K13, K14, K15, K19, K20, K25) ve doğrudan ilişkili olmayan (K2, K6, K10, K22, K27, K30) katılımcıların mesleki durumları dikkate alındığında turizm ile doğrudan ilişkili olan katılımcıların, diğer meslek gruplarına göre turizmin suçlara/uyarıcı maddelere teşvik etmediği görüşüne daha fazla sahip olduğu görülmektedir.

Öte yandan katılımcıların %46'sı, Kuşadası'na yönelik turizm hareketliliğinin alkol ve uyuşturucu kullanımına yönelik eğilimleri arttırdığını düşünmektedir. Turizm ile doğrudan ilişkili olan (K1, K8, K17, K18 K21) ve doğrudan ilişkili olmayan (K16, K23, K26, K28, K29) meslek sayısı eşit olduğundan mesleğe yönelik bir farklılaşma tespit edilmemiştir. Bu kapsamda, katılımcı görüşlerinde uyarıcı maddelere ve diğer suçlara yönelik eğilime neden olan faktörlerle sıklık oranları Tablo 3.8. de verilmiştir:

Tablo 3.8. Uyarıcı Maddelere ve Diğer Suçlara Yönelik Eğilimlerin Nedenleri

Katılımcı	İfadeler	Sıklık Oranı
K16, K21, K23, K29	Ziyaretçilerin tatil anlayışına paralel olarak gelişen rahatlama hissi	4
K12, K14, K18, K21	Denetleme yetersizliği	4
K6, K22	Ailevi, çevresel ve ekonomik etkenler	2
K12, K25	Eğitimsizlik	2
K8	Sezonun kısa olmasına bağlı işsizlik sorunları	1
K28	Kalabalık	1
K9	Gelen konukların ekonomik güce sahip kişiler olarak görülmesi	1

Tablo 3.8. de katılımcıların ifadeleri incelendiğinde, bu tür eğilimlerin artması farklı nedenler kapsamında incelenmiştir. Bir destinasyona tatil amaçlı gidildiğinde beraberinde gelen rahatlama hissi ve buna bağlı konukların davranışlarında meydana gelen değişimlerin destinasyonlarda alkol ve uyuşturucu gibi eğilimlerin artmasında etkili olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca gümrük, şehir merkezi, havalimanı gibi toplu kullanım alanlarında denetim yetersizlikleri, gelen konukların ekonomik güce sahip kişiler olarak görülmesi ve sezonunun kısa olması da bu eğilimlerin artışının turizm ile ilişkili nedenleri olarak saptanmıştır. Öte yandan katılımcıların çoğunluğu bu eğilimlerin eğitimsizlik, ailevi, ekonomik ve çevresel etkenler gibi turizm ile doğrudan ilişkisi olmayan nedenlerden kaynaklandığını ifade etmiştir. Bu soru kapsamında bazı katılımcıların örnek kabul edilebilecek görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

K12: *“Ben hiç yaşamadım şahit olmadım ama böyle bir sorun var yani her ne kadar ben yaşamamam da varlığını inkar edemem. Ama eğer turizmden kaynaklanıyorsa bu sorun o zaman şöyle bir durum olur. Hiç turizm yaşanmayan yerlerde böyle sorunlar hiç yaşanmıyor mantığına sahip olmamız lazım... Hani bunun sorumlusu turizm midir bence hayır bunun sorumlusu eğitimsizliktir, denetimsizliktir. Özellikle turizme yüklememek gerekir diye düşünüyorum.”*

K22: ‘‘...Hayır bunlar turizmden dolayı artmıyor. Bunlar maalesef bir yerde insanların açgözlülüğünden artıyor. Çünkü insanlar variyetleri arttıkça ve zenginleştikçe, yapısı gereği şımarmaya mı başlıyor diyelim artık onun ismini nasıl koyalım ilk başta bu tür problemlerden kaynaklanıyor. Emniyet bunlar için yeterli tedbirleri alıyor, fakat olmasını istemediğimiz olaylar maalesef olabiliyor. Ama bunun direk alkolün etkisinden şunun etkisinden değil insanın tercihinden kaynaklandığını düşünüyorum. Alkol şişede durduğunda insana bir şey yapıyor mu? Hayır yapmıyor yani ama vücuda girdiğinde insan değişiyor. Bunu yapan alkol değil, problem alkolde olsa şişede durduğunda da yapar.’’

Alt Kategori 2: Sosyo-Kültürel Yaşamda Turizmin Etkilerinin Değerlendirilmesi

Bu tema kapsamında katılımcılara ‘‘Kuşadası’nda turizmin sosyal ve kültürel yaşama katkısı olduğunu düşünüyor musunuz?’’ sorusu iletilmiştir. Katılımcılardan %73 ü turizmin hem destinasyonun gelişimi hem de bu destinasyonda yaşayan halk için bir takım olumlu etkilerinin olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların mesleğe göre analizleri incelendiğinde, turizm ile doğrudan ilişkili olanlar (K1, K4, K7, K8, K9, K13, K14, K15, K17, K19, K20, K21), diğer grup olan doğrudan ilişkili olmayanlara kıyasla (K2, K3, K5, K6, K10, K23, K24, K26, K28) turizmin sosyal ve kültürel yaşama katkılarından daha fazla bahsetmişlerdir. İlgili görüşler ve bu görüşlerin değerlendirilme analizleri Tablo 3.9. da verilmiştir:

Tablo 3.9. Turizmin Sosyal ve Kültürel Yaşama Katkıları

Katılımcı	İfadeler	Sıklık Oranı
K2, K7, K8, K9, K11, K15, K17, K19, K21, K24, K26, K28	Sanatsal aktivitelerin destinasyonda gelişimine öncülük ettiği	12
K1, K4, K6, K13, K14, K19, K20	Yerel halk için yeni ve yaratıcı bir bakış açısı oluşturduğu	7
K4, K5, K6	Yabancı dilin gelişimine katkıda bulunduğu	3
K3, K4, K6	Destinasyonda çeşitli yemek kültürlerini harmanladığı	3

Tablo 3.9 da katılımcıların vermiş olduğu ifadeler incelendiğinde, turizmin destinasyonda sanatsal aktivitelerin gelişimini tetikleyici bir rol oynadığı en sık bahsedilen katkı olarak tespit edilmiştir. Katılımcılar destinasyonda turizmin devamlılığını konser, festival, heykel sempozyumları, kültür şenlikleri, galerilerin açılması ve evlerin boyanması gibi sanatsal aktiviteler ile ilişkilendirmişlerdir. Öte yandan turizmin yerel halkın satışlarını arttırmada yeni ve yaratıcı bir bakış açısı oluşturduğu, yabancı dilin gelişimine katkıda

bulunduğu ve destinasyondaki birçok yemek kültürünü tanıma fırsatı sağladığı da tespit edilmiştir. Katılımcıların görüşleri doğrultusunda örnek gösterilebilecek bazı aktarımlara aşağıda yer verilmiştir:

K3: *“Kesinlikle. 1970lerde Yunanistan ile olan mübadelede çok sayıda Yunanistan’da yaşayan Türk sahil kesimlerine geldi. Aydın, İzmir, Kuşadası hiç fark etmez. Onların getirmiş olduğu bir yemek kültürü var. Onun haricinde Kuşadası’nın önceden bir balıkçı kasabası olmasının getirdiği bir kültür var. Dışarıdan gelen özellikle yerli halk ve yabancıların istekleri doğrultusunda oluşmuş bir menü var. Çin restoranından tutun da Türkiye’de Güneydoğu mutfağına kadar her lezzeti bulabileceğiniz geniş bir yemek kültürü oluşmuş durumda...”*

K15: *“Tabi ne kadar çok kültürel ve sanat anlamında etkinlik olursa o kadar turizm oluyor. Birbirlerini tamamlayan şeyler... Köyümüzden örnek vermek isterim. Biz burada senede iki farklı festival yapıyoruz. Birini muhtarlık çiçek festivali olarak yapıyor. Biz de halk olarak Eylül ayında Güz ve Çevre yani çevreye ne kadar değer vermemiz gerektiğini, çevrenin ne kadar önemli olduğu ile ilgili iki günlük bir etkinlik yürütüyoruz. İlk gün belgesel, çevre filmleri ve ikinci günü şenlik olmak üzere değerli sanatçıların katılımı ve bize destek olmasıyla gerçekleştiriyoruz. Yıl boyunca ayrıca hiçbir şekilde plastik, naylon torba veya plastik şişe kullanmamaya çalışıyoruz. Bu konuda Caferli köyü olarak ve plastikten uzak durmaya çalışarak bir duyarlılık yaratmaya çalışıyoruz.”*

K19: *“Kesinlikle... Turizm ile birlikte insanlar, kendilerinin yapmayacağı sosyal faaliyetleri turizm sayesinde yapmak zorunda hissediyorlar. İnsanlar daha sosyalleşiyor daha farklı şeyler yapmaya çalışıyorlar. Örneğin burada kadınlar, yazın turistlerle ilişkiler kurabilmek, satışları arttırabilmek için halk eğitim merkezlerine gidiyorlar. Turistler ile yaşayanları kaynaştırmak için çeşitli kafeler vb. düzenlemeler yapılıyor. Bunlar sosyalleşmek adına atılan önemli adımlar...”*

Öte yandan katılımcılardan bazıları destinasyonda kültürel ve sanatsal etkinliklerin azlığını veya yetersiz olduğunu ifade etmiştir. K18, K22 ve K25 destinasyonda turizmin olumlu etkilerinin yanı sıra, olumsuz etkilerinin de olabileceğini ifade etmişlerdir. Bundan dolayı soruya daha farklı bir açıdan, tarafsız (nötr) bir şekilde yaklaşmışlardır. Turizmde sosyo-kültürel yaşamda olumsuz görüşlerin değerlendirilmesine yönelik görüşler Tablo 3.10. da verilmiştir:

Tablo 3.10. Turizmin Sosyo-Kültürel Yaşamda Olumsuz Etkilerinin Değerlendirilmesi

Katılımcı	İfadeler	Sıklık Oranı
K12, K25, K30	Etkinliklerin kültürel yaşamı tanıtmada yetersiz kalması	3
K12, K27	Sadece kitle turizmine bağlı kalınması	2
K18, K22	Ahlaki bozulmaya sebep olan diğer bir yönünün varlığı	2

Tablo 3.10. da verilen katılımcı görüşleri incelendiğinde gerçekleştirilen etkinliklerin kültürü tanıtmada yetersiz kalması ve gelen konuklar ile yerel halkı kaynaştıracak biçimde desteklenmemesi en çok bahsedilen sorunlardan olmuştur. Katılımcılar, öte yandan sadece kitle turizmine bağlı kalınmasının sonucunda, kültürel turizmi canlandırarak uygulamaların olmadığını ve turizmin ahlaki bozulmayı teşvik eden yönlerinin olduğunu da ifade etmiştir. Bu görüşe yönelik örnek niteliğinde olan bazı aktarımlara aşağıda yer verilmiştir:

K12: ‘‘Düşünmüyorum, hiçbir katkısı yok bence sosyal ve kültürel yaşama... Eskiden mesela deve güreşi yapılıyordu ama deve güreşinin Kuşadası kültürünü çok yansıttığını düşünmüyorum açıkçası... Festivaller biraz daha etkileşim sağlayabilir ama turizm böyle kültürümüzü tanıtmaya ya da iyi bir hikâye ortaya koymaya yetmiyor ya da çok da etki etmiyor. Biz daha çok kitle turisti çekmeye çalışıyoruz çünkü... Yani özel ilgi turizmi ile alakalı hiçbir aktivite olmadığı için kültür turizmi geride kalıyor. Artık farklı ürünler ortaya koyması gerekiyor diye düşünüyorum. Mesela gemi gelmediği için, yıllardır kruvaziyer turizmine bağımlı olduğumuz için ve bu turizm çeşidinin alternatifi çok fazla olmadığı için Kuşadası turizmi çok kazanamıyor. Başka turizm çeşitlerinde veya biçimlerinde daha fazla rol almak lazım... Bunun için de kaynaklarını o yönlere doğru kaydırması veya geliştirmesi lazım... Sadece kitle veya kruvaziyer turizmi ile kalmaması lazım diye düşünüyorum. Eğer bunu yaparsa çok daha iyi yerlere geleceğini düşünüyorum Kuşadası'nın...’’

K27: ‘‘Aslında sizin şeklinize göre insanlar geliyor. Sizin sunduklarınıza göre insanlar geliyor. Betonarme bir şehir yapıldığında gelen kişiler alışveriş merkezi gezmeye gelen ve sahilde iki deniz göreyim bir kahvede oturayım diyen insanlar oluyor. Yok, yani benim anladığım sosyal ve kültürel yaşama turizmin bir etkisi yok. Kuşadası'ndaki turizm gemi ve otellerden ibaret... Kültür ve sanat için Kuşadası'na insan geldiğini düşünmüyorum. Kitle turizmiyle bundan ötesine geçilmiyor. Daha fazla otel ve daha fazla ev yapılıyor. O da sizi içinde bulunduğunuz durumdan ötesine getirmiyor. Ben içinde bulunduğumuz mahallenin kalkınmasıyla gelen turist tiplerinin ve beklentilerinin değişeceğini düşünüyorum. Bu sayede daha farklı sanatı ve kültürü seven bir kitleyi burayı

çekebilirsiniz. Kuşadası'nda bir değişim olacaksa ben bu mahalleden başlanması gerektiğini düşünüyorum.”

K30: “Düşünmüyorum. Kuşadası'na has hiçbir etkinlik yok. İnsanlar İspanya'da boğaları salarak, Almanya'da bira festivali yaparak etkinlikler düzenliyorlar. Burada da benzerleri olabilir değil mi? Buraya birçok insan geliyor, neden olmasın? Bu sığ bakılacak bir fikir olmamalı, burada yaşayacak adam bu gibi etkinliklere alışık olmalı... Yolun ortasında bir Poseidon heykeli görüp eleştirmeye gerek yok. Bugün bir inşaatçı da turizmden para kazanıyor, markette çalışan bir kasiyerin de maaşı turizme bağlı... Şimdi buraya yatırım olmazsa, yazlıkçılar, turistler gelmezse nasıl dönecek bu çark? Bu çarkın dönebilmesi için her türlü etkinliğe açık olmak gerekiyor. Ama maalesef yapılmıyor.”

Alt Kategori 3: Yerel Halkın Davranışlarına Yönelik Değerlendirme

Bir destinasyonda yerel halkın davranışlarının, turizmde olumlu veya olumsuz hangi yönde ilerleme olabileceğini gösteren önemli bir değişken olduğu düşünülmektedir. Kuşadası'nda yaşayan halka bu tema kapsamında “Sizce Kuşadası halkının geçmişte ve günümüzde ziyaretçilere bakış açısı arasında farklılıklar var mıdır?” sorusu sorulmuştur. Bu soru kapsamında 10 katılımcı geçmişten günümüze doğru yaşanan değişimin yerel halka olumlu yönde yansıdığına dikkat çekerken; 11 katılımcı olumsuz yönde yansıdığına dikkat çekmiştir. Katılımcılar olumlu değişimlerin nedenlerini; yerel halkın satışları arttırmak için daha bilinçli davranması ve etik kurallar ve yeni stratejilerin uygulanması ile ilişkilendirmişlerdir. Bu tema kapsamında meslek değerlendirmeleri yapıldığında, turizm ile doğrudan ilişkili olan (K4, K7, K13, K14, K21) ve doğrudan ilişkili olmayan (K3, K22, K23, K24, K28) katılımcıların sayısı eşit olduğundan mesleğe yönelik bir farklılaşma tespit edilmemiştir. Bu katılımcılara ait örnek niteliğinde bazı görüşler aşağıda verilmiştir:

K3: “Şu an aslında yavaş yavaş kanının değiştiğini düşünüyorum. Önceden gelen turistlere sadece ticari odaklı bakılırdı. Şimdi ise özellikle otel konseptinde biraz daha hizmet odaklı düşünen yapıların ortaya çıktığını görebiliyorum. Kuşadası'nda bu iş için çalışan birkaç tane büyük otel biliyorum.”

K22: “Mutlaka farklılıklar var. Yerel halkımız gün geçtikçe daha bilinçleniyor, daha etik ve insani değerlere saygılı olmaya ve o saygıyı öğrenmeye başlıyorlar. Bundan 20-25 sene önce daha böyle sırtında çantasıyla gelen turistler daha fazlaydı ve o turistleri kandırmaya, hileli ürünler satmaya ya da aşırı fahiş fiyatlı ürünler satmaya çok daha fazla

eğilim vardı. He kanaatimce günümüzde de henüz o istendik seviyeye ulaşamadık. Bu durum aslında doğru eğitim programı ile düzeltilebilir. Kuşadası'nda aşağı yukarı 35 senedir turizm var. 30-35 sene bir nesil, bir buçuk nesil demektir. Eğer turizm ile birlikte turizme yönelik bir eğitim programı uygulanmış olsaydı, bugün şu an piyasada turizm yapan insanların çoğu o eğitimden geçmiş insanlar olacaktı. Turizme ve turiste bakış açısı da daha farklı olacaktı doğal olarak...’’

K28: ‘‘Hep kapalı alanda, dışarı açık olmayan yerleşim alanlarında ilk zamanlar dıştan gelen insanlara karşı tedirginlik vardır. Ama Kuşadası yüzyıllardan beri dışa kapısı açılmış bir alan... Limandan gelen yabancı insanlar uzun zamandır olduğu için ve insanlar da turizmden para kazandığı için de dışa açık bir kent oldu Kuşadası... Bu kent insanların hoşgörülü, empati içerisinde yaşadığı bir kent... Sen satıcıysan zaten doğal olarak birbirlerini anlama ve kavrama dışa açıklığa adapte oluyorsun. Kısacası geçmişteki o tedirginlikleri yendi Kuşadası...’’

Öte yandan, K5, K8, K9, K11, K12, K17, K18, K25, K26, K27 ve K30 ise geçmişten günümüze kurulan turistik ilişkilerde, konuğa yönelik ilginin veya hoşgörünün de giderek azaldığını belirtmiştir. Katılımcılar mesleklerine göre kıyaslandığında, turizm ile doğrudan ilişkili olanların (K8, K9, K18, K25, K17) konuğa yönelik ilginin giderek azaldığı görüşüne daha fazla sahip olduğu görülmektedir (Turizm ile doğrudan ilişkili olmayan diğer grup: K5, K26, K27, K30). Tablo 3.11 de geçmişten günümüze destinasyonda yaşayan yerel halkın davranış şeklinin olumsuz doğru gitmesine neden olan görüşlere ve bu görüşlerin tekrarlanma sıklığına yer verilmiştir. Tablo 3.12 de ise karşılaştırma yapılmaksızın yerel halkın günümüzdeki olumsuz davranışlarına yer verilmiştir.

Tablo 3.11. Yerel Halkın Davranış Şeklinin Giderek Değişmesinin Nedenleri

Katılımcı	İfadeler	Sıklık Oranı
K5, K8, K11, K18, K23, K25	Gelen konukların ekonomik durum ve davranış şekillerinde değişim	6
K9, K26	Ekonomik yük	2
K9, K26	Kalabalığın artması	2
K30	İmitasyon sektörünün yaygınlaşması	1
K17	Korona virüs ve psikolojik zorluklar	1
K18	Her şey dahil sistem	1

Tablo 3.12. Yerel Halkın Günümüzdeki Olumsuz Davranışları

Katılımcı	İfadeler	Sıklık Oranı
K10, K23	Yüksek fiyatlı ürün satma	2
K13, K23	Alınan hizmetin bir standardının olmaması	2
K20	Az hoşgörü ve samimiyet	1

Tablo 3.11. de verilen katılımcı görüşleri incelendiğinde, yerel halkın geçmişten günümüze davranış şekillerinin daha olumsuzla doğru gitmesine neden olan faktörlerden en sık bahsedileni gelen konukların ekonomik durum ve davranış şekillerinde meydana gelen değişimlerdir. Katılımcılar ekonomik davranış değişimlerinin yanı sıra geçmişte gelen konukların çevre temizliği konusunda daha hassas olduklarını da ifade etmiştir. Turizmde emlak ve yiyecek içecek fiyatlarının yerel halk üzerinde bıraktığı ekonomik yük, kalabalığın vermiş olduğu rahatsızlık, imitasyon sektörünün yaygınlaşması, korona virüs salgın döneminin getirmiş olduğu psikolojik zorluklar ve destinasyonda her şey dahil sistemin uygulanması destinasyona gelen konuklara karşı davranış şeklinin giderek değişmesinde etkili olan diğer faktörler olarak saptanmıştır. Tablo 3.12. de ise, katılımcılar tarafından yerel halkın günümüzdeki en sık bahsedilen olumsuz davranışları değerlendirilmiştir. Bu kapsamda ürünü olduğundan yüksek fiyatlı satma ve alınan hizmette belirli standardın yakalanmaması sık bahsedilen olumsuz özellikler olarak saptanmıştır. Katılımcıların bu görüşlerine örnek niteliğinde olabilecek bazı aktarımlar aşağıda verilmiştir:

K10: *“Maalesef sadece Kuşadası değil ülkemizdeki birçok turizm bölgesindeki esnafın şöyle kötü bir zihniyeti var. Halk dilinde müşteri kazıklama diyoruz, gelir geçer bir daha nerede göreceğim zihniyeti... Maalesef Kuşadası dahil birçok turistik kasabamızda var. Halen devam ediyor. Bu durum ile ilgili de yaşadığım kötü bir olay var. Bir lokantada iki ayrı fiyat listesi olduğunu biliyorum. Bir gün yemeğe oturdum yanlışlıkla yabancı müşteri fiyat listesini getirdiler. Ne zaman arttı bu fiyat ustam pide 12 TLydi ne zaman 20 oldu dedim. Abi dur sana yanlışlıkla vermişiz diye cevap verildi.”*

K18: *“Çok büyük farklılıklar var. Çünkü geçmişte Kuşadası’na gelen müşteri hep kaliteliydi, şimdi ise standardın altında yani beklentileri karşılamıyor. Herkes eski günlere bir özlem duyuyor keşke şöyle olsaydı, keşke Fransızlar gitmeseydi gibi... Kaliteli turist geldiğinde önceden mesela otelinden plajına, barından meyhanesine, kafesinden restoranına hizmet üst seviyede tutuluyordu. Şimdi mesela Sırplar plaja geliyorlar, otelde*

her şey dahil sistem olduğu için çantalarında yiyecek depolayarak geliyorlar. Bu da yerel halkı işin içinden çıkılmaz bir duruma sokuyor yani.”

K23: *“Kuşadası tarihi dokusu yanında eğlence dokusu da çok önemli konuma sahip... 7/24 işleyen bir yer burası... Sabahı ayrı, akşamı ayrı keyifli... Kuşadası'na gelen herkes buradan keyifle ayrılıyor. Ama bizler de Türk insanı olarak doğru bir hizmet vermemiz gerekiyor. Dolandırıcılığa, kandırmacaya ve yalancılığa yer vermememiz gerekiyor. Bunu yaptığımız sürece insanların tercihleri çok fazla değişiyor. Genelde bu tercihler Yunanistan, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti oluyor. Eskiden İngiliz'in daha kalitelisi buraya gelirdi şimdi durum ne yazık ki böyle değil... Yani kendi mesleğimden örnek verirsem, biz burada diş polikliniği işletiyoruz. Diş için gelen adam sağlık turizmi kapsamında diştten mutlu gidebilir. Fakat adada öyle çirkin bir pazar var ki, adam diş için geldiği zaman yok saçını yapıyorlar yok kaşını yapıyorlar. Herkes bir şey den nem almaya çalışıyor. Olmuyor yani olmuyor.”*

Alt Kategori 4: Turizm ve Yaşam Refahına Göre Değerlendirme

Bu tema kapsamında katılımcılara *“Kuşadası'na yönelik turizm hareketlerinin bölgede huzurun bozulmasına ve yaşam standartlarının zorlaşmasına sebep olduğunu düşünüyor musunuz?”* sorusu sorulmuştur. Katılımcıların vermiş oldukları cevaplar bu bölümde sosyo-kültürel ve çevresel açıdan incelenmiştir. Katılımcıların %45'i (K6, K10, K12, K17, K19, K24, K26, K28, K29 ve K30) turizm hareketliliğinin destinasyonda herhangi bir rahatsızlığa sebep olduğunu düşünmemektedir. Bu katılımcılardan turizm ile doğrudan ilişkili olmayanların sayısı (7), turizm ile doğrudan ilişkili olan gruba kıyasla daha fazladır. Katılımcıların bu soru kapsamında örnek niteliğinde olan bazı aktarımlarına aşağıda yer verilmiştir:

K6: *“Gelen misafirler genellikle otel dışına pek çıkmadığı için ve otelde konakladığı için açıkçası bu durumasebep olduğunu pek düşünmüyorum.”*

K29: *“Yok, hiç düşünmüyorum. Hani keşke o kadar yoğun bir turizm şu an yaşansa da biz de bir rahatsızlık duysak bundan... Öyle bir yoğunluk ta yok, rahatsız olunacak durum da yok.”*

Öte yandan katılımcıların %55'i turizmin destinasyonda yaşam standartları üzerinde olumsuz etkisi olduğuna değinmiştir. Turizm ile doğrudan ilişkili olan (K8, K9, K15, K18,

K21, K25) ve doğrudan ilişkili olmayan (K2, K5, K16, K22, K23, K27) katılımcı sayısı eşit olduğundan mesleğe yönelik bir farklılaşma tespit edilmemiştir. Katılımcıların yaşam standartlarının zorlaşması ve huzurun bozulmasına neden olan faktörlere yönelik görüşlerine ve bu görüşlerin sıklık oranlarına Tablo 3.13.de yer verilmiştir.

Tablo 3.13. Yaşam Standartlarının Zorlaşmasının Göstergeleri

Katılımcı	İfadeler	Sıklık Oranı
K8, K9, K16, K18, K21, K22, K25	Altyapı ve üstyapı çalışmalarında bozulmalar	7
K2, K9, K15, K16, K22, K23, K27	Kalabalığın artması	7
K21, K22, K23, K25, K27	Ulaşımında aksamaların görülmesi	5
K2, K5	Çarpık yapılaşmanın artması	2
K22	Personel ihtiyacının artması	1

Tablo 3.13. de verilen katılımcı görüşleri incelendiğinde, yerel halkın destinasyonda yaşam standartlarının zorlaşmasına işaret eden göstergeleri altı faktöre dayandırdığı görülmektedir. Kuşadası'nda altyapı ve üst yapı çalışmalarındaki bozulmalar ve kalabalığın giderek artması destinasyonda yaşam standartlarının zorlaşması ve huzurun bozulmasının en sık bahsedilen göstergeleri olarak saptanmıştır. Öte yandan ulaşımında aksamaların görülmesi, çarpık yapılaşmanın artması ve nitelikli personel ihtiyacının artması günlük yaşamda karşılaşılan ve huzurun bozulmasına neden olan diğer sorunlar olarak saptanmıştır. Bu kapsamda örnek niteliğinde olabilecek bazı aktarımlara aşağıda yer verilmiştir:

K9: *“Evet, düşünüyorum. Kuşadası'na talebin çok oluşu yolların aşırı kullanımı sebebiyle tahribatına sebep oluyor. Kış sezonu geldiğinde yerel halk, en ufak bir yağmurda sel boyutunda ciddi sıkıntılar yaşıyor.”*

K18: *“Düşünüyorum. Kuşadası'nda hala altyapı bundan 60 sene öncesinin altyapısı... Her gün yeni bir bina ekleniyor, bu altyapıyı karşılamıyor. Kanalizasyon patlıyor, denizler kirleniyor. Yapılaşma var ama altyapıya düzenleme yok. Şimdi 60 yıl önce Kuşadası'nda 30.000 insan yaşıyordu şimdi 140.000-150.000 insan yaşıyor. Düzenlemeler her zaman lazım...”*

K22: *“Kuşadası'nda kalabalığın getirdiği sıkıntılar var. En büyük sıkıntı trafik... Kuşadası'nın ciddi bir ihtiyacı bir çevre yolu aslında...Yol şehrin içerisinden geçtiği için çok büyük yığılmaya sebep oluyor. Evet bir üst geçit yapıldı ama yetmiyor. Yazın yetmiyor. Sahil sitelerine, Davutlara ve Güzelçamlı'ya gidebilecek olan turistlere Kuşadası'nın içerisine girmeden bir çevre yolu yapılırsa çok iyi olur. Kuşadası'nı tercih eden gerek yabancı turist olsun gerek yerli turist olsun yazın tercih ediyor Kuşadası'nı... İş yoğunluğu*

arttığı için iş yoğunluğunu karşılayacak personel ihtiyacı da artıyor. Bu yüzden adanın iç trafiği bunu kaldırmıyor. Doğru yol düzenlemesi ile birlikte bu sorunun çözülebileceği kanaatindeyim.”

Bazı katılımcılar bu soru kapsamında, bölgeye gerçekleşmesi planlanan turistik hareketlerin, bölgede yeni birtakım düzenlemelerin öncüsü olduğuna da değinmiştir. Bu doğrultuda verilen cevaplar da aşağıda aktarılmıştır:

K12: *“Çok ta düşünmüyorum aslında yani aksamasından ziyade hızlanmasını da sağlıyor gibi... Mesela yolların turizme yetiştirilmeye çalıştırılması, yaz dönemi inşaatların yasaklanması veya çevrede her ne kadar kullanımdan kaynaklanan kirlilikler olsa da bunun önüne geçmek için ekstra performans gösterilmesi gözlemleniliyor.”*

K14: *“Aslında belediyeler zaten turizme göre hareket ediyorlar, çalışmalarını ona göre yapıyorlar. Fakat burası bir kozmopolit şehir ve her yerden insanı buluşturduğu için mutlaka kavgalar, gürültüler vb. rahatsız edici sıkıntılar da bazen yaşanabiliyor. Bu tip şeylerin böyle güzel bir yerde yaşandığına ister istemez üzülüyorsunuz. Bu açıdan diğer şehirlerden farklı tabii...”*

K20: *“Ara ara oluyor ama zaten olması gereken o... Yani, turistlerin gelmesi belediyelerin çalışmasını hızlandırabilir. Ama yapılan çalışmaların da gelen kişileri tatmin etmesi gerek diye düşünüyorum. Salgın döneminde belli oldu ki turizm zaten Türkiye'nin bel kemiği... Herkes gördü.”*

Üst Tema: Ekonomik Göstergelere İlişkin Bulgular

Alt Kategori 1: Destinasyona Yönelik Seyahatlerin Etkilerinin Değerlendirmesi

Bu tema kapsamında gelen konukların daha çok hangi ürünlere yönelik harcamalar yaptığı ve bölge ekonomisine olan katkıları araştırılmak istenmiştir. İlgili bulguların elde edilmesi ‘*Kuşadası'na gelen ziyaretçilerin yeterince harcamalar yapıp, bölge ekonomisine katkıda bulunduğunu düşünüyor musunuz? Sizce en çok hangi ürünleri talep ediyorlar?*’ araştırmasorusu kapsamında yerel halk tarafından incelenmiştir. Talep edilen ürünler tablosu, katılımcılara ait olumlu/olumsuz görüş ayrılığına bakılmaksızın ziyaretçilerin geçmişte ve günümüzde yararlandığı ürünlerden oluşturulmuştur. Turizm hareketlerinin destinasyon üzerindeki ekonomik etkileri ise, olumlu ve olumsuz olmak üzere iki farklı şekilde değerlendirilmiştir. Katılımcılardan %70 i gelen konukların bölge üzerinde

yeterince harcamalar yapmadığı/yapamadığı görüşünü ifade ederken; %30 u yeterince harcamalar yaptığı görüşünü ifade etmiştir. Mesleğe göre incelemeler gerçekleştirildiğinde ise, turizm ile doğrudan ilişkili olan (K1, K8, K9, K13, K17, K18) grubun, direkt ilişkili olmayan gruba (K6, K27) kıyasla turizmin ekonomik etkilerinde daha fazla ortak fikirde bulunduğu görülmektedir. Aşağıda Tablo 3.14. de geçmişten günümüze sunulan ürün/hizmetlere yer verilirken; Tablo 3.15 de ise destinasyonda ekonomik etkilerin göstergelerine yönelik görüşlere yer verilmiştir.

Tablo 3.14. Konuklar Tarafından Talep Edilen Ürün/Hizmetler Tablosu

Katılımcı	İfadeler	Sıklık Oranı
K6, K7, K8, K9, K11, K13, K17, K18, K27, K28, K30	Alışveriş ürünleri (<i>halı, kilim, takı, etnik ürün, deri çanta, deri ceket, imitasyon, tekstil, konaklama vb. ürünler</i>)	11
K1, K6, K7, K8, K10, K11, K13, K15, K22, K24, K28	Yeme-içme ürünleri	11
K21, K22	Eğlence hizmeti	2
K7	Sağlık turizmi hizmeti	1
K10	Gayrimenkul alımı	1

Tablo 3.14 de katılımcı görüşleri incelendiğinde, destinasyonda halı, kilim, takı, deri çanta, deri ceket, imitasyon, etnik ürünler, spa, hamam ve konaklama hizmetlerine ilgi duyulduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda destinasyona gelen konukların zeytinyağı, incir, balık ürünleri ve çeşitli içkiler başta olmak üzere yeme -içme ürünlerine ilgi duyduğu da belirlenmiştir. Yerel halk tarafından sık bahsedilen bu ürünlerin yanı sıra gece hayatı, gayrimenkul alımı, diş ve estetik operasyonları gibi çeşitli hizmetlerin de Kuşadası'nda mevcut olduğu görülmektedir.

Tablo 3.15. Bölgeye Gelen Konukların Ekonomik Harcamalarının Göstergeleri

Katılımcı	İfadeler	Sıklık Oranı
K8, K18	Alım gücüne uygun bir turistik destinasyon oluşu	2
K9	Etnik ürünlerin tercih edilmesi	1
K13	Destinasyona gelmeyi planlayan gruplar için önceden hazırlıkların yapılması	1
K27	İmitasyon sektörüne yönelik dükkanların sürekli açılması	1

Tablo 3.15. de katılımcıların görüşleri incelendiğinde, Kuşadası'nın alım gücüne uygun bir destinasyon oluşu ve alışveriş, yeme-içme, eğlence ve sağlık hizmetlerinde çeşitli imkanları sunması ziyaretçileri destinasyona çeken önemli bir faktör olarak görülmektedir. Öte yandan destinasyonu tercih eden turist kitlesi önceden bilindiğinden, bir takım öncül düzenleme ve hazırlıkların yapılması, destinasyonda sürekli imitasyon sektörüne yönelik

dükkanların açılması ve etnik ürünlerin tercih edilmesi bölgeye yönelik ekonomik getirilerin olduğunun göstergesidir. Bu kapsamda örnek niteliğinde olabilecek bazı aktarımlara aşağıda yer verilmiştir:

K13: *“Bu bölgeyi tercih eden, Kuşadası’na hem kruvaziyer turizmi hem karasal olarak tercih eden turistleri düşündüğümüzde genelde Avrupalı turistler geliyor. Asya veya Amerikalı turistler maalesef azınlıkta... Ege’yi tercih eden turistler belli... Özellikle İrlandalılar, Hollandalılar çok tercih ediyor bölgeyi... Dolayısıyla bu ülkelerden gelen turistler için hazırlıklar yapıldığını düşünüyorum. Bölge üzerinde ekonomik etkisi var. Çünkü bakıyoruz sahil boyunca gezintilerinde İrlandalılara yönelik menüler, Avrupa’dan gelen turistlerin daha çok sevebileceği veya tercih edebileceği mekanlar ayarlanıyor. Bir etkileşim söz konusu... Genelde talep ettikleri ürünler arasında, halı, kilim, takı, ev dekorasyonun da kullanılacak ürünleri tercih ediyorlar. Bunun yanı sıra mutfağımızı da çok beğeniyorlar, içkilerimizi de beğeniyorlar... ”*

K27: *“Katkısı vardır, muhakkak... Özellikle kitle turizmine hitap edecek çakma hediyeelik eşyaların satıldığı yerler sürekli açılıyor. Bu tarz ürünleri aldıklarını düşünüyorum, heralde talep var ki dükkanlar sürekli açılıyor.”*

Katılımcıların çoğunluğu gelen ziyaretçilerin bölge üzerinde ekonomik etkilerinin az olduğunu veya yıllara göre giderek azaldığını düşünmektedir. Katılımcıların görüşleri incelendiğinde, Kuşadası’na gelen konukların bölge ekonomisi üzerinde yeterince harcamalar yapmadığı/ yapamadığı görüşüne sebep olan yedi faktör göze çarpmaktadır. Mesleğe göre incelemeler gerçekleştirildiğinde ise, turizm ile doğrudan ilişkili olmayan katılımcıların (K2, K3, K5, K10, K16, K22, K24, K26, K28, K29 ve K30), turizm ile doğrudan ilişkili olanlara (K4, K7, K15, K19, K20, K21, K25) kıyasla turizmden yeterince gelir elde edilmediği görüşünü daha fazla desteklediğini ifade etmek mümkündür. Bu katılımcıların ilgili görüşlerinin nedenlerine ve tekrarlanma sıklığına Tablo 3.16. da yer verilmiştir:

Tablo 3.16. Turizmden Gelir Elde Edilmesini Zorlaştıran Nedenler

Katılımcı	İfadeler	Sıklık Oranı
K3, K5, K7, K11, K16, K19, K28, K29	Turist kalitesinin yetersizliği veya yıllara göre kalitede düşüş	8
K2, K3, K11, K21, K25, K26, K30	Her şey dahil sistemin getirdiği kısıtlamalar	7
K3, K7, K15, K22, K29	Sunulan ürün veya hizmet kalitesindeki yetersizliği	5
K7, K9, K21, K30	Sadece kitle turizmine bağlı kalınması	4
K22, K24	Destinasyonun marka değerinin artırılmasına yönelik çalışmaların yetersizliği	2
K5, K24	Döviz kurlarındaki değişimler	2
K10	Destinasyonun çevre destinasyonlara geçiş yeri kabul edilmesi	1
K4	Emeklilik dönemi sonrasında veya belirli yaş üzerindeki ziyaretçilerde baskın olan dinlenme arayışı	1
K12	Turizm istatistiklerinde gelirlerden ziyade gelen ziyaretçi sayısının öne çıkması	1

Yukarıdaki tablodaki verilere göre, turist kalitesindeki düşüş ve her şey dahil sistemin getirdiği sınırlamalar en çok konuşulan faktörlerden olmuştur. K18 bu kapsamda destinasyonda Sırp, Bosna Hersek, Makedonya ve Bulgaristan gibi balkan gruplarının her şey dahil sisteme yönelik eğilimlerinin fazla olduğunu düşünmektedir. Öte yandan sadece kitle turizmi ile sınırlı kalma, sunulan ürün veya hizmet kalitesindeki yetersizlik, tanıtım çalışmalarının yetersizliği, döviz kurundaki değişimler, destinasyonun çevre destinasyonlara geçiş yeri kabul edilmesi ve emeklilik dönemi destinasyonda harcamalar yapılmasını sınırlayan faktörler olarak tespit edilmiştir. Bu görüşlere örnek niteliğinde olabilecek bazı aktarımlara aşağıda yer verilmiştir:

K3: *“Otel turizminde artık paket satışlar olduğu için gelen turistler otele giriş yaptıktan sonra otelden çıkmıyorlar ve bu sebeple yerel halkın çok fazla kazanamadığını düşünüyorum. Limandan inen gemilerden gelen turistler aynı şekilde tur operatörleri tarafından direkt araçlarla Kuşadası dışındaki lokasyonlarda (Efes, Meryemana, Şirince) gezdiriliyor. Bundan dolayı insanların Kuşadası merkezde vakit geçirmesi sağlanamıyor. Ayrıca Kuşadası merkezin bunu sağlayabilecek opsiyonlara da sahip olduğunu düşünmüyorum artık... Çünkü mağazaların kapasite yönüyle yeterli olduğunu fakat ürün kalitesi yönüyle yetersiz olduğunu düşünüyorum. En çok satılan ürünlere de 15 sene öncesine kadar örnek verirsek, el dokuma ürünleri, çantalar, takılar, deri ürünleri satışlarını söyleyebiliriz. Şu an gelen turistin özellikle gelir yapısı değiştiği için harcamaya ayrılan bütçe azalıyor. Turistin kalitesi ve maddi durumu da düştüğü için cebe giren para miktarı da azalıyor.”*

K10: “Çok fazla değil. Kuşadası insanların gelip geçerken, merak ettiğinden dolayı uğradığı yolcatı bir alan... Vatandaş İzmir’e asker töreni ve düğün için geldiğinde Kuşadası’na giriş-çıkış yapıyor. İnsanların Bodrum’a giderken yol üzerinde diye uğrak noktası olmuş konumda... Yani bir Bodrum gibi değil yolun sonu yok burada yani buradan her yere ulaşabiliyorsunuz. İnsanlar gelip geçerken en fazla bir yemek yiyordur. Hangi ürünleri satın aldıkları hakkında aslında bir fikrim yok ama ben mesleğim gereği, Kuşadası’na tatile geldiklerinde ve Antalya’ya, Bodrum’a, ve Marmaris’e göre uygun ev fiyatlarını gördüklerinde ev tercihini kesinlikle yaptıklarını gözlemliyorum.”

K11: “Bu sadece Kuşadası’na has bir problem değil... Türkiye’deki her şey dahil sistemden kaynaklı bir sıkıntı olması nedeniyle Türkiye’ye gelen turistin ekonomik anlamda bölgelere çok bir şey bıraktığını düşünmüyorum kendi adıma... Kuşadası’na gelen turist profili de incelendiğinde burada biraz daha sıkıntılı bir durumun söz konusu olduğunu düşünüyorum yani daha ucuzuna ve hatta mümkünse en ucuzuna ulaşmaya çalışan bir turist profili var. Bu durum da olumsuz etkiliyor. En çok talep ettikleri ürünler arasında konaklama var. Kış döneminde Kuşadası’nın İzmir’e ve Denizli gibi illere yakın olması nedeniyle konaklama hafta sonu olabiliyor. Restoranlar kış döneminde ne kadar incoming pazarından gelen turistlere hizmet verebiliyor onu çok bilemiyorum. Hani bazen görüyoruz sokaklarda otel bilekliğini taşıyan müşteri ama restoranlarda çok karşılaşmıyorum. Restoranlar belki günübirlik gelenler açısından tercih edilebilir. Alışveriş merkezlerinde özellikle Orta Doğu kökenli Arap turistlerin ya da Balkan ülkelerinden gelen turistlerin biraz daha fazla olduğunu ve kıyafet ve satın alma konusunda istekli görüldüğünü söyleyebilirim.”

K12: “Artık farklı ürünler ortaya koyması gerekiyor diye düşünüyorum. Mesela gemi gelmediği için, yıllardır kruvaziyer turizmine bağımlı olduğumuz için ve bu turizm çeşidinin alternatifi çok fazla olmadığı için Kuşadası turizmi çok kazanamıyor. Başka turizm çeşitlerinde veya biçimlerinde daha fazla rol almak lazım... Bunun için de kaynaklarını o yönlere doğru kaydırması veya geliştirmesi lazım... Sadece kitle veya kruvaziyer turizmi ile kalmaması lazım diye düşünüyorum. Eğer bunu yaparsa çok daha iyi yerlere geleceğini düşünüyorum Kuşadası’nın...”

K29: “Hiç düşünmüyorum. Yerli ve yabancı turistin buraya katkısı olduğunu düşünmüyorum. Çevre köylerden veya çevre illerden gelen yerli turistler buranın sahilini geziyor, burada bulabildiği en ucuz pansiyonda kalıyor. Harcama olarak zaten öyle

kafesine ve restoranına gidip bir şey harcamıyor, bulabildiği çimenlik vb. alanlar bulursa gidip oraya oturuyor. Marketten alışveriş yaptığını tüketiyor. Özel plajlara gitmiyor. Devletin herkese açtığı sahilini ziyaret ediyor. Yabancı turist olarak giderek orta gelirli turist grubu geldiği veya farklı bir ifade ile zengin turist gelmediği için onlarda her şeyin en ucuzunu ve en indirimlisini almaya uğraşiyor. Genelde buraya gelenler imitasyon ürünlerine, küçük eşyalara çok talep gösteriyorlar. Ama şunu gidip Kuşadası'ndan alayım diyebilecekleri bir ürünü de yok zaten Kuşadası'nın... Kuşadası'ndan alabileceğiniz her şeyi Bodrum'dan da alabiliyorsunuz. Açıkçası bu yüzden pek katkısı olduğunu düşünmüyorum.”

K30 ise bölgede uygulanan her şey dahil sistemin işleyişinde, diğer turizm destinasyonları ile karşılaştırdığında farklılıkların olduğunu da değinmiştir: *“...Antalya'daki oteller ile karşılaştırılması mümkün değil... Dediğim gibi her şey dahil sistemine geliniyor fakat Antalya'daki sistem de Kuşadası'nda mevcut değil, yeterli değil... Otellerin kapasitesi, görseli ve kalitesi yeterli değil...”* Bu açıdan değerlendirildiğinde ise, turizm bölgeleri arası sunulan her şey dahil sistemde sunulan ürün kalitesinde değişimlerin olduğu da ifade edilmiştir. Bu değişimin destinasyonda ayrıca turist kalitesindeki düşüşü beraberinde getirebileceğini de söylemek mümkündür.

Öte yandan K12 ise diğer turizm destinasyonları ile kıyaslandığında her şey dahil sistemin, Kuşadası'nda yerel halk için olumlu yanlarının olduğuna değinmiş ve bu düşüncesine neden olan faktörü şu sözler ile aktarmıştır: *“Yani çok fazla harcama eğilimleri yüksek değil. Gün geçtikçe zaten sadece Kuşadası değil, Türkiye turizminin en önemli bir sorunu bu... Maalesef gelir düzeyi düşük turist gruplarına daha fazla hitap etmeye başladık yani turist sayısını maalesef daha çok önemsiyoruz harcama yüzdesine göre... Şu kadar turist sayısı arttı şeklinde bakıyoruz turizm istatistiklerinde...Bu hani genel politikalar içerisinde yanlış bir politika diye düşünüyorum. Nelere daha fazla harcıyorlar yani konaklamaya daha çok harcamalar yaptıklarını düşünüyorum. Ama şöyle bir güzel tarafı var Kuşadası'nın mesela Antalya'da bu handicap daha fazla: Her şey dahil ürünler sunarak, sadece otelin kazanması ve çevresinin bu gelirden pay alamaması... Kuşadası'nda bu durum daha dengeli diye düşünüyorum yani her şey dahil sistem rakiplerimizle kıyaslandığında o kadar yaygın değil... Bundan dolayı da restoranların ve hediyelik eşya satıcılarının gelirlerinde de olumlu etkiler oluyor diye düşünüyorum.”*

Bu tema başlığı altında katılımcılara farklı bir genel soru daha sorulmuş ve alınan cevapların çoğu ekonomik düşünceler üzerinde yoğunlaşmıştır. Destinasyona yönelik turizm hareketliliğinin getirmiş olduğu olumlu ve olumsuz etkiler sorulduğunda, katılımcıların büyük bir çoğunluğu (ekonomik değerlendirmeye cevaplarında yer vermeyen K15 ve K26 hariç) bölge üzerindeki gelir artışlarına değinmiştir. Bu olumlu ekonomik görüşlere örnek niteliğinde olan bazı aktarımlara ve bunların nedenlerine aşağıda yer verilmiştir:

K14: *“Tabi bizim gelir kaynağımız turizm... Ziyaretçilerin gelmesi iç veya dış turizmi etkiliyor. Ziyaretçilerin burayı sık sık tercih etmesi Kuşadası'nın turizmi üzerinde etkili oluyor.Ama Kuşadası'na çok ucuz turist getirmek ve fazla doldurmak ta iyi bir gelir kaynağı olmuyor. Aslında kaliteyi yükselterek, az kişi ile çok kazanç gibi birtakım düzenlemeler yapılabilir. Kalite yükseldiğinde tüketim çoğaldığında ise, iş potansiyelini etkileyen üretim anlayışı sağlayabilirsin. ”*

K23: *“Turistin geldiği her yer ülkemizi olumlu etkiler. Olumsuz etkilediği bir tarafının olduğunu düşünmüyorum. Ekonomiyi olumlu etkiler, çağdaş yaşantıyı olumlu etkiler, ayrıca bizim kendimizi geliştirmemizi destekler. Gönül ister ki bu turistik ziyaretler sadece yazlık bölgelerde değil, Türkiye sınırları içerisinde görülmesi gereken Peri bacaları, Mardin çevresindeki yerlerde de hissedilsin. Her tarafta turizm yaşasın.”*

K25: *“Buranın tercih edilmesi iyi bir şey tabi... Buraya gelenler çeşitli harcamalar yapacağı için bölgeye ve ülkeye ekonomik katkılar sağlayacak. Turistik açıdan Kuşadası'nın öne çıkmasına da katkı sağlayacak...”*

K27: *“Olumlu olarak esnafın gelirinde, karında artışı oluyor. Gelenler ev almak istediği için müteahhitler de para kazanıyordur.”*

Alt Kategori 2: Yerel Halkın Alım Gücüne Yönelik Değerlendirme

Bu tema kapsamında yerel halka yöneltilen soru, *“Son yıllarda turizm hareketlerinden dolayı ziyaretçi sayılarında yaşanan artışlar, sizce konaklama, yiyecek içecek ve gayrimenkul sektöründeki fiyatları etkiliyor mu?”* sorusudur. Bu soru kapsamında yerel halkın alım gücüne yönelik görüşlerin değerlendirilme tablosu ve tekrarlanma oranları Tablo 3.17. de verilmiştir:

Tablo 3.17. Yerel Halkın Alım Gücünün Değerlendirilmesi

Katılımcı	İfadeler	Sıklık Oranı
K3, K5, K6, K8, K9, K10, K11, K13, K14, K15, K17, K18, K19, K20, K21, K23, K24, K25, K26, K27, K28, K29, K30	Gayrimenkul fiyatlarında artış	23
K4, K9, K10, K11, K15, K17, K18, K21, K30	Konaklama fiyatlarında artış	9
K11, K17, K29	Yiyecek-İçecek fiyatlarında artış	3
K1, K2, K12	Turizmin fiyat artışına sebep olmadığı ifade edilmesi	3

Tablo 3.17. de verilen katılımcı görüşlerine göre, toplam fiyat artışları olduğunu ifade eden 26 katılımcıdan 23 tanesi gayrimenkul sektöründe fiyat artışlarının olduğunu ifade etmiştir. Bu duruma neden olan faktörü katılımcılar, destinasyona yönelik talebin fazla olması ile ilişkilendirmişlerdir. Katılımcılardan bazıları talebe bağlı olarak konaklama ve otelcilik hizmetlerinde de fiyat artışlarının olduğunu ifade etmiştir. Turizme bağlı yiyecek içecek fiyatlarında da artış yaşandığını ifade edenlerin yanı sıra turizme bağlı gayrimenkul ve yiyecek içekte fahiş fiyat artışı olmadığını ifade eden katılımcı görüşlerine de rastlanmıştır. Fahiş fiyat artışı olmadığını ifade eden katılımcılar, ülke standartlarına bağlı fiyat artışı olduğunu ileri sürmüştür. Mesleğe göre incelemeler yürütüldüğünde; en fazla gayrimenkul sektöründe artış olduğunu düşünen katılımcılardan; turizm ile doğrudan ilişkili olanların sayısı(11) ile doğrudan ilişkili olmayanların sayısı(11) birbirlerine eşit olduğundan mesleğe yönelik herhangi bir farklılaşma saptanmamıştır. Akademisyen K11'in de bu konu hakkında görüşleri mevcuttur. Katılımcılara ait örnek niteliğinde olabilecek bazı görüşler aşağıda verilmiştir:

K5: "...Kuşadası'nda özellikle kira fiyatlarını aşırı etkiliyor bu durum... Çünkü adaya gelen yabancı veya Türk herkes yatırım yapmak istiyor. Özellikle bir anda 1000 TL olan kira yazın 3000 TL ye çıkabiliyor. Çünkü talebi fazla. Talep var, arz sınırlı... Sonuçta 10 tane dükkan yok bir tane dükkan var..."

K8: "Gayrimenkulü çok etkiledi. Fiyatlar %100 e yakın arttı. Ev kiralari, satılık evler 2-3 katına çıkmaya başladı. Şu an en ucuz 1+1 evler, 500.000-600.000 TL den başlıyor. Bundan 3-4 yıl öncesine kadar bunlar 150.000 TL civarındaydı. Fahiş fiyatla arttılar. Konaklamada pek artış olmadı, alım satımda olan artış konaklamaya pek yansımada. Yiyecek içecek sektöründe ise ülkenin ekonomik şartlarına bağlı artan fiyatlara göre bir artış mevcut..."

K11: “Tabii etkiliyor. Yani kovid öncesinden bahsediyoruz heralde çünkü son iki yıldır kovid ile beraber çok fazla fiyat artışı en azından konaklama ile ilgili olduğunu düşünmüyorum. Ama bu talebin hem emlak ta hem diğer alanlarda fiyatları arttırdığını düşünüyorum. Bununla ilgili yaşadığım bir örnek olay var. Ailem Muğla’da yaşıyor. Pazara çıktığımızda bile buradaki fiyatlar ile oradaki fiyatlar farklı... Bir restorana gittiğinizde de , turistlik bir yerdeki fiyatlar ile daha iç kesimlerdeki fiyatlar aynı olmuyor. Muğla mesela denize kıyısı yok orda da pahalı restoranlar var ama buraya kıyasla aldığınız hizmet daha uygun ve bu da fiyatlara yansıyor. Emlak sektörüne gelince, fiyatlar çok yüksek... Emlak fiyatları çok yüksek... Kiralama anlamında öğrenciler sıkıntılar yaşıyorlar, bizler de satın alma anlamında benzer sıkıntılar yaşıyoruz. Bölgeye gelen yabancıların piyasadaki fiyatları yükselttiğini düşünüyorum. Ekonomik anlamda bölgeye getirisi var ama aynı zamanda burada yaşayanlar içinde enflasyon yaratması nedeniyle bir sıkıntı da oluşturuyor.”

K30: “Emlak sektöründe hem faydası hem zararı mevcut... Son zamanlarda doların ve euro nun çok artmış olması, Kuşadası’nın birçok yerinde rağbete yol açtı. Yabancılar 100 bin euro ya yaklaşık bugün 1,5-2 milyon TL ye rahatça ev alabiliyor. Fakat bu burada yaşayan yerel insanın burada geçimini, ev almasını zorlaştırıyor. Buraya dışardan para girdikçe yaşam standartları aslında yükselmüyor. Bölgede yaşayan yerli halk için ticaret yapmak veya yazlık sahibi olmak hayale dönüşüyor.”

Üst Tema: Çevresel Göstergelere İlişkin Bulgular

Alt Kategori 1: İklim ve Çevre İlişkisi

Katılımcılara, destinasyonda yaşamayı tercih etme nedenleri sorulduğunda iş olanakları ve aile- arkadaş ortamına olan yakınlığın yanı sıra destinasyonun iklimi ve sunduğu fırsatlar öne çıkan görüşler arasındadır. Katılımcıların iklim şartlarına yönelik değerlendirmeleri Tablo 3.18. de verilmiştir:

Tablo 3.18. Destinasyonun İkliminin Değerlendirilmesi

Katılımcı	İfadeler	Sıklık Oranı
K11, K18, K20, K21, K24, K25,K26	İklim ve doğanın güzelliği	7
K11, K28	İklimin aktivitelere elverişliliği	2
K11	İklimin karakteristik davranışlara elverişliliği	1

Bu kapsamda destinasyonun doğası ve havasının güzelliği en çok bahsedilen özelliklerden olmuştur. Öte yandan bölgede iklimin çeşitli aktivitelere elverişliliği ve

insanların davranış şekilleri üzerindeki etkisi de saptanmıştır. Katılımcılar tarafından değerlendirmelere örnek niteliğinde olan aktarımlara aşağıda yer verilmiştir:

K11: “... Deniz kenarlarında yaşayan insanların daha ılıman iklimler gibi daha hoşgörülü karakteristik yapıya sahip olduğunu düşünüyorum. Bu durum yabancılarla birlikte yaşadığından kaynaklanıyor olabilir belki de... Kuşadası'nda iklimsel avantajlar da mevcut... Kuşadası'nda hava koşulları ve sıcaklık düzeyi pek çok turistik yere göre akşamları hava almak ve rahatlamak için ideal ortam sunuyor ve bu durumu çeşitli aktiviteler için de avantaj olarak görüyorum.”

K24: “...Ben 35 yıllık coğrafya öğretmeniyim. Güvercinada dan Setur'a kadar 2km lik mesafe var, yürüyüş bandı var. Güneşin batışı bir harika, denizi görüyorsunuz. Geriye bakınca Kervansarayı görüyorsunuz. Biraz daha ilerde dünyanın en büyük kenti milattan önce 476 da kurulmuş olan Ephesus kenti var. Anadolu'nun 200.000 nüfuslu en büyük kenti olmuş. Oraya gidip geliyorum ve orası bana çok cazip geliyor. Sanki orada yeniden doğmuş gibi oluyorum. Kuşadası'nda aradığımız her şeyi bulabiliyorsunuz.”

K28: “Şöyle bir örnek vermek isterim. Söke'de kış döneminde saat 5 olunca karanlık olduktan sonra kimse sokağa çıkmaz, gidecek pek bir yer yoktur. Bu yaz dönemi içinde çok farklı bir şey değildir. İnsanlar arabalar ile Kuşadası'na geliyorlar. Çünkü Kuşadası'nda yaz döneminde sahil bandı olsun belirli bir aktivite var. Aktivite aktiviteyi tetikliyor. Alışveriş de yapabiliyorsunuz...”

Alt Kategori 2: Turizmin Doğal Yaşam ve Çevresel Boyutunun Değerlendirilmesi

Kuşadası'nda turizmin çevresel değerlendirmesine yönelik görüşler yerel halka sorulan ‘‘Kuşadası'nın ziyaretçiler tarafından sık tercih edilen bir destinasyon olması bölgeyi olumlu ve olumsuz ne şekilde etkilemektedir?’’ ve ‘‘Kuşadası'nda turizm alanlarına yönelik fiziksel yapılanmanın doğal çevreye zarar verdiğini düşünüyor musunuz?’’ şeklindeki adet soru kapsamında değerlendirilmiştir. Katılımcılardan turizm ile doğrudan ilişkili olmayanların (K2, K3, K10, K24 ve K27) sayısının, turizm ile doğrudan ilişkili olanların (K15, K18 ve K19) sayısından fazla olduğu görülmektedir. Bu soru kapsamında turizmin ve turizme bağlı yapılaşmanın doğal çevre üzerinde tahribatına ve bu görüşlerin nedenlerine yönelik analizlere Tablo 3.19. da yer verilmiştir:

Tablo 3.19. Doğal Çevre Üzerindeki Tahribatın Göstergeleri

Katılımcı	İfadeler	Sıklık Oranı
K2, K3, K10, K15, K18, K24, K27	Tarım alanlarının giderek azalması	7
K2, K3	Sahil alanlarının giderek azalması	2
K27	Deniz canlılarının zarar görmesi	1
K27	Endemik bitki türlerinin zarar görmesi	1
K19	Çevre temizliğine giderek daha fazla ihtiyaç duyulması	1

Tablo 3.19 da verilen katılımcı görüşleri incelendiğinde destinasyonda tarım alanlarının giderek azalmasının en sık bahsedilen tahribat göstergesi olduğu saptanmıştır. Öte yandan sahil alanlarının giderek azalması, çevre temizliğinin artması, deniz canlılarının ve endemik türlerin zarar görmesi de turizmin doğal çevre üzerindeki tahribatının göstergeleri olarak ifade edilmiştir. Katılımcıların bu soru hakkında örnek niteliğindeki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

K3: ‘... İnsanların çok fazla doğayı tahrip ettiğini düşünüyorum. Kuşadası’na bağlı Kirazlı Köyü daha çok bağları ile zeytinlikleri ile ve meyve bahçeleri ile ünlü bir yer... Şu an genel anlamda insanlar kendi yapılaşmalarını Kirazlı tarafına yönlendiriyorlar ve bu bölge giderek beton yapılarla doluyor. Bu durum doğaya, birinci sınıf tarım arazilerine hem de gelecek kuşaklara bırakacağımız çevreye ciddi zararlar veriyor. Bir diğer sorun da, sahillerimiz bitmiş durumda... Kuşadası için örnek verecek olursak, merkezde bulunan plajların giderek alüvyon gelmediği için daraldığını ve kendimize daha çok alan oluşturabilmek için plajlardan vazgeçtiğimizi düşünüyorum. Görüntü açısından Kuşadası’ni mafediyoruz ve yaşam açısından da herhangi bir katkı sağlayamıyoruz.’

K15: ‘Hem de feci... Ne kadar çok inşaat o kadar çok insan olarak görülen bir algı var. Fakat bu maalesef böyle olmuyor, tamamen doğayı bozan bir hal alıyor. Sonra çok pişman olunuyor ama maalesef hala daha yapılmaya da devam ediliyor. Topraklarımız korunmuyor. Tarım alanlarının turizme imara açılmasına da karşıyım yani tarım olmazsa turizmde olmaz. Turistlerimiz hatta kendi halkımız ne yiyecek ne içecek? Tarımı yok etmek demek tarımın yapıldığı yöreni yok etmek demek... Bu aynı şekilde Türkiye için de hatta Dünya içinde geçerli... Eğer yokluk ve sıkıntı yaşansın isteniyorsa ilk önce tarımı yok etmek ile başlanır. Bundan dolayı tarımı yok etmemek en dikkat etmemiz gereken nokta aslında...’

K27: ‘Tabi daha çok olumsuz etkiliyor bence... Hiç zeytinlik kalmadı. Zeytinlik kalmadığı gibi deniz kıyıları doldu. Deniz canlıları açısından Akdeniz foklarının yuvaladığı bir alan vardı oraya kayalıkların üzerine bir otel yaptılar. Kıyıdaki endemik bitkilere de

zarar verildi. Ormanlık alanlar da zarar gördü. Kesinlikle doğaya zarar verildiğini düşünüyorum. Tarımın geleceği yok gibi... Babam hep şey derdi bir hap olsa da atsak ağzımıza... Hani vitaminleri heralde biz görmesek te bizden sonraki nesil o şekilde alacak. Hiçbir şey kalmadı yani Kuşadası önceden zeytin tarlasıymış, tütün tarlasıymış. Gittikçe tarım azalıyor şu an... Bu durumda tabii turizmin etkisi de tartışmasız oluyor. Nüfus arttıkça, daha fazla binaya talep oluyor ve sonuçta doğaya tahribat artıyor.”

Alt Kategori 3: Fiziki Yapılanma ve Görüntü Kirliliğine Yönelik Değerlendirme

Bu kapsamda katılımcılara ‘‘Kuşadası’nda turizm alanlarına yönelik fiziksel yapılanmanın doğal çevreye zarar verdiğini düşünüyor musunuz?’’ sorusu sorulmuştur. Bu soru kapsamında toplam 24 katılımcıdan %80 i fiziksel yapılanmanın doğal çevreye zarar verdiğini ifade etmiştir. Destinasyondaki fiziki yapılanma sonucunda çevreye zarar verildiğini düşünen 19 katılımcıdan turizm ile doğrudan ilişkili olanların sayısının (K4, K7, K8, K9, K14, K17, K19, K20, K21 ve K25), turizm ile doğrudan ilişkili olmayan diğer gruptaki katılımcılar ile (K5, K6, K16, K26, K27, K28 ve K30) karşılaştırıldığında daha fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca Akademisyen K11 ve K12’nin de bu konu hakkında değerlendirmeleri mevcuttur. Bu kapsamda katılımcıların fiziki yapılanma ve görüntü kirliliğinin göstergesi kabul edilebilecek görüşlerine Tablo 3.20. de yer verilmiştir.

Tablo 3.20. Fiziki Yapılanma ve Görüntü Kirliliği Göstergeleri

Katılımcı	İfadeler	Sıklık Oranı
K5, K7, K9, K11, K14, K16, K17, K19, K20, K21	Betonlaşmanın gözlemlenmesi	10
K12, K25, K30	Sahil alanlarının rant alanlarına çevrilmesi	3
K4	Dere yataklarının kapatılıp, üzerine binalar inşa edilmesi	1
K6	Destinasyonda sürekli devam eden altyapı ve modernleşme çalışmaları	1
K8	Kuşadası’nın artık şehir izlenimi vermesi	1
K21	Ormanlık arazilerin ev yapımı için kullanılması	1
K26	Destinasyonun sürekli göç alması	1
K27	Akdeniz foklarının yapılaşmadan zarar görmesi	1
K27	Endemik bitki türlerinin yapılaşmadan zarar görmesi	1
K28	Turizmin destinasyonda doğru şekilde planlanamaması	1

Tablo 3.20. ye göre; katılımcıların fiziki yapılanma ve görüntü kirliliği görüşüne sahip olmasında en yaygın olan faktör betonlaşmanın gözlemlenmesi olmaktadır. Bu görüş ek olarak, sahil alanlarının rant alanlarına çevrilmesi, altyapı ve modernleşme

çalışmalarının görülmesi, destinasyonun sürekli göç almasına bağlı olarak artık şehir izlenimi vermesi, endemik bitki ve hayvan türlerinin zarar görmesi, ormanlık arazilerin bina inşa alanı olarak kullanılması ve dere yataklarının bina inşa alanına dönüşmesi destinasyonda görüntü kirliliği ve fiziksel yapılanmanın göstergeleri olarak saptanmıştır. Bu soru kapsamında katılımcılara ait bazı örnek niteliğinde görüşlere aşağıda yer verilmiştir:

K11: *“Kuşadası en güzel örneği yani konuşmamızda da bahsettik. Şu an da bunu söylememde de sakınca var mı bilmiyorum kantinde görüşme yapıyoruz, bahçede... Şöyle kafamızı çevirdiğimiz alan bina yığını, tek yeşil alan eski mezarlık... Onun haricinde yeşil alan kalmamış. Turistin beklediği farklı olandır, kendi yaşadığı yer haricidir. Beton yığından kaçıp geliyorsa, başka bir beton yığına gelmek istemez. Yani bu anlamda baktığımızda çarpık kentleşme Kuşadası’nda kötü düzeyde maalesef...”*

K19: *“İnanılmaz, o konuda bence Kuşadası sıfır... Güzelçamlı’ya bakıldığında denizin yanındaki binalar ya 6 katlı ya 7 ve daha sonra tek katlıları yapmışlar. Oraya o katları yaptıktan sonra bu ilçenin önünü kapattıktan sonra olur mu? Nasıl bir dizayn bu? Her taraf beton yığını oldu. Bizim bu mahalle Güzelçamlı yine iyisi... Burada yine çevre yönünden yeşillik, ormanlık alanlara dikkat ediliyor diğer yerlere göre ama yani gün gün bitiyor, gün gün bitiyor.”*

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Efes, Meryemana evi, Selçuk kalesi, Dilek Yarımadası ve Büyük Menderes Deltası Milliparkı, Kadınlar plajı, Priene ve çeşitli destinasyonlara yakınlığı sebebiyle Kuşadası, özellikle yaz dönemlerinde turizmin yoğun şekilde yaşandığı merkez-i bir destinasyon konumundadır. Bu turistik ürün çeşitliliğine bağlı olarak her geçen gün artan yoğunluk, destinasyonda birtakım sorunları görülür kılarken, öte yandan birtakım düzenleyici yaklaşımları da beraberinde getirmektedir. Bu yaklaşımlar bazı zamanlar tek bir güçten rahatça yönetilebilirken, bazı zamanlarda çeşitli fikirlere ve desteklere ihtiyaç duyulmaktadır. Günümüzde talebi ve gelirleri arttırmak ekonomik anlamda başarı olarak görülmesine rağmen, sürdürülebilir turizm anlayışı görülen başarının arkasındaki görülmeyen sorunları tespit edebilen ve bu sorunlara kayıtsız kalmayan gönüllülerin varlığı ile bütünleştiğinde amacına ulaşan bir kavramı çağrıştırmaktadır. Bu bağlamda bu tezde güç sahibi olan merkez grup yerel halktır. Bir diğer ifade ile yerel halkın sahip olduğu görüş ve fikirler doğrultusunda, destinasyonda turizmin mevcut durumu ve devamlılığına yönelik öngörülerin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Bu araştırmada katılımcıların çoğunluğunun turizmin geleceğine yönelik beklentilerinin olumlu olduğu tespit edilmiştir. Oransal açıdan incelendiğinde, katılımcılardan konaklama, yiyecek-içecek ve ulaşım işletmeleri grubuna dahil olan veya diğer bir ifade ile turizm ile doğrudan ilişkili olanların %80 oranında turizmden beklentilerinin olumlu ve turizm ile doğrudan ilişkisi olmayanların (diğer mesleklerin) beklentilerinin ise %45 oranında olumlu olduğu görülmektedir. Katılımcıların turizmin geleceğine yönelik olumlu görüşlere sahip olmasında destinasyonun konumu önemli rol oynamaktadır. Katılımcılar, Meryemana evi ve Efes Antik Kenti'ne yakın konumda bulunan destinasyonda turizmin uzun yıllar boyunca devamlılık sağlayacağını düşünmektedir.

Kuşadası'nın sahip olduğu iklimi, doğası, turizm çeşitliliği, yaz dönemleri hariç ulaşım rahatlığı, aile ve arkadaş ilişkileri gibi çeşitli etkenlerden dolayı katılımcıların çoğunluğu bu destinasyonda ilerleyen dönemlerde de yaşamayı istediğini belirtmişlerdir. Çalışkan (2003), aynı destinasyonda yürüttüğü çalışmasında yerel halkın mutlu yaşamasında etkili olan nedenlerin, aile ve sosyal çevre ilişkilerinden kaynaklandığını belirtmiştir. Çalışmanın uygulandığı dönemde ekonomik faktörlerin mutlu yaşam üzerindeki etkisinin az olduğu ileri sürülmüştür. Günümüzde ise bu durumun giderek değişiklik gösterdiği görülmektedir. Kuşadası'nda sosyal çevrenin varlığını önemseyen katılımcılara rastlansa da,

destinasyonda iş olanakları ile ilişkili olarak yaşamlarını sürdürdüğünü ifade eden katılımcıların görüşlerine de sıklıkla rastlanmıştır. Ayrıca turizm ile doğrudan ilişkili meslek grubuna sahip katılımcıların destinasyonda yaşamını sürdürmeyi daha fazla istediği de tespit edilmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, destinasyonda ekonomik yaşam ile ilişkili olan bir bağlılığın olduğunu söylemek mümkündür.

Sürdürülebilir turizmin ekonomik boyutu değerlendirildiğinde ise çelişkili görüşlere rastlanmıştır. Bu çelişki, katılımcıların turizmin getirilerinin farkında olduğunu fakat yeterli seviyede kazanç elde edemediklerini ifade etmesinden kaynaklanmaktadır. Benzer şekilde, Çalışkan (2003) tarafından geçmişte yürütülen araştırmada turizmde ücretlerin düşük olduğu saptanan bir diğer bulgudur. Bu araştırma sonucunda ise, turizm ile doğrudan ilişkili meslek gruplarının turizmin ekonomik kazançlarında daha fazla sayıda olumlu görüşlere sahip olduğu görülürken; turizm ile doğrudan ilişkili olmayan meslek gruplarının daha az sayıda olumlu görüşlere sahip olduğu görülmektedir. Katılımcılar, giderek daha az kazanç elde etme veya yıllara göre kazancın azalmasına neden olan faktörleri; emeklilik dönemi sonrasında veya belirli bir yaş üzerindeki ziyaretçilerde baskın olan dinlenme arayışı, sadece kitle turizmine bağlı kalınması, otellerin sunduğu her şey dahil sistemin getirdiği tatmin olma durumu, gelen konukların gitgide gelir ve kültür seviyelerindeki düşüş, bölgenin çevrede bulunan çoğu destinasyona geçiş yeri kabul edilmesi, bölgenin marka değerinin artırılmasına yönelik çalışmaların yetersizliği ve sunulan ürün veya hizmet kalitesindeki yetersizlik ile ilişkilendirmişlerdir. Bu faktörler arasında turist kalitesindeki düşüş ve her şey dahil sistem, turizmde ekonomik bozulmalara büyük ölçüde neden olan sorunlar olarak görülmektedir.

Kuşadası'nda yerel halkın diğer bir ekonomik sorununu da turizmin beraberinde getirdiği ekonomik yük oluşturmaktadır. Katılımcılar, turizmden dolayı destinasyonda yaşanan hareketliliğin gayrimenkul başta olmak üzere konaklama ve yiyecek içecek fiyatlarındaki artışlara sebep olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, fiyatların ülke genelinde artışa bağlı olarak arttığını ifade edenler olduğu gibi, artış olmadığını ya da sadece gayrimenkulde artış olduğunu ifade eden katılımcılar da mevcuttur.

Öte yandan Güney Ege Kalkınma Ajansı tarafından 2014 yılında yürütülen bir araştırmada, konaklama ve ulaşım dahil olmaksızın ziyaretçilerin yiyecek-içecek başta olmak üzere halı, kilim, deri ve tekstil ürünlerine ilgi duyduğu saptanmıştır. Bu araştırma

sonucunda da alışveriş, yeme-içme ve konaklama hizmetleri turizmden gelir elde edilmesine olanak sağlayan hizmetler olarak desteklenmiştir.

Katılımcıların turizmin kültürel yaşama olan etkilerine, konuğa yönelik ilgiye ve turizmin uyarıcı maddelere yönelik eğilimlerine sahip olduğu görüşleri, turizmin sosyo-kültürel boyutu kapsamında değerlendirilmiştir. Katılımcılar destinasyonda turizmin sosyo-kültürel yaşama olan katkılarını; yabancı dilin gelişimine katkıda bulunduğu, yerel halk için yeni ve yaratıcı bir bakış açısı oluşturduğu, sanatsal aktivitelerin gelişmesine öncülük ettiği ve yemek kültürlerini destinasyonda harmanladığı gibi çeşitli sonuçlar ile desteklemişlerdir. Bu kapsamda destinasyonda konser, festival, heykel sempozyumu, kültür şenlikleri ve evlerin renklendirilmesi gibi çeşitli çalışmaların olduğunu da ifade etmişlerdir. Öte yandan turizmin sosyo-kültürel yaşama katkısı olmadığını ileri süren katılımcılar bu duruma neden olan faktörleri; etkinliklerin kültürel yaşamı tanıtmada yetersiz kalması, yalnızca kitle turizmine bağlı kalınması ve turizmin ahlaki bozulmaya sebep olan yönlerinin varlığı ile ilişkilendirmişlerdir.

Turizme bağlı olarak destinasyonda uyarıcı madde kullanımının artmasına yönelik eğilimin değerlendirilmesi, sosyo-kültürel bağlamda analiz edilen diğer bir faktördür. Türkiye'nin pek çok bölgesinde yürütülen araştırmalar incelendiğinde, bu ifade kapsamında farklı bulguların ortaya çıktığı görülmektedir. Örneğin, Boğan & Sarıışık (2016) tarafından Alanya'da yürütülen araştırmada turizmin alkol tüketimini arttırdığı tespit edilirken, GÜDÜ Demirbulat (2012) tarafından Trabzon'da yürütülen araştırmada aynı yönlü bir bulguya ulaşılmamıştır. Kuşadası'nda yürütülen bu araştırmada dayerel halk, çoğunluklaturizm ile alkol tüketimi arasında bir ilişki olmadığı görüşünde buluşmaktadır. Bu kapsamda uyarıcı maddelere yönelik eğilimin artmasına neden olan faktörleri eğitimsizlik, arkadaşlık ilişkileri, ailevi problemler gibi turizm ile ilgili olmayan nedenler ile ilişkilendiren katılımcılar olduğu gibi; turizmde tatil anlayışının beraberinde getirebileceği rahatlama hissini bu eğilimleri tetikleyebileceğini ileri süren katılımcı görüşlerine de rastlanmıştır.

Sosyo-kültürel boyut kapsamında geçmişten günümüze doğru turistik ilişkiler değerlendirildiğinde ise giderek değişen görüşlere rastlanmıştır.Çalışkan (2003) tarafından Kuşadası'nda turizm ile uzun yıllar ilişki içerisinde olan yerel halkın; turiste ve turizme karşı hoşgörüsünü devam ettirdiği ifade edilmiştir. Günümüzde ise yerel halkın davranışları hakkında olumlu ve olumsuz görüşlerin oransal açıdan birbirine yakın olduğu tespit edilmiştir. Yerel halkın davranışlarının giderek olumlu yöne doğru değiştiğini belirten

katılımcılar bu durumu, işletmelerin daha etik değerlere bağlı kalması ve teknolojinin gelişmesiyle rekabetin fazla olduğu dünyada yeni stratejilere ihtiyaç duyulması ile ilişkilendirmişlerdir. Öte yandan zaman yolculuğunda giderek olumsuz davranışların arttığını düşünen katılımcılar bu duruma neden olan faktörleri; konukların harcama eğilimlerinde değişim, konukların çevre temizliği konusunda olumsuz davranışları, kalabalığın artması, turizmin destinasyona bıraktığı ekonomik yük, korona virüs salgınının psikolojik zorluklar ve her şey dahil sistem ile ilişkilendirmişlerdir. Katılımcılar günümüzde ise, yüksek fiyatlı ürün satma, samimiyetin yetersiz olması ve alınan hizmetin bir standardının olmaması gibi olumsuz davranışların destinasyonda varlığını da ifade etmiştir.

Sürdürülebilir turizmin bir diğer boyutu olan çevresel boyut değerlendirildiğinde, destinasyonda doğal çevre üzerinde tahribatın ve çarpık yapılaşmanın göstergeleri önemli görülen kategorileri oluşturmaktadır. Dal (2007) ve Kahraman (2011) tarafından Kuşadası kıyı kullanım alanlarında yürütülen araştırmaların sonuçlarında, plansız ve kontrolsüz gelişen yapılaşmanın varlığının bölgede sorunlara neden olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu araştırma sonucunda da, benzer şekilde yapılaşma sorununun halen destinasyonda devam ettiği saptanmıştır. Katılımcılar, destinasyonda çarpık yapılaşmanın doğal çevreye zarar verdiğinin göstergelerini betonlaşmanın gözlemlenmesi, sahil alanlarının rant alanlarına çevrilmesi, dere yataklarının kapatılıp üzerine binalar inşa edilmesi, sürekli devam eden altyapı çalışmaları ve destinasyonun sürekli göç alması vb. çeşitli nedenler ile ilişkilendirmişlerdir. Turizm ile doğrudan ilişkili katılımcı grubun turizmin çevresel açıdan olumsuz etkilerine yönelik görüşlerinin daha yoğun olduğu saptanmıştır. Öte yandan turizmin doğal çevre üzerindeki tahribatının göstergelerinden olan tarım alanlarının ve sahil alanlarının azalması da çevre üzerinde rant amaçlı meydana gelen değişimlerin sonucu olarak ifade edilmiştir. Bu değişimlere bağlı olarak destinasyonda endemik bitki ve hayvan türlerinin de zarar gördüğü ifade edilmiştir.

Güney ve Somuncu (2018) tarafından yürütülen farklı bir araştırmada ise Kuşadası'nda turizm gelirlerinin giderek düştüğü ve turizmi çeşitlendirmeye yönelik yeni düzenlemelere yer verilmesi gerektiğine değinilmiştir. Bu araştırma sonucunda da paralel olarak, destinasyonda kitle turizminin daha baskın olduğu ve mevcut olan turizm çeşitlendirme türlerinin de yeterince tanınmadığı saptanmıştır. Kuşadası ve çevresinde doğa turizmi, spor turizmi, üçüncü yaş turizmi, etkinlik turizmi, kırsal turizm, termal turizm, kongre turizmi, tarihi ve kültürel turizm, yat turizmi, kruvaziyer turizmi, mağara turizmi,

sağlık turizmi gibi tez içerisinde literatür kısmında da belirtildiği üzere pek çok farklı turizm çeşidini gözlemlemek mümkündür. Bu turizm çeşitleri her ne kadar Kuşadası turizmi üzerinde etkili olsa da, bu çeşitlenmelerden optimal verim almak için yapılan düzenlemeler yetersiz görülmektedir. Ayrıca bu türlerin yerel halk tarafından bilinirliğine ve bu türleri tanıtmaya yönelik çalışmaların da sınırlı olduğu görülmektedir. Bu kapsamda özellikle, sağlık turizmini tanıtmaya ve sağlıkta etik kurallara yönelik bilgilendirici/ denetleyici düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu tespit edilmiştir.

Tuncer (2021) tarafından Kuşadası'na 80 km uzaklıkta olan Didim'de yürütülen bir araştırmada Dilek Yarımadası Büyük Menderes Deltası Milli Parkı'nın doğal ve kültürel sit alanı olarak korunması ile ilişkili olarak yerel halkın, bazı mahallerde turizme karşı bir tavır aldığı tespit edilmiştir. Milli Parkın bir kısmının Kuşadası sınırları içerisinde yer alması, bu araştırmada da benzer sonuçları ortaya çıkarmıştır. Güzelçamlı mahallesinde yaşayan yerel halkın bir kısmı, önceden Millipark'ta yeme, içme ve eğlence olanakları sağlanırken, günümüzde bu olanakların bulunmadığını veya çok kısıtlı olduğunu ifade etmiştir. Yerel halk; sıkı koruma ve denetleme çalışmaları sonucunda mahallede turizm faaliyetlerin kısıtlı kaldığını ve bölgeyi tekrar ziyaret etmeye teşvik edebilecek çeşitli aktivitelerin olmadığını düşünmektedir.

Gelen konuk sayısı bakımından önemli derecede giriş-çıkışlara sahip olan Kuşadası'nda doğru planlama faaliyetleri ile daha fazla ekonomik kazanç elde edilebilir. Bu kapsamda destinasyonda ilk olarak Çeşme ve Bodrum'daki gibi kentin sağlıklı bir şekilde gelişmesine olanak sağlayabilecek planların hayata geçirilmesi önemli rol oynamaktadır. Bir yandan bu planlamalar yürütülürken diğer yandan turizmin destinasyondaki işlevi hakkında bölgede yaşayan yerel halka çeşitli eğitimlerin verilmesinin sürdürülebilirliği ekonomik açıdan sağlamanın yanı sıra sosyo-kültürel ve çevresel açıdan da destekleyebileceği öngörülmektedir.

Kuşadası bünyesinde bulunan turistik ürün ve hizmetlerin tanıtım çalışmalarının sadece Kültür ve Turizm Bakanlığı ile sınırlı kalmaksızın, tüm yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları tarafından desteklenmesi önerilmektedir. Kuşadası'nda yazın artan kalabalığın zaman zaman yerel halkta da sıkıntıları beraberinde getirdiği de katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Hatta bazı zamanlarda yerel halkın konuğa yönelik bakışının değiştiği de belirtilmiştir. Bu kapsamda halka vakit geçirebileceği ve rahatlama imkanı

sunan park, bahçe ve mesire alanları gibi doğa ile iç içe daha temiz bir ortam sunan alanlar yaratılabilir.

Kuşadası'nda yazın mevcut olan iş potansiyelinin yılın tüm dönemlerinde desteklenmesi gerekmektedir. Buradan hareketle, farklı turizm türlerinin diğer aylara yayılmasına olanak sağlayacak şekilde geliştirilmesi, turizmin sıkışıp kaldığı yaz sezonunda sınırlarını aşabilmesine ve turizmden tüm dönemler sosyal ve ekonomik kazançların elde edilmesine olanak sağlayabilir. Mevcut olan turizm daha etkili şekilde kullanılabileceği gibi, özellikle salgın döneminde turizme farklı bir bakış açısı kazandıran kamp ve karavan turizmi için de çeşitli lokasyonlarda düzenlemeler yapılabilir. Bu alanlarda aynı zamanda turistik devamlılığın sağlanabilmesi için insanların ihtiyaçlarını karşılayabilecek içme suyu, wc alanlarının varlığı önem arz etmektedir.

Sonuç olarak, turizmde sürdürülebilirlik kavramı hassas bir terazi dengesine benzetilebilir. Günümüzde huzur veren doğanın yararın kullanılamaz hale dönüşme ihtimali olduğu gibi, etkili kaynak kullanımı ile gelecekte turizmden daha fazla gelir elde etme ihtimali de olasıdır. Buaşamadayapılacak olan seçimlerin, turizmde dengenin hangi tarafa doğru eğilim göstereceğini şekillendirme potansiyeli olduğu unutulmamalıdır. Bu seçimler yerel halk, sivil toplum kuruluşları, ilgili belediyeler ve Kültür ve Turizm Bakanlığı başta olmak üzere geniş gruplar altında birleştiğinde daha etkili, sorumlu ve planlı bir turizm hareketi sağlanabilir. Bir Kızılderili sözü, *“Yeryüzü bize atalarımızdan emanet değildi, biz bu dünyayı çocuklarımızdan ödünç aldık.”* der. Bu sözde de yansıtıldığı üzere, bugünkü yaşamın peşinden koşarken, aynı zamanda yarınlar ile paylaştığımız hayatı koruyabilmek için bütüncül bir yaklaşımla ‘biz’ci adımlar atmak gerekmektedir.

Bu çalışmaya sadece destinasyonda ikamet eden halk katılmıştır. Bu çalışma yürütülürken aslen yabancı olan ve destinasyonda ikamet eden ziyaretçiye rasgelme şansımız olmamıştır. Kuşadası'nda yabancı halkın da yaşadığı gerek gözlemler gerek araştırmaya katılan katılımcıların görüşleri ile doğrulanmaktadır. Bu kapsamda yürütülen çalışmanın yabancı ziyaretçiler katılımı ile gerçekleştirilmesi, gelecek çalışmalar için sunulan bir öneri niteliğindedir. Kuşadası'nda turizm ve halkın bakış açısını anlamaya yönelik yapılan bir diğer benzer çalışma, 2003 yılında Uğur Çalışkan tarafından anket yöntemi ile hazırlanmıştır. 2003 yılından 2021 yılına kadar geçen süreçte, turizm görüşleri ve beklentisinin değişkenlik gösterebileceği düşünüldüğünde, çalışmanın anket yöntemi ile tekrar uygulanabilmesi de olası görülmektedir. Öte yandan bu çalışmaya yerel halkın

kendilerinden beklentisinin yüksek olduğu belediye, valilik, kaymakamlık vb. yerel y6netimler dahil edilmemiştir. Bu kapsamda bir diğer 6neriyi ise, 7alışmamın t6m yerel y6netimlerin katılımıyla geniş kapsamlı y6r6t6lmesi oluşturmaktadır.

5. KAYNAKLAR

Yazılı Kaynaklar

- Akdur, R. (2005), “Türkiye’nin Avrupa Birliğine Uyumu”, *Avrupa Birliği ve Türkiye’de ÇevreKoruma Politikaları*, Ankara Üniversitesi, Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi Araştırma Dizisi: 23, Ankara, s.30
- Akıncı Ekiztepe, B. (2016). Sürdürülebilir Kalkınma ve Gelişim Süreci. H. Çeken (Editör.) içinde *Sürdürülebilir Turizm Temel Kavramlar ve İlkeler*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akkuş, Ç. (2019). Toplum Temelli Turizm. Ş. Aydın (Editör.) içinde, *Alternatif Turizm*. Erzurum:Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Alkan, C. (2015). Sürdürülebilir Turizm: Alaçatı Destinasyonuna Yönelik Bir Uygulama. *Journal ofYasar University*,10(40), 6692-6710.
- Akça, Y., Şahan, G., & Tural, A. (2017). Türkiye'nin Kalkınma Politikalarında Eğitim Politikalarının Değerlendirilmesi. *International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS)*, 3(Özel sayı), 394 - 403.
- Ambroz, M. (2008). Attitudes of Local Residents Towards the Development of Tourism in Slovenia:The Case of The Primaska, Dolenjaska, Garenjaska and Liubliana Regions, *Anthropological Notebooks*. 14(1): 63-79.
- Ap, J. (1992).Resident’s Perceptions on Tourism Impacts, *Annals of Tourism Research* (19): 665-690.
- Arıkan, R. (2013). Araştırma Yöntem ve Teknikleri.(*Geliştirilmiş 2. b.*). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Atak, O. (2016). Sürdürülebilir Kalkınmanın Temel İlkeleri. H. Çeken (Editör.) içinde, *Sürdürülebilir Turizm Temel Kavram ve İlkeler*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Avcıkurt, C., & Yıldız, S. B. (2018). Turizmin Tarihsel Gelişme Süreci ve Turizmin Gelişmesine Etki Eden Faktörler. O. Emir (Editör.) içinde, *Genel Turizm Bilgisi*. Eskişehir: AnadoluÜniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Aykaç, R., & Boran, A. (2019). Kuşadası (Öküz Mehmet Paşa) Kalesi ve Kale Camisi. M. A.Erdoğru& M. Ökçesiz (Editör) içinde, *Kuşadası Öküz Mehmet Paşa Sempozyumu 1-3 Kasım 2019Bildiriler*. İzmir: Tibyan Yayıncılık.
- Bardakoğlu, Ö. (2020). Sürdürülebilir Turizm ve Planlama. M. Kozak (Editör.) içinde, *Sürdürülebilir Turizm Kavramlar ve Uygulamalar* (2. b.). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Baş, A. (2019). Türkiye’de Kutsal İnançlar ve Kutsal Yerler. P.Canan (Editör.) içinde, *Türkiye’nin Kültürel Mirası II*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını.

- Başgelen Akkaş, L. (2019). *Sürdürülebilir Kalkınma Konusunda Yapılan Eğitim Araştırmalarına Yönelik Döküman Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, Kastamonu.
- Batman O., & Eraslan İ. H. (2007). Spor Turizmi. M. Bulu & H. Eraslan (Editör) içinde, *Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Turizm Sektörü: Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar*. Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu Derneği (URAK) Yayınları, Yayın No: 2007/1, ss: 197-220
- Bekdemir, Ü., & Sezer, İ. (2008). Dilek Yarımadası-Büyük Menderes Deltası Milli Parkı ve Yöre Ekonomik Faaliyetleri İlişkisi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 13(19), 325-345.
- Bingöl, B. (2011). *Dilek Yarımadası- Büyük Menderes Deltası Milli Parkı'nın Koruma ve Kullanım İlkeleri Açısından Rekreasyon Planlaması Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara
- Blancas F., Lozano-Oyola M., González M., Guerrero F., & Caballero R. (2011). How To Use Sustainability Indicators for Tourism Planning: The Case of Rural Tourism in Andalusia (Spain). *Science of the Total Environment*, (412-413): 28-45.
- Bostan, A. (2020). Kuşadası'nda Termal Turizm Potansiyeli'nin Analizi. *Journal of New Tourism Trends (JOINNTT)*, 1(1), 40-54.
- Boz, M. (2004). *Turizmin Gelişmesinde Alternatif Turizm Pazarlamasının Önemi*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı. İstanbul.
- Brida, J., & Zapata, S. (2010). Cruise Tourism: Economic, Socio-Cultural and Environmental Impacts. *International Journal of Leisure and Tourism Marketing*, 1(3): 205-226.
- Buzlukçu, C. (2020). *Yerel Halkın Yer Kimliği, Topluluğa Bağlılığı, Sürdürülebilir Turizm Tutumu, Turizmin Gelişimini Destekleme Tutumu ve Yaşam Memnuniyeti İlişkisi*. Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı. Balıkesir.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak K., E, Akgün, E, Karadeniz, Ş, & Demirel, F. (2013). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. *(Geliştirilmiş 14. b.)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Carr, D., & Norman, E. (2009). Rio Summit. *International Encyclopedia of Human Geography*, 406- 411.
- Creswell, W. John. (2013). Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni. (Çev. Ed: M. Bütün & S. Beşir Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çalışkan, U. (2003). *Turizmin Yerel Halk Üzerindeki Etkileri ve Kuşadası İlçesi Uygulaması*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, İzmir.

- Çavuş, Ş., & Tanrısevdi, A. (2003). Residents' Attitudes Toward Tourism Development: A Case Study in Kusadası, Turkey. *Tourism Analysis*, 7(3-4), 259-269.
- Çelebi, F. (2017). *Yerel Halkın Kruvaziyer Turizminin Etkilerine Yönelik Algıları: Kuşadası Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Muğla.
- Çelik, N. (2016). Sürdürülebilir Turizm Kavramı ve Gelişimi. H. Çeken (Editör.) içinde, *Sürdürülebilir Turizm Temel Kavramlar ve İlkeler* (s. 74-75). Ankara: DetayYayıncılık.
- Çımat, A., & Bahar, O. (2003). Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, (6), 1-18
- Çiçek, A. (2018). Ekolojinin Sürdürülebilir Turizm İçin Önemi. A.Çiçek (Editör.) içinde, *Ekoloji ve Turizm*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Dağdemir, Ö. (2005). Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Ekonomik Büyüme: İklim Değişikliği Politikasının Türkiye İmalat Sanayii Üzerindeki Olası Etkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 60(2), 49-70.
- Dal, N. (2008). *Kuşadası'nda Kıyı Kullanımı ve Turizmin Çevresel Etkileri Üzerine Yerel Halkın Tutumları*. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Aydın.
- Donaldson, T., & Preston, L. E. (1995). The Stakeholder Theory of The Corporation: Concepts, Evidences and Implications. *Academy of Management Review*, 65-91.
- Dönmez, D., & Çevik, İ. (2010). İşletmelerde Yeniliklerin Kaynağı Olarak Paydaş Diyalogları: Seyahat Acentaları Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24.
- DPT, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 1989.
- DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 2000.
- DPT, Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 2007.
- DPT, Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 2014
- Dursun, M. (2019). Yavaş Turizm. Ş. Aydın (Editör.) içinde, *Alternatif Turizm*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Eğre, Z. (2014). Türkiye'de Turistik Ürün Çeşitlendirme Potansiyeli. A. Timur (Editör.) içinde, *Turistik Ürün Politikası*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Emekli, G. (2001). *Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu: Tebliğler Kitabı*. Aydın.
- Emir, O., & Toker, A. (2020). Turizmde Bağımlılık ve Gelişme. O. Emir (Editör.) içinde, *Turizm Sosyolojisi*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi ve Açık Öğretim Fakültesi Yayını.

- Emrealp, S. (2005). *Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler El Kitabı* (2 b.). İstanbul: IULA-EMME (UCLG-MEWA) Yayını.
- Erdinç, Z. (2018). İktisadi Büyüme Kavramı. G. Günsoy, & Z. Erdinç (Editör.) içinde, *İktisadi Büyüme*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi ve Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Erdoğan, M. A. (2018). Kuşadası'nın Kurulması ve Gelişmesinde Öküz Mehmed Paşa Vakfının Rolü. M. Yıldırım, & K. R. Haykıran (Editör.) içinde, *Çakabey'den Günümüze Kuşadası ve Çevresinde Türk Tarihi*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları No: 61.
- Eser, S., Dalgın, T., & Çeken, H. (2010). Sürdürülebilir Kültür Turizmi: Efes Örneği. *Ege Coğrafya Dergisi*, 19(2), 27-34.
- Eser, S. (2011). *Sürdürülebilir Turizm ve Efes Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Muğla.
- Franzoni, S. (2015). Measuring the Sustainability Performance of the Tourism Sector. *Tourism Management Perspectives*, 16, 22.
- Giorgi, A. (1997). The Theory, Practice, and Evaluation of the Phenomenological Method as a Qualitative Research Procedure. *Journal of Phenomenological Psychology*, 28(2), 235-260.
- Gray, E. D. (2004). *Doing Research in The Real World* (1. b.). SAGE Publications. London-Thousand Oaks- New Delhi.
- Güçlü, Y. (2010). Sinop-Ordu Kıyı Kuşağında İklim Konforu ve Deniz Turizmi Mevsiminin İklim Koşullarına Göre Belirlenmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı: 23, 119-144.
- Gündüz, C. (2016). Sürdürülebilir Turizmin İlke, Amaç ve Hedefleri. H. Çeken (Editör.) içinde, *Sürdürülebilir Turizm Temel İlkeler ve Kavramlar* (1. b., s. 105). Ankara: DetayYayıncılık.
- Güner, İ. (1995). Turizm Fonksiyonları Açısından Bodrum Yat Limanı. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 1(1).
- Gürbüz, A. (2002). Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi Üzerine Bir Araştırma. *Teknoloji*, 5(1-2), 49-59.
- Hasslöf, H., Ekborg, M., & Malmberg, C. (2014). Discussing Sustainable Development Among Teachers: An Analysis From A Conflict Perspective. *International Journal of Environmental & Science Education*, 9, 41-57.
- Hens, L., & Nath, B. (2003). The Johannesburg Conference. *Environment Development and Sustainability*, 5(7).
- Issı, Y. (1989). Türkiye turizminin yapay ve doğal çevre üzerindeki etkileri. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 47 (1- 4), 115- 131.

- İçöz, O. (1998). Kuşadası'nın Yat Turizmi Talebi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 9-16.
- Jovicic, D. and Dragin, A. (2008). The Assessment of Carrying Capacity - A Crucial Tool for Managing Tourism Effects in Tourist Destinations, *Turizam*, 12, 4-11.
- Kahraman, C. (2011). Kuşadası'nda Arazi Kullanımı. *Coğrafya Dergisi*(22), 27-44.
- Kahraman, C. (2017). A Functionwise Analysis of The Cruise Ports in Turkey: The Case of Kusadasi. *Journal of Advanced Research in Social Sciences and Humanities*, 2(6), 377-385.
- Kalaycı Önaç, A., Balık, G., Aktaş, E., & Birişçi, T. (2018). Kuşadası Kent Markalaşması Sürecinde Kentsel Peyzaj Değerlerinin Rolü. T. Birişçi, & A. Kalaycı Önaç (Editör.) içinde, *Kuşadası Peyzaj Değerleri*. TMMOB Peyzaj Mimarları Odası.
- Kantarıcı, K. (2018). Turizm ve Etkileri. O. Emir (Editör.) içinde, *Genel Turizm Bilgisi*. Eskişehir: T.C.Anadolu Üniversitesi ve Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Karadağ, L. (2016). Sürdürülebilir Turizm Stratejilerinin Geliştirilmesinde Turistik Ürün Stratejilerinin Önemi: Muğla İli Örneği. Doktora Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Muğla.
- Karagöz, A. (1998). Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi. *Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 1-9.
- Kaya, İ. (1997). *Sürdürülebilir Turizm ve Kalkınması ve Ülkemiz Açısından Bir Değerlendirme*. Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Ana Bilim Dalı, Balıkesir.
- Kaya, Z. (2000). *Sürdürülebilir Kalkınma- Teknoloji İlişkileri ve Türkiye Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Politikası Bilim Dalı, İstanbul.
- Kaypak, Ş. (2012). Ekolojik Turizm ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(22).
- Kaypak, Ş. (2013). Ekolojik Ayak İzinden Çevre Barışına Bakmak, *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 6(1): 154-159.
- Kesmez, Ö. (2000). *Kuşadası- Dilek Yarımadası Adasının Kıyı Kullanımı ve Planlaması*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kılıçaslan, Ç., Deniz, B., Göktuğ, T. H., Kara, B., & Kutsal, E. (2011). Evaluation of Tourism Alternatives in The National Park of Dilek Peninsula Büyük Menderes Delta. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 19, 270-279.
- Klarin, T. (2018). The Concept of Sustainable Development: From its Beginning to the Contemporary Issues. *Zagreb International Review of Economics & Business*, 21(1), 67.

- Kozak, M., & Rimmington, M. (1999). Measuring Tourist Destination Competitiveness: Conceptual Considerations and Empirical Findings. *Hospitality Management*, 18(3), 273-283.
- Kozak, M. (2015). Bilimsel Araştırma: Tasarım, Yazım ve Yayım Teknikleri.(2.b.). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kozak, N., Kozak, M. A. & Kozak, M. (2020).Genel Turizm İlkeler – Kavramlar (22. b.). Ankara:DetayYayıncılık.
- Mayer, H. & Knox, P. L. (2006). Slow Cities: Sustainable Places in a Fast World. *Journal of Urban Affairs*, 28(4), 321–334.
- Mensah, J. (2019). Sustainable Development: Meaning, History, Principles, Pillars and Implications for Human Action: Literature Review. *Cogent Social Sciences*, 5(1653531).
- Michelsen, G., Adomßent, M., Martens, P., & von Hauff, M. (2016). Sustainable Development – Background. H. Heinrichs, P. Martens, G. Michelsen, & A. Wiek (Editör) içinde, *Sustainability Science An Introduction* (s. 6-18).
- Moraru, A. (2011). Development and Diversification of Services: An Approach at Tourism Services Level in Romania. *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 13(1).
- Munier, N. (2005). Basic Information on Sustainable Issues içinde, *Introduction to Sustainability Road To A Better Future*. Springer Publishing.
- Ndubisi, N. O., Zhai, X., & Lai, K.-h. (2020). Small and Medium Manufacturing Enterprises and Asia’s Sustainable Economic Development. *International Journal of Production Economics*(107971).
- O’Reilly, A. M. (1986). Tourism Carrying Capacity Concept and Issues. *Tourism Management*, 7(4), 254-258.
- Örnekçi Eşen, S. (2007). *Kentsel Donatı Elemanlarının Çevresel İmge Üzerine Etkileri: Kuşadası Sahil Bandı Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, İzmir.
- Özaltın Türker, G. & Türker, A. (2014). Yerel Halkın Turizm Etkilerini Algılama Düzeyi Turizm Desteğini Nasıl Etkiler: Dalyan Destinasyonu Örneği. *Electronic Journal of Vocational Colleges*. 4(1), 81-98.
- Özaltın Türker, G. (2020). Turizmin Yerel Halk Üzerindeki Etkileri: Seyahat Acentaları Perspektifinden Bir İnceleme. *Journal of Travel and Tourism Research*, 16, 65-84.
- Özçağ, M., & Hotunluoğlu, H. (2015). Kalkınma Anlayışında Yeni Bir Boyut: Yeşil Ekonomi. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 303-324.
- Özer, O. (2001). Turizm Sektörü 1995-1999 Yılları Değerlendirmesi. İstatistik Genel Müdürlüğü.

- Özgül Katlav, E. (2019). Alternatif Turizm Kavramı ve Kapsamı. Ş. Aydın (Editör.) içinde, *Alternatif Turizm*. Erzurum:Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Özgün , C., & Sarıbey Haykiran, A. (2012). Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Zamanlarında Eskiya'nın Gölgesinde Bir Kaza: Kuşadası. *History Studies: International Journal of History*, 4(4), 277-292.
- Özmehmet, E. (2008). Dünyada ve Türkiye’de Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları. *Journal of Yaşar University*, 3(12)., 1853-1876.
- Öztürk, G. (2010). *İlköğretim 7. Sınıflarda Çevre Eğitimi İçin Ekolojik Ayak İzi Kavramının Kullanılması ve Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Ana Bilim Dalı Biyoloji Öğretmenliği Bilim Dalı , Ankara.
- Polat, N. (2010). *Wellness Turizminde Sürdürülebilirlik Uygulamalarının Tespitine Yönelik Nitel Bir Araştırma ve Bir Model Önerisi: Afyon İli Örneği*. Doktora Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Kütahya.
- Rechkemmer, A. (2005). The Rio Earth Summit 1992 as Locus Classicus for Postmodernity. *Working Paper FG*, 8(01).
- Sarıbeyoğlu Skalar, M. (2014). Ormanlara İlişkin Küresel Bir Antlaşmanın Yokluğunda Uluslararası Hukukta Ormanların Korunması. *Haccettepe HFD*, 4(2), 47-76.
- Sensoy, S., Demircan M., Ulupınar Y. & Balta İ. (2008). Türkiye İklimi. <https://mgm.gov.tr/genel/makale.aspx>.
- Sezer, İ. (2012). Turistik Fonksiyonları ve Yat Turizmine Etkileri Açısından Didim Yat Limanı (D-Marin Didim). *Doğu Coğrafya Dergisi*, 17(28), 103-124.
- Sezer, İ. (2014). Kruvaziyer Turizminde Dikkat Çekici Bir Nokta: Kuşadası Limanı. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 19(32).
- Sezerel, H. (2019). Sürdürülebilirlik ve Ekoturizm. G. Yüksek (Editör.) içinde, *Alternatif Turizm*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi ve Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Singh, S. (2014). Sustainable Development: An Earnest Hope. M.H. Fukelar, B. Pathak, & R.K. Kale (Editör.) içinde, *Environment and Sustainable Development*. India: Springer.
- Soykan, F. (1999). Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle Bütünleşen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 10, Mart-Haziran, 67-75.
- Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable Tourism Management*. Sheffield: CABI Publishing.
- Şemieoğlu, O. (2006). *Kuşadası, Bodrum ve Pire (Yunanistan) Yat Limanlarının Turizm Coğrafyası Açısından Karşılaştırılması*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, İstanbul.
- Şen, H., Kaya, A., & Alpaslan, B. (2018). Sürdürülebilirlik Üzerine Tarihsel ve Güncel Bir Perspektif: *Ekonomik Yaklaşım Derneği*, 29(107), 5.

- Şengül S., Bayhan İ. & Yücel R. (2018). Turizm Destinasyonlarında Sürdürülebilir Gelişim: Göynük Yerel Turizm Paydaşları Üzerine Bir Araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*.15(3), 489-505.
- Şavkay, M. (2015). Kervan ve Kervansaraylar. A. Can (Editör.) içinde, *Tarihi Görünümleri ve Belgeleriyle Geçmişten Günümüze Kuşadası*, İzmir. ISBN: 978-605-030-063-5.
- Şimşek, G. (2017). Examining the Role of Cultural Landscape in Regional Development: Defining Criteria and Looking at Ephesus. *International Journal of Architecture & Planning*, 5(1), 42-65.
- Tahtasakal, M. (2019). *Sürdürülebilir Turizm Uygulamalarının Bölgesel Kalkınma Açısından Değerlendirilmesi: TRB1 Bölgesine Yönelik Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, NecmettinErbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı, Konya.
- Tanrısevdi, A. & Çavuş, Ş. (2003). Özel İlgi Turizmi ve Özel İlgi Turizmi Kapsamında Kuşadası Çevresinde Varolan Potansiyel Potansiyel Kaynaklar Üzerine Kuramsal Bir İnceleme. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 14(1), 9-22.
- Temizkan, S. P.(2018). Termal ve SPA Uygulamaları. R. Kozak (Editör.) içinde, *Termal ve SPA Hizmetleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Tıkız, C. (1998). Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat II Kent Zirvesi. *Öneri*, 2(10), 21-23.
- Timor, A. N. (2011). International Congress Tourism: Overview in The World and Turkey. *Nature Sciences*, 6(3), 124-144.
- Tok, E. (2014). Kuşadası, Güvercinada Kalesi. *Sanat Tarihi Dergisi*, XXIII(2), 85-107.
- Topçu, P. (2012). Tarım Arazilerinin Korunması ve Etkin Kullanılmasına Yönelik Politikalar. Uzmanlık Tezi, İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, T.C. Kalkınma Bakanlığı Yayın No: 2836.
- Tülek, B. & Altuntaş, A. (2016). Turizmde Yeşil Yıldız Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisleri. II. *Ulusal Sürdürülebilir Turizm Kongresi*. Antalya, 69-87.
- Uca, S. (2019). Kongre Turizmi. G. Yüksek (Editör.) içinde, *Alternatif Turizm*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- UN. (1987). Report of the World Commission on Environment and Development, General Assembly Resolution 42/187.
- UN. (1996). United Nations Conference on Human Settlements (Habitat II).
- UN. (1997). Summary of the Nineteenth United Nations General Assembly Special Session To Review Implementation of Agenda 21: 23-27 June 1997.
- UN., & UNDP. (2012). Synthesis of National Reports For Rio+20.
- UNEP. (1972). Declaration of The United Nations Conference on the Human Environment.

- UNESCO. (2010). *The Power of Culture For Development*.
- UNWTO. (2004). *Indicators of Sustainable Development for Tourism Destination A Guidebook*.
- UNWTO. (2013). *Sustainable Tourism for Development Guidebook – Enhancing Capacities for Sustainable Tourism for Development in Developing Countries*. UNWTO. Madrid.
- UNWTO. (2015). *First UNWTO International Conference on Spiritual Tourism for Sustainable Development – Ninh Binh Province*. Vietnam. UNWTO. Madrid.
- UNWTO. (2017). *Advancing Towards A Clear North. 10YFP Sustainable Tourism Programme Annual Magazine 2016/2017*.
- UNWTO. (2018). *Tourism and Sustainable Development Goals Journey to 2030, Highlights*.
- UNWTO. (2021). *International Tourism Highlights, 2020 Edition*. UNWTO. Madrid
- Ünal, Ç. (2012). Türkiye’de Bazı Kentlerin Sürdürülebilirlik Düzeylerinin Coğrafi Göstergeler İle Belirlenmesi. *International Journal of Science*. 5(7).
- Waligo, V. M., Clarke, J., & Hawkins, R. (2013). Implementing Sustainable Tourism: Multi-Stakeholder Involvement Management Framework. *Tourism Management*, 36, 342- 353.
- WWF Living Planet Report. (2008). *The Ecological Footprint*.
- Yavilioğlu, C. (2002). Kalkınmanın Anlambilimsel Tarihi ve Kavramsal Kökenleri. *C.Ü.İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(1).
- Yıkılmaz, R. F. (2011). Sürdürülebilir Kalkınmanın Ölçülmesi ve Türkiye İçin Yöntem Geliştirilmesi. Uzmanlık Tezi, Devlet Planlama Teşkilatı , Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (8. b.). Ankara:Seçkin Yayıncılık. ISBN: 978 975 02 1534 6.
- Yitik, A. İ. (2000). Hz. Meryem ve Efes Meryemana Evi. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*.

2. İnternet Kaynakları

- Aziz Antuan Yansımaları <https://azizantuan.org/>. (Erişim tarihi: 17.07.2021).
- Blue Frag Global. <https://www.blueflag.global/>. (Erişim Tarihi: 25.12.2020).
- Citta Slow Türkiye. <https://cittaslowturkiye.org/>. (Erişim tarihi: 10.05.2021).
- Değirmen Restaurant ve Çiftlik İşletmesi. <https://www.degirmenltd.com>. (Erişim tarihi: 17.07.2021).

- Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi ve Gönüllü Bilgi ve Tecrübe Takası Projesi (TATUTA).<https://www.tatuta.org>. (Erişim tarihi: 20.12.2021).
- Elektrikli Gemiler. <https://www.biospheretourism.com/en/blog/17-sustainable-tourism-examples-for-this-2017/2>. (Erişim tarihi: 07.11.2021).
- Güney Ege Kalkınma Ajansı Yayınları (GEKA). <https://geka.gov.tr/>.(Erişim Tarihi: 17.05.2021).
- Haber 1: <https://www.turkiyeturizm.com/kusadasinda-ucuncu-yas-turizmi-10677h.htm>.(Erişim tarihi: 10.09.2021).
- Haber 2: <https://www.aydinpost.com/teknoloji/altin-yas-turu-basladi-h84926.html>.(Erişim tarihi: 12.09.2021).
- Kuşadası Belediyesi. <https://kusadasi.bel.tr/zeus-magarasi/>. (Erişim tarihi: 25.09.2021).
- Kuşadası Ticaret Odası. <https://www.kuto.org.tr/>. (Erişim tarihi: 13.05.2021).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://www.ktb.gov.tr/>. (Erişim tarihi: 22.06.2021).
- Mavi Bayrak Türkiye.<http://www.mavibayrak.org.tr/>. (Erişim tarihi: 24.12.2021).
- Pikala Bikes.<https://www.101sustainableideas.com/idea/bikes-to-drive-sustainability-and-inclusion/>. (Erişim tarihi: 07.11.2021).
- Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlık Turizmi Dairesi Başkanlığı. <https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/>.(Erişim tarihi: 19.12.2020).
- Six Senses Fiji.<https://sumas.ch/5-examples-of-sustainable-tourism-around-the-world/>. (Erişim tarihi: 09.11.2021).
- Su Altı Fotoğrafçıları ve Filmcileri Derneği (SUFOD). <https://sufod.org.tr/> (Erişim tarihi: 20.12.2020).
- Tarım ve Orman Bakanlığı. <https://www.tarimorman.gov.tr/>.(Erişim tarihi: 05.10.2021).
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). <https://www.tuik.gov.tr/>. (Erişim tarihi: 20.05.2021)
- TÜRSAB. (2020). Covid-19 Sürecinde Türkiye ve Dünya Turizmi Değerlendirilmesi. Aralık, 2020. <https://tursab.org.tr/>. (Erişim tarihi: 10.08.2021).
- Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı.<https://denizcilikistatistikleri.uab.gov.tr/>. (Erişim tarihi: 20.07.2021).
- UNDP. <https://www.undp.org/search?q=datur>. (Erişim tarihi: 17.01.2021).